

FAKULTA EKONOMIKY
A MANAŽMENTU
SPU V NITRE

Nitra 2022

Hodnotenie novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky

Program rozvoja vidieka a priame platby

Ján Pokrivčák • Marián Tóth • Jozef Gálik

DOI: <https://doi.org/10.15414/2022.9788055225623>

Ján Pokrivčák, Marián Tóth, Jozef Gálik

**Hodnotenie novej
Spoločnej poľnohospodárskej politiky
Program rozvoja vidieka a priame platby**

Nitra 2022

DOI: <https://doi.org/10.15414/2022.9788055225623>

Názov: Hodnotenie novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky
Program rozvoja vidieka a priame platby

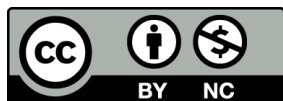
Autori: **prof. Ing. Ján Pokrivčák, M.S., PhD.** (2,78 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta ekonomiky a manažmentu
doc. Ing. Marián Tóth, PhD. (2,09 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta ekonomiky a manažmentu
Ing. Jozef Gálik, PhD. (2,08 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta ekonomiky a manažmentu

Recenzenti: **doc. Ing. Alena Andrejovská, PhD.**
Technická univerzita v Košiciach
Ekonomická fakulta
doc. Ing. Rastislav Kotulič, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove
Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Schválila rektorka Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre dňa 13. 12. 2022 ako vedeckú monografiu publikovanú online.

Táto publikácia je publikovaná pod licenciou Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International Public License (CC BY-NC 4.0).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

ISBN 978-80-552-2562-3

DOI: <https://doi.org/10.15414/2022.9788055225623>

Pod'akovanie

Táto práca bola podporená Vedeckou grantovou agentúrou VEGA č. 1/0768/20 Hodnotenie dopadov Programu rozvoja vidieka na ekonomiku Slovenska a Agentúrou na podporu výskumu a vývoja APVV-20-0359 Covid-19 pandémie, makroekonomický vývoj, potravinová bezpečnosť a blahobyt domácností.

Zoznam skratiek

ADER	priemerné energetické požiadavky
AEKO	agroenvironmentálno-klimatické opatrenia
AMR	antimikrobiálna rezistencia
ANC	oblasti s prírodnými obmedzeniami
BISS	základná podpora príjmu v záujme udržateľnosti (basic income support for sustainability)
CIS YF	komplementárna podpora príjmu pre mladých poľnohospodárov (Complementary income support for young farmers)
CSE	ekvivalent spotrebiteľských subvencií
CRISS	komplementárna redistributívna podpora príjmu v záujme udržateľnosti
ČR	Česká republika
ČŠ	členské štáty
DJ	dobytčia jednotka
EK	Európska komisia
EP	Európsky parlament
EPFRV	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka
ES	Európske spoločenstvo
EUR	peňažná mena Európskej menovej únie
EÚ	Európska únia
EZD	Európska zelená dohoda
FADN	Informačná sieť poľnohospodárskeho účtovníctva Európskej únie
FAO	Organizácia Spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
FAOSTAT	Odbor štatistiky pri FAO OSN
GSSE	ekvivalent podpory všeobecných služieb
ha	hektár
HDP	hrubý domáci produkt
HRI	Harmonised Risk Indicator (ukazovateľ Riziko používania pesticídov)
kcal	kilokalória
kg	kilogram
km	kilometer
MAS	Miestne akčné skupiny
mg	miligram

mil.	milión
m n. m.	meter nad morom
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
NPPC-VÚEPP	Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (Organization for Economic Co-operation and Development)
OSN	Organizácia Spojených národov (Organization of the United Nations)
OZE	obnoviteľné zdroje energie
p. b.	percentuálny bod
PCU	jednotka korekcie populácie (Population Correction Unit)
PRV	Program rozvoja vidieka
PSE	ekvivalent produkčných subvencií
SAPS	jednotná platba na plochu (Single area payment scheme)
SP	Strategický plán
SPP, CAP	Spoločná poľnohospodárska politika (Common Agricultural Policy)
SR	Slovenská republika
SSR	miera sebestačnosti
ŠVPS SR	Štátna veterinárna a potravinová správa Slovenskej republiky
tis	tisíc
TSE	ekvivalent celkových subvencií
TTP	trvalé trávne porasty
USA	Spojené štáty americké (United States of America)
USD	americký dolár
ÚŠKVBL	Ústav štátnej kontroly veterinárnych biopreparátov a liečiv
VFR	viacročný finančný rámec
V4	krajiny Vyšehradskej štvorky (Poľsko, Maďarsko, SR, Česká republika)
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia (World Health Organization)
WTO	Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization)
Z. z.	Zbierka zákonov

Obsah

Úvod	6
1. Vývoj slovenského poľnohospodárstva	7
1.1 Potravinová sebestačnosť	15
1.2 Potravinová bezpečnosť	19
2. Rozhodovanie o SPP	25
3. Teória poľnohospodárskej politiky	29
3.1 Vládne intervencie v poľnohospodárstve	29
3.2 Meranie úrovni podpory	34
3.3 Nástroje poľnohospodárskej podpory v rozvinutých krajinách	38
4. Nová SPP v EÚ a na Slovensku	43
5. Zhodnotenie novej SPP	76
Referencie	85

Úvod

V roku 2022 sa zavřil dlhodobý a náročný proces schvaľovania Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ pre nové programovacie obdobie 2023 – 2027. Cieľom tejto monografie je analyzovať tento proces a zároveň zhodnotiť prínos SPP pre slovenský agropotravinársky sektor ako aj zhodnotiť dopady SPP na spotrebiteľov, poľnohospodárov, daňových poplatníkov, rozvoj vidieka, potravinovú bezpečnosť a životné prostredie. Úvodná kapitola je zameraná na analýzu a zhodnotenie výkonnosti slovenského poľnohospodárstva, ktorá predstavovala základ pri tvorbe Strategického plánu SR. Kapitola 2 podrobne popisuje zložitý a časovo náročný proces tvorby a schvaľovania novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky. Na túto časť monografie nadväzuje tretia kapitola, v rámci ktorej je rozpracovaná teória poľnohospodárskej politiky, verejných statkov a dopadov podporných mechanizmov na ekonomiku a blahobyť krajiny.

Kapitola 4 a 5 sa venuje hodnoteniu potrieb slovenského agropotravinárskeho sektora, ktoré by mala Spoločná poľnohospodárska politika riešiť. Monografia analyzuje a hodnotí rozhodujúce intervencie I. a II. piliera SPP. V rámci I. piliera je rozpracovaná analýza a hodnotenie základnej podpory príjmu, zavedenie redistributívnej platby, viazanej podpory príjmu pre živočíšnu a špeciálnu rastlinnú výrobu, podpory mladých poľnohospodárov až po eko-schémy. V rámci intervencií II. piliera monografia hodnotí najdôležitejšie intervencie, ako sú ekologické poľnohospodárstvo, podpora oblastí s prírodnými obmedzeniami, dobré životné podmienky hospodárskych zvierat.

Táto monografia je určená pre študentov, odbornú verejnosť a rozhodovacie subjekty na úrovni Slovenska, resp. EÚ. Je to príspevok k častej diskusii o smerovaní a význame Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ pre Slovensko v komparácií s ostatnými členskými štátmi. Cieľom je poskytnúť odborné informácie a relevantné údaje, ktoré prispievajú k väčšej odbornosti a transparentnosti týchto diskusií.

Autori

1. Vývoj slovenského poľnohospodárstva

Slovensko má 5,43 miliónov obyvateľov, z ktorých 2,03 miliónov (37,5 % celkovej populácie) žije vo vidieckych regiónoch. Vidiecke regióny pokrývajú 22 573 km², čo predstavuje 46 % územia Slovenska. Z celkovej rozlohy Slovenska (49 035 km²) nepoľnohospodárska pôda tvorí 51,4 % (25 204 km²) a poľnohospodárska pôda 48,6 % (23 831 km²). Lesy pokrývajú 41,3 rozlohy Slovenska, čo predstavuje 20,251 km².

Slovensko má 2,39 miliónov hektárov poľnohospodárskej pôdy. Z toho orná pôda tvorí 1,41 miliónov ha (59 % poľnohospodárskej pôdy), trvalé trávne porasty 0,86 miliónov ha (33 %), sady 0,02 miliónov ha a vinice 0,03 miliónov ha. 52 % (1,24 mil. ha) poľnohospodárskej pôdy sa nachádza v oblastiach s prírodnými alebo inými osobitnými obmedzeniami.

Tabuľka 1 poskytuje základné podielové charakteristiky slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva. Poľnohospodárske odvetvie tvorí 1,99 % hrubej pridanej hodnoty národného hospodárstva Slovenskej republiky a jeho podiel na zamestnanosti je 2,81 %. Podiel potravinárstva na hrubej pridanej hodnote je 1,48 % a na zamestnanosti 1,98 %. Tabuľka 1 uvádza aj podiely na medzispotrebe, tvorbe hrubého fixného kapitálu a dovoze a vývoze.

Tabuľka 1: Podiel poľnohospodárstva na vybraných ukazovateľoch národného hospodárstva (v %)

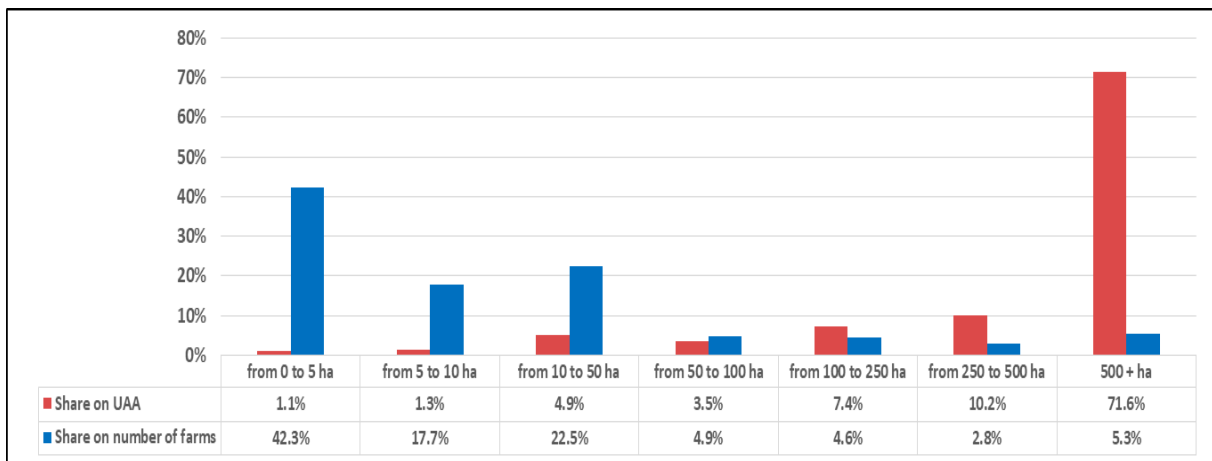
	Podiel v %			
	2018	2019	2020	2021
Podiel poľnohospodárstva na				
hrubej pridanej hodnote	2,65	2,83	1,96	1,99
medzispotrebe	1,86	1,88	2,08	1,77
hrubého fixného kapitálu	2,94	2,81	3,69	3,63
zamestnanosti	2,98	2,99	2,93	2,81
priemernej mzde	76,40	75,40	76,96	77,04
Podiel potravinárstva na				
hrubej pridanej hodnote	1,32	1,39	1,48	n.a.
medzispotrebe	2,31	2,41	2,64	n.a.
hrubého fixného kapitálu	1,62	1,73	1,97	2,26
zamestnanosti	1,94	1,96	1,98	n.a.
priemernej mzde	88,50	87,36	88,20	85,55
Podiel agropotravinárskeho obchodu na				
vývoze	3,61	3,62	4,17	4,12
dovoze	5,84	5,96	6,57	6,20

Zdroj: MPRV SR, Správy o stave poľnohospodárstva a potravinárstva

Podľa štrukturálneho zisťovania fariem, uskutočneného v roku 2016, bolo na Slovensku 25 660 fariem, ktoré celkove obhospodarovali 1,9 mil. ha využívanej poľnohospodárskej pôdy (Eurostat). V porovnaní so zisťovaním v roku 2013, počet fariem na Slovensku vzrástol o 8,8 % a využívaná poľnohospodárska pôda vzrástla o 1,1 %.

V roku 2021 18 196 fariem (76 % všetkých fariem) bolo registrovaných v integrovanom administratívnom a kontrolnom systéme (Integrated Administration and Control System - IACS), čo im umožňovalo získať podporu zo spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie (Common Agricultural Policy – CAP).

Na Slovensku je duálna štruktúra fariem. Z 25 660 fariem, 20 400 je menších ako 20 hektárov, 2 860 fariem obhospodaruje medzi 20 až 100 hektárov poľnohospodárskej pôdy a 2 400 fariem je väčších ako 100 hektárov. Farmy väčšie ako 100 ha na Slovensku dominujú a obhospodarujú okolo 90 % poľnohospodárskej pôdy (Obrázok 1). Podiel fariem menších ako 20 hektárov tvorí okolo 3,5 % celkovej poľnohospodárskej pôdy. Zvyšných 6,5 % poľnohospodárskej pôdy je obhospodarovaných farmami s veľkosťou od 20 do 100 ha.

Obrázok 1: Veľkostná štruktúra fariem a ich podiel na poľnohospodárskej pôde (2016)

Zdroj: Eurostat

Priemerná veľkosť farmy na Slovensku je 80,7 ha, kým priemerná veľkosť farmy získavajúcej podpory zo spoločnej poľnohospodárskej politiky je približne 100 ha. Priemerná veľkosť farmy v EÚ je 16,6 hektárov (Eurostat).

Tabuľka 2: Štruktúra fariem podľa veľkosti (v ha)

	% fariem								
	0 ha	Menej ako 2 ha	Od 2 do 4,9 ha	Od 5 do 9,9 ha	Od 10 do 19,9 ha	Od 20 do 29,9 ha	Od 30 do 49,9 ha	Od 50 do 99,9 ha	100 ha a viac
EU-28	2,09	42,05	21,47	12,08	8,28	3,46	3,63	3,64	3,30
SR	6,82	22,06	26,81	13,91	9,90	3,90	3,59	3,66	9,35

Zdroj: Eurostat

Štruktúra fariem podľa ekonomickej veľkosti taktiež potvrdzuje fakt, že na Slovensku je vysoký podiel veľkých fariem v porovnaní s EÚ (Tabuľka 3).

Tabuľka 3: Štruktúra fariem podľa ekonomickej veľkosti (v EUR)

	0 EUR	do 2000 EUR	od 2000 do 4000	od 4000 do 8000 EUR	od 8000 do 15000 EUR	od 15000 EUR do 25000 EUR	od 25000 EUR do 50000 EUR	od 50000 EUR do 100000 EUR	od 100000 EUR do 250000 EUR	od 250000 EUR do 500000 EUR	nad 500000 EUR
EU-28	1,3	37,2	15,7	13,3	9,2	5,8	6,0	4,5	4,1	1,8	1,1
SR	2,6	24,2	22,3	19,3	10,3	5,2	4,7	3,1	3,2	1,8	3,4

Zdroj: CAP Context indicators

Poľnohospodárska produkcia meraná v bežných cenách za roky 2015 až 2017 stagnovala (Tabuľka 4). Podiel rastlinnej výroby (56,1 %) na celkovej poľnohospodárskej produkcii je vyšší ako je podiel živočíšnej výroby (37,9 % poľnohospodárskej produkcie). Menej ako 4 % najväčších fariem na Slovensku produkuje 75 % poľnohospodárskej produkcie. Farmy nad 100 ha vyrábajú 95 % poľnohospodárskej produkcie.

Tabuľka 4: Vývoj rastlinnej, živočíšnej a celkovej poľnohospodárskej produkcie (v EUR, hodnota v bežných cenách a v %)

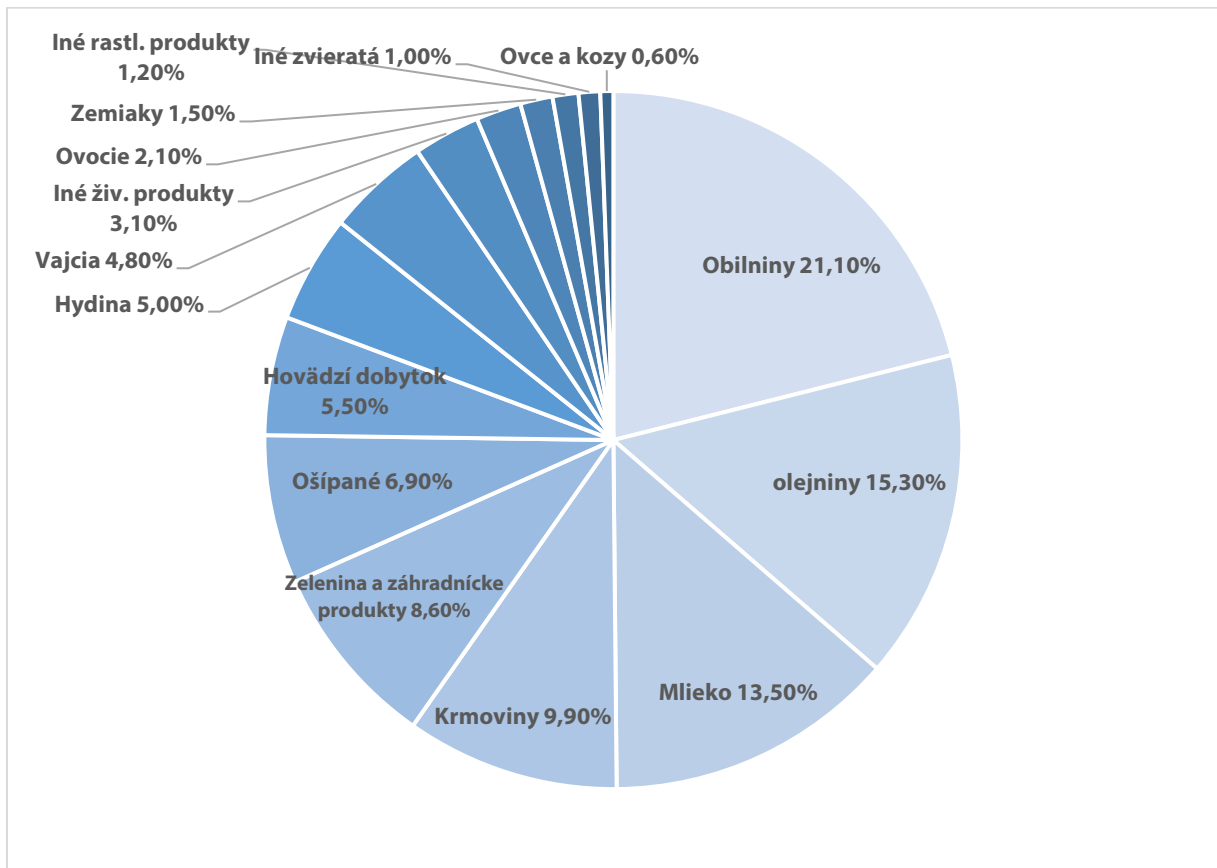
	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
Rastlinná výroba	1127	55,1%	1364	60,0%	1272	56,1%	1236	57,3%	1212	57,6%	1289	58,3%
Živočíšna výroba	767	37,5%	787	34,6%	860	37,9%	779	36,1%	757	36,0%	755	34,2%
Poľnohospodárske služby	150	7,4%	150	5,4%	150	6,0%	144	6,7%	136	6,5%	165	7,5%
Spolu	2044	100%	2273	100%	2267	100%	2159	100%	2105	100%	2210	100%

Zdroj: Eurostat

Najdôležitejšími komoditami (v hodnotovom vyjadrení) v slovenskom poľnohospodárstve sú obilniny, olejiny, krmoviny a mlieko (Obrázok 2).

Obilniny sa pestujú na 38 % poľnohospodárskej pôdy, čo je nad priemerom EÚ (31 %). Olejiny sa pestujú na 13,7 % poľnohospodárskej pôdy, čo je signifikantne nad priemerom EÚ (6,1 %). Slovensko zaostáva za zvyškom EÚ v podiele ovocia a zeleniny. Od roku 2004 klesá podiel fariem pestujúcich ovocie a zeleninu (Tabuľka 5). Napríklad počet fariem pestujúcich jablká klesol z 436 fariem v roku 2004 na 283 v roku 2014. Počet pestovateľov broskýň klesol zo 181 v 2004 na 120 v 2014. Podobne aj počty pestovateľov iného ovocia a zeleniny podstatne klesli. Vo všeobecnosti platí, že počty fariem produkujúcich komodity náročné na ľudskú prácu dlhodobo klesá. Na druhej strane počty pestovateľov obilnín a olejín dlhodobo rastú. Obilniny

a olejninu sú typy komodít, ktoré sú vhodné pre veľké farmy založené kapitálové náročných technológiách s využitím rozsiahlych plôch poľnohospodárskej pôdy (REF).

Obrázok 2: Podiel na celkovej poľnohospodárskej produkcii
Zdroj: Eurostat

Tabuľka 5 Vývoj počtu fariem pestujúcich plodiny v SR

Plodina:	2004	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Pšenica	3 760	4 104	3 987	3 479	3 524	3 620	3 651	2721	3254	3 303
Jačmeň	3 566	3 676	3 367	2 608	2 635	2 782	2 556	1902	2599	2 305
Raž	761	674	587	464	400	437	508	332	256	270
Kukurica	2 000	1 991	1 946	1 848	2 144	2 209	2 242	1776	1778	1 801
Repka	1 085	1 648	1 652	1 613	1 453	1 141	1 323	1121	1117	1 133
Slničnica	1136	1072	1211	1108	1 163	1 145	1 125	956	1041	1 082
Jablká	436	373	370	364	324	306	295	283	n.a.	n.a.
Broskyne	181	157	154	149	139	132	123	120	n.a.	n.a.
Slivky	204	187	189	186	176	172	169	166	n.a.	n.a.
Ríbezle	54	49	51	47	41	40	37	35	n.a.	n.a.
Paradajky	205	89	89	55	53	56	50	42	31	29
Mrkva	245	84	74	72	74	82	80	59	54	48
Kapusta	310	152	118	101	119	134	138	78	90	85

Zdroj: Poľ, CD MPRV SR, kalkulaciónie NPPC-VÚEPP

Živočíšna výroba na Slovensku sa sústreďuje na produkciu mlieka a mäsa. Aj v tomto sektore nastali od roku 2004 významné zmeny. V niektorých kategóriách počty zvierat sa zvýšili, kým v iných počty zvierat klesli. V porovnaní s rokom 2004 nastal veľký pokles počtu dojníc a ošípaných. Kým v roku 2015 908 fariem produkovalo mlieko, v roku 2004 to bolo 1 151 fariem. Produkciu mlieka v tomto období ukončili hlavne menšie farmy s malým počtom dojníc. V roku 2015 malo Slovensko 758 fariem ošípaných, čo je pokles až o 714 fariem oproti roku 2004. Pokles nastal vo všetkých veľkostných kategóriách fariem ošípaných.

Koncentrácia v spracovateľskom priemysle je väčšia ako v poľnohospodárskej prvovýrobe. Tri najväčšie firmy v spracovateľskom priemysle tvoria 13 % celkových tržieb. Desať najväčších firiem produkuje 32 % celkovej potravinárskej produkcie. Priemerné ceny potravín a nealkoholických nápojov sú na Slovensku nižšie ako v EÚ.

Poľnohospodárstvo zamestnáva 47,7 tisíc zamestnancov v roku 2020, čo je pokles oproti 57,9 tisíc zamestnancov roku 2015 (Tabuľka 6). Podiel poľnohospodárskej zamestnanosti na celkovej zamestnanosti dlhodobo klesá. Podiel poľnohospodárskych manažérov starších ako 55 rokov bol na Slovensku 46,7 %, kým v EÚ 57,9 %. Poľnohospodárski manažéri mladší ako 35 rokov tvorili 11,1 % celkových poľnohospodárskych manažérov, kým v EÚ tento podiel tvoril 5,1 % (Tabuľka 7).

Tabuľka 6: Zamestnanosť v poľnohospodárstve v SR

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Zamestnanosť v poľnohospodárstve (v tis.)	57,90	52,50	48,50	41,90	51,90	47,70

Zdroj: CAP context indicators, C.13

Tabuľka 7: Veková štruktúra farmárov (v%)

	Do 35 rokov	Od 35 do 54 rokov	Od 55 a viac rokov
EU-28	5,1	36,9	57,9
Slovensko	11,1	42,2	46,7

Zdroj: CAP context indicators, C.23

Poľnohospodársky príjem na pracovníka zamestnaného v poľnohospodárstve rastie v dôsledku poklesu zamestnanosti. Slovenské príjmy na pracovníka sú nad priemerom EÚ.

Tabuľka 8: Poľnohospodársky príjem na pracovníka zamestnaného v poľnohospodárstve (v tis. EUR)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
EU 27	15,196	14,875	114,757	16,933	16,527	17,332	17,151	17,260
Slovensko	13,405	13,360	16,220	19,237	18,851	17,689	19,371	20,121

Zdroj: Európska komisia, CAP Context indicators, C.25

V roku 2017 vlastnilo poľnohospodársku pôdu na Slovensku 4,4 mil. ľudí. Priemerný vlastník vlastnil 0,9 ha poľnohospodárskej pôdy a priemerná veľkosť parcely

bola 0,5 ha, kým počet poľnohospodárskych parciel dosiahol 8,4 miliónov. Jednu poľnohospodársku parcelu vlastnilo v priemere 12 vlastníkov. V roku 2017 bolo 100,7 mil. vlastníckych vzťahov k poľnohospodárskej pôde (IPP, 2019). Extrémna fragmentácia vlastníctva pôdy spôsobuje vysoké transakčné náklady.

Okolo 90 % poľnohospodárskej pôdy sa prenajíma. Nájomný trh dominuje trh s poľnohospodárskou pôdou. Farmy vlastní iba 10 % pôdy, ktorú obhospodarujú. Niektoré farmy používajú finančné trhy na investovanie do vlastníctva pôdy, kupujú pôdu, ktorú obhospodarujú. Farmy si prenajímajú pôdu hlavne od fyzických osôb (viac ako 50 percent), od Slovenského pozemkového fondu, od vlastných členov družstiev alebo od iných inštitúcií (Rímskokatolícka cirkev). Okolo 60 percent poľnohospodárskej pôdy sa prenajíma na dobu 5 – 10 rokov, 22 percent pôdy na dobu 10 až 15 rokov a zvyšných 18 % na obdobie viac ako 15 rokov.

Na Slovensku je 77,5 percent poľnohospodárskej pôdy vlastní súkromní vlastníci, 16,7 percent pôdy vlastní neznámi vlastníci a 5,8 % poľnohospodárskej pôdy vlastní štát. Pôdu neznámych vlastníkov a štátnu pôdu riadi štátny Slovenský pozemkový fond. Okolo 20 percent poľnohospodárskej pôdy kontroluje štát.

Štruktúra poľnohospodárskej produkcie

Štruktúra poľnohospodárskej produkcie reflektuje komparatívne výhody jednotlivých poľnohospodárskych komodít a poľnohospodársku a hospodársku politiku štátu. Na Slovensku majú najvyšší podiel na celkovej produkcii obilniny a priemyselné plodiny (28,0 a 14,3 percent). V Európskej únii tvoria obilniny 12,7 percent celkovej poľnohospodárskej produkcie a priemyselné plodiny 5,1 percent. Komparatívne výhody Slovenska v obilninách a olejninách reflektujú vhodné prírodné podmienky, veľkostnú štruktúru slovenských fariem ako aj nastavenie spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Nízky podiel na celkovej poľnohospodárskej produkcii Slovenska majú ovocie, zelenina, zemiaky, bravčové mäso alebo hovädzie mäso (Tabuľka 9).

Tabuľka 9: Porovnanie štruktúry poľnohospodárskej produkcie na Slovensku a v EÚ 27 v roku 2020 (v %)

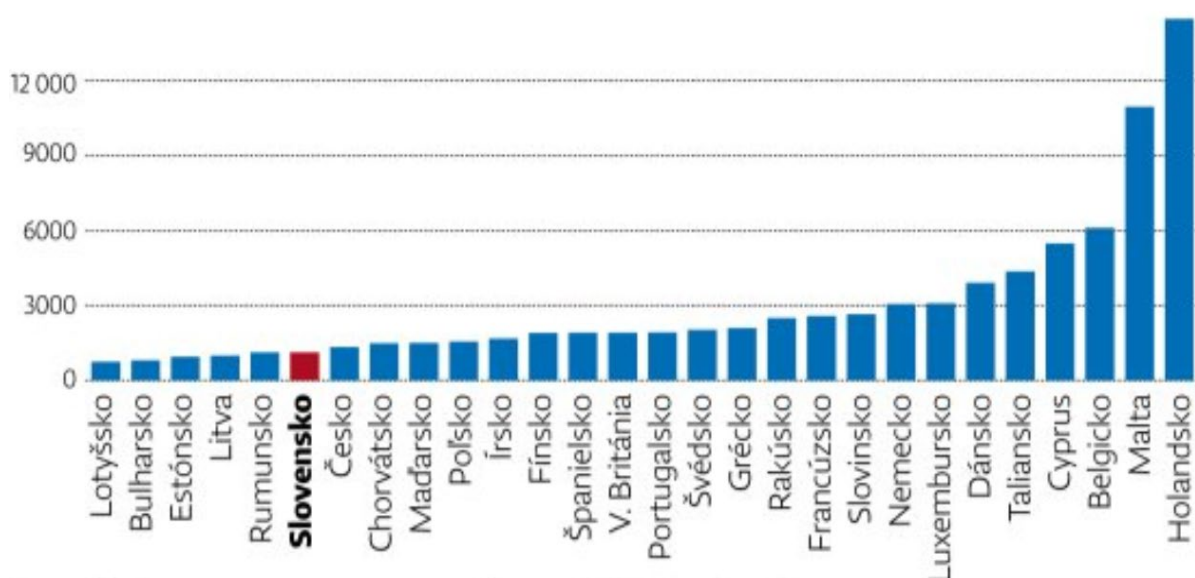
	SK	Priemer EÚ27	Pomer SK/EÚ27 x 100
Obilniny	28,0%	12,7%	220,5%
Priemyselné plodiny	14,3%	5,1%	280,4%
Krmoviny	7,3%	6,8%	107,4%
Zelenina	4,5%	15,8%	28,5%
Zemiaky	2,1%	3,4%	61,8%
Ovocie	2,0%	8,1%	24,7%
Ostatné plodiny	0,4%	0,6%	66,7%
Hovädzí dobytok	4,9%	7,6%	64,5%
Ošipané	7,1%	10,8%	65,7%
Ovce a kozy	0,5%	1,1%	45,5%
Hydina	4,4%	5,3%	83,0%
Ostatné zvieratá	0,3%	0,6%	50,0%
Mlieko	13,3%	14,8%	89,9%
Vajcia	3,5%	2,5%	140,0%
Ostatné živočíšne produkty	0,6%	0,7%	85,7%
Sekundárne aktivity	6,8%	4,1%	165,9%
Produkcia celkom	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: Eurostat

Vidiak a poľnohospodárstvo

Poľnohospodárstvo prispieva k rozvoju vidieka prostredníctvom produkcie, ktorá sa realizuje poväčšine na vidieku a je napojená na množstvo lokálnych dodávateľov vstupov a odberateľov produkcie v rámci potravinovej vertikály, čím prispieva k pridanej hodnote realizovanej na vidieku. Poľnohospodárstvo zároveň vytvára pracovné miesta, ktoré sú dôležité pre rozvoj vidieka. Problémom slovenského poľnohospodárstva je, že prispieva k rozvoju vidieka menej ako poľnohospodárstvo v iných krajinách EÚ. Dôvodom je nízka produkcia na hektár, ktorá súvisí so štruktúrou produkcie a dominanciou obilnín a olejní. Nasledovné porovnanie vychádza z analýz Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré pripravili členovia autorského kolektívu.

Nižšiu produkciu na hektár má len Lotyšsko, Bulharsko, Estónsko, Litva a Rumunsko (obrázok 3).

Obrázok 3: Hrubá poľnohospodárska produkcia na hektár (v EUR/ha)
Zdroj: Eurostat

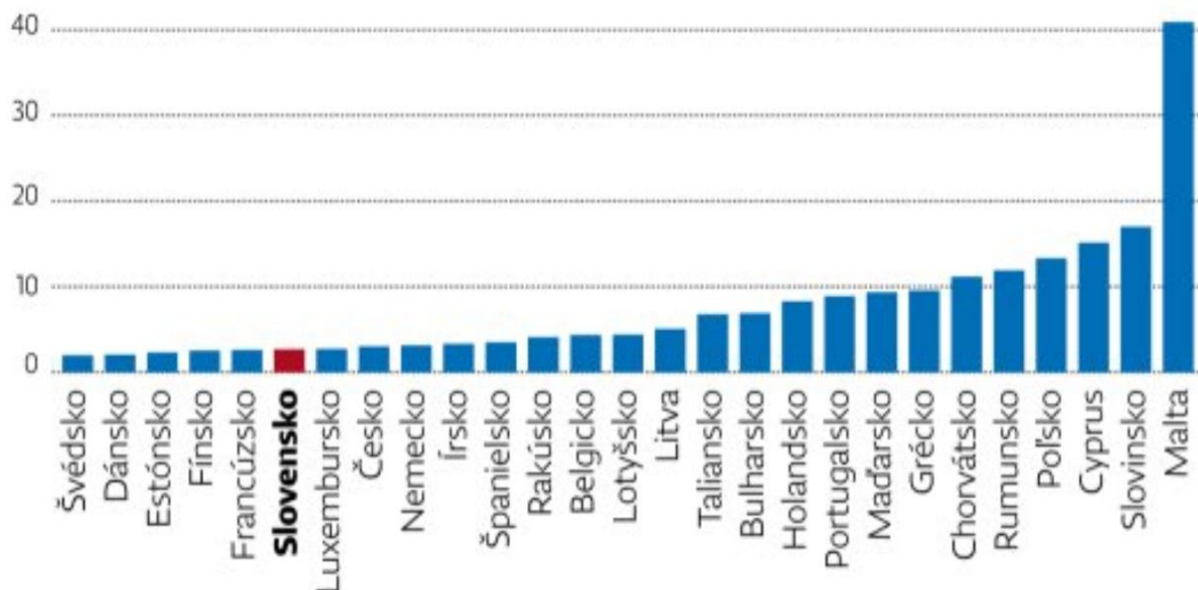
Slovensko má taktiež najnižšiu produkciu na hektár z krajín V4 (tabuľka 10). V roku 2020 bola hodnota produkcie na hektár na Slovensku 1 154 EUR, zatiaľ čo v Česku 1 539 EUR, v Maďarsku 1 782 EUR a v Poľsku 1 882 EUR na hektár. Nižšia produkcia na hektár sa následne prejavuje aj na zamestnanosti v poľnohospodárstve. Na Slovensku bolo v roku 2020 zamestnaných na 100 hektárov 2,5 pracujúcich, zatiaľ čo v Česku 2,99, v Maďarsku 8,44 a v Poľsku 11,45.

Tabuľka 10: Porovnanie krajín V4

	Slovensko	Česko	Maďarsko	Poľsko
Počet fariem poberajúcich podpory	18 610	30 170	171 170	1 322 680
Priemerná veľkosť farmy poberajúcej podporu v ha	102	115	27	11
Počet ľudí pracujúcich v poľnohospodárstve na 100 ha	2,50	2,99	8,44	11,45
Produkcia v EUR/ha	1 154	1 539	1 782	1 882

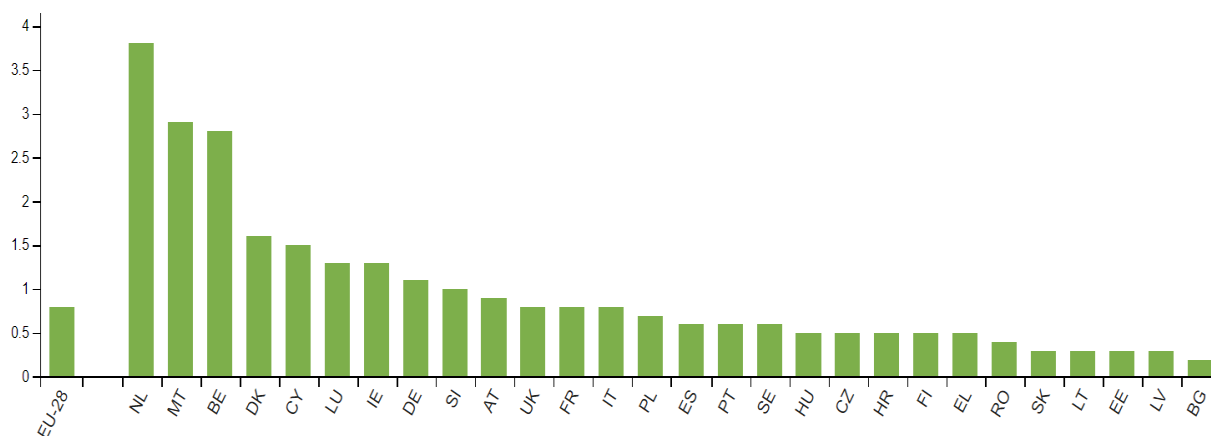
Zdroj: Eurostat

Slovensko má šiestu najnižšiu zamestnanosť z krajín EÚ 27 (obrázok 4). Nižšiu zamestnanosť majú spravidla krajiny, kde je cena práce (mzda) podstatne vyššia ako na Slovensku a zároveň tieto krajiny majú vyššiu produkciu na hektár.

Obrázok 4: Počet zamestnancov v poľnohospodárstve na 100 ha pôdy
Zdroj: Eurostat

Jedným z dôvodov nízkej zamestnanosti a nízkej produkcie je nízky podiel živočíšnej produkcie na Slovensku. Živočíšna výroba vyžaduje vyššiu zamestnanosť ako produkcia obilnín alebo olejnin a zároveň hodnota živočíšnej produkcie zvyšuje celkovú poľnohospodársku produkciu na hektár. Slovensko má veľmi nízku úroveň živočíšnej výroby, lebo podiel dobytčej jednotky na hektár je na Slovensku jeden z najnižších. Nižší je len v Bulharsku (obrázok 5).

Obrázok 5: Hustota dobytčích jednotiek na hektár poľnohospodárskej pôdy v roku 2016 (DJ/ha)

Zdroj: Eurostat, [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental indicator - livestock patterns](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_livestock_patterns)

1.1 Potravínová sebestačnosť

Pod pojmom potravínová sebestačnosť sa vo všeobecnosti rozumie, do akej miery dokáže krajina uspokojiť svoje potravínové potreby z vlastnej domácej produkcie” (FAO, 1999). Táto definícia sa môže používať na úrovni jednotlivca, regiónu alebo krajiny. Uplatnením politiky potravinovej sebestačnosti by sa krajina vyhýbala akémukoľvek medzinárodnému obchodu s potravinami a pri uspokojovaní potravinových potrieb svojich obyvateľov by sa spoliehala výlučne na domácu produkciu. Avšak všetky krajiny sveta sa spoliehajú na dovoz potravín. Aj veľkí exportéri potravín, ktorí vyrábajú oveľa viac potravín, ako spotrebujú, zvyčajne dovážajú aspoň nejaké potraviny pre uspokojenie časti ich domácej spotreby (Clapp, 2017). Z toho dôvodu sebestačnosť, vyjadrená pomerom domácej produkcie a spotreby, označuje závislosť regiónu či krajiny od čistého dovozu. Národná potravínová sebestačnosť má veľký vplyv na poľnohospodársku politiku.

Produkčná sebestačnosť vyjadruje, do akej miery poľnohospodárska prvovýroba dokáže z vlastnej produkcie uspokojiť potravínové potreby domácich spotrebiteľov.

Produkčná sebestačnosť = poľnohospodárska produkcia / spotreba =
= poľnohospodárska produkcia / (produkcia – vývoz + dovoz) (1)

Potravínová sebestačnosť sa zameriava na potravinársku produkciu a vyjadruje, do akej miery dokáže domáci spracovateľský priemysel z vlastnej produkcie uspokojiť spotrebiteľský dopyt po potravinách.

Potravínová sebestačnosť = potravinárska produkcia / (produkcia – vývoz + dovoz) =
= potravinárska produkcia / (produkcia – vývoz + dovoz) (2)

Od roku 2004 sa počet členských krajín EÚ takmer zdvojnásobil. Prístup na spoločný trh EÚ predstavoval významný rozvojový impulz pre novo prijaté krajiny. Podľa údajov Eurostatu (2022) proces rozširovania EÚ pozitívne ovplyvnil vývoj poľnohospodárskej produkcie, ktorá je z hľadiska miery sebestačnosti primárnym faktorom. Od roku 2004 do roku 2020 sa hodnota poľnohospodárskej produkcie EU-27 zvýšila až o 30,3 %, pričom v starých členských krajinách zaznamenávame nárast o 26,2 %. Napriek výrazne vyššej dynamike krajín EU-10 (79,7 %), ich podiel na celkovom raste poľnohospodárskej produkcie EÚ bol podstatne nižší, nakoľko tvorili len zhruba 13 % jej celkovej hodnoty. Z hodnoty poľnohospodárskej produkcie, započítaním údajov o zahranično-obchodnej výmene s poľnohospodárskymi komoditami, následne odvodzujeme hodnotu domácej spotreby. Vývoj domácej spotreby kopíruje vývoj produkcie, preto miera produkčnej sebestačnosti krajín EU-27 je dlhodobo stabilná a pohybuje sa na úrovni 97 % (tabuľka 11). Z toho vyplýva, že postupné rozšírenie Európskej únie o 13 krajín nemalo negatívny vplyv na celkovú produkčnú sebestačnosť. Deficit produkcie krajín EU-27 tvorí hlavne nedostatok olejnatých semien, primárne sójových bôbov určených pre výživu početných stavov hospodárskych zvierat, ktoré únia zabezpečuje dovozom z krajín južnej Ameriky ako aj z východnej Európy (Ukrajina, Ruská federácia).

Tabuľka 11: Miera produkčnej sebestačnosti krajín EÚ (v %)

	2004	2007	2013	2017	2018	2019	2020	2020-2004
EU-27	97,1	96,9	98,3	96,4	96,2	96,4	96,8	-0,3
EU-14	97,4	96,7	96,9	94,9	94,8	95,2	95,3	-2,1
Rakúsko	87,8	88,0	85,4	82,6	81,4	81,4	82,1	-5,7
Belgicko	81,9	77,3	74,7	71,3	72,5	75,6	76,3	-5,6
Nemecko	82,1	79,4	78,3	73,8	72,1	73,7	72,2	-9,8
Dánsko	98,7	101,2	110,0	112,2	106,5	110,2	110,1	11,4
Španielsko	108,8	106,4	112,6	113,4	111,7	114,1	116,6	7,8
Fínsko	90,7	91,3	88,4	85,8	85,2	86,8	86,0	-4,7
Francúzsko	104,3	104,9	107,6	101,4	102,9	103,4	102,7	-1,5
Grécko	96,4	95,4	99,9	98,9	99,3	98,8	101,6	5,1
Írsko	92,2	92,8	92,1	90,1	88,6	88,7	87,5	-4,7
Taliano	92,9	93,5	92,8	93,2	93,0	92,5	92,3	-0,6
Luxembursko	70,9	68,3	67,9	62,6	63,7	64,0	60,8	-10,1
Holandsko	135,4	131,2	125,4	130,9	130,1	129,6	131,9	-3,5
Portugalsko	82,4	78,2	77,8	82,0	81,5	83,4	83,1	0,7
Švédsko	86,1	84,5	86,0	84,6	82,4	83,0	84,6	-1,5
EU-10	97,4	100,4	103,7	100,5	98,3	99,5	102,0	4,6
Cyprus	95,4	88,2	89,0	85,3	83,8	83,5	83,4	-12,0
Česko	91,2	99,2	102,3	99,4	97,7	97,3	97,8	6,6
Estónsko	84,3	94,1	108,2	106,1	99,6	108,7	114,4	30,1
Maďarsko	105,4	118,3	120,9	121,0	114,0	116,9	119,2	13,8
Litva	99,8	108,3	118,6	117,0	109,2	117,8	132,3	32,5
Lotyšsko	87,7	97,2	120,1	124,9	112,3	129,0	142,5	54,8
Malta	67,3	52,4	52,5	43,1	41,9	45,4	49,1	-18,1
Poľsko	97,8	96,8	98,3	94,2	93,5	94,0	96,1	-1,7
Slovinsko	86,2	89,4	92,2	94,8	95,7	93,9	95,5	9,2
Slovensko	95,4	97,7	113,1	101,3	97,8	95,3	98,1	2,7
EU-3*	98,5	97,8	117,6	113,8	113,8	114,7	109,9	-
Bulharsko	104,7	103,7	164,6	134,7	137,4	145,8	129,4	25,6
Chorvátsko	90,7	92,7	92,7	98,2	98,6	94,2	103,2	10,5
Rumunsko	98,7	97,6	113,5	111,7	111,5	112,4	106,4	8,8

* Bázický rok pre výpočet rozdielu miery sebestačnosti pre Bulharsko a Rumunsko je rok 2007 a pre Chorvátsko rok 2013

Zdroj: Eurostat (2022, 2022a); vlastné prepočty

Napriek značnému nárastu hodnoty poľnohospodárskej produkcie v krajinách EU-14 sa ich miera produkčnej sebestačnosti za sledované obdobie znížila o 2,1 p. b. K negatívnemu vývoju, s výnimkou Dánska, Španielska, Grécka a Portugalska, prispeli všetky krajiny. Pokým Holandsko, Španielsko, Dánsko a Francúzsko sú dlhodobo prebytkové v produkcii poľnohospodárskych komodít, ostatné krajiny západnej Európy vykazujú ich výrazný deficit. Miera produkčnej sebestačnosti krajín EU-10 sa za rovnaké obdobie zvýšila až o 4,6 p. b., čím do značnej miery eliminovali negatívny vývoj v krajinách EU-14. Najväčší podiel na tomto pozitívnom vývoji mali pobaltské krajiny. Vďaka výraznému zvýšeniu produkcie a čistého exportu živých hospodárskych zvierat a obilnín, ako aj olejní (Litva, Lotyšsko) či zeleniny (Litva), sú pobaltské krajiny po vstupe do EÚ schopné generovať prebytok poľnohospodárskych komodít. Jediné Maďarsko vstupovalo do Európskej únie v pozícií čistého exportéra

poľnohospodárskych surovín. Vstup na spoločný trh EÚ svoju pozíciu dokázalo ešte posilniť. Z krajín V4 len Poľsko vykazuje mierny pokles produkčnej sebestačnosti. Špecifický vývoj zaznamenávame na Slovensku. Po našom vstupe do EÚ bola dynamika rastu poľnohospodárskej produkcie vyššia ako pri spotrebe, čo viedlo k postupnému zvyšovaniu miery produkčnej sebestačnosti až na 115 % (2012). Klesajúci trend živočíšnej produkcie a spomalenie rastu rastlinnej produkcie sa v nasledujúcich rokoch prejavil v negatívnom poklese našej sebestačnosti. To v konečnom dôsledku viedlo k tomu, že po 17 rokoch členstva v EÚ dosahuje Slovenská republika takmer rovnakú mieru produkčnej sebestačnosti ako v roku 2004.

Tabuľka 12: Miera potravinovej sebestačnosti krajín EÚ (v %)

	2004	2007	2013	2017	2018	2019	2020	2020-2004
EU-27	101,9	101,9	103,8	104,6	104,9	105,7	106,1	4,2
EU-14	102,8	102,9	104,9	105,3	105,4	106,5	106,7	3,9
Rakúsko	101,9	102,3	101,3	103,2	104,7	105,7	107,5	5,5
Belgicko	117,2	120,0	118,7	123,7	123,1	126,8	124,0	6,8
Nemecko	98,3	99,1	102,5	101,1	100,7	101,2	100,5	2,2
Dánsko	145,5	138,7	135,0	134,8	132,1	130,7	126,8	-18,8
Španielsko	98,3	98,1	103,5	105,3	105,5	106,9	109,3	11,0
Fínsko	89,3	87,5	81,4	79,2	79,2	79,9	80,6	-8,8
Francúzsko	104,1	104,4	103,9	102,8	102,8	103,2	102,1	-1,9
Grécko	87,6	87,6	92,1	93,6	95,2	93,7	98,6	11,0
Írsko	121,0	118,7	117,1	124,8	122,8	130,4	124,6	3,6
Taliano	96,7	96,5	99,0	101,3	102,4	104,3	106,8	10,1
Luxembursko	65,4	65,4	68,4	70,5	73,4	74,4	70,8	5,4
Holandsko	148,9	154,1	149,3	144,4	144,7	147,5	143,6	-5,3
Portugalsko	86,7	86,6	90,5	88,7	88,6	88,1	90,8	4,1
Švédsko	86,5	82,9	80,7	77,6	76,9	77,3	78,7	-7,8
EU-10	99,4	99,6	105,6	108,0	109,2	109,1	110,8	11,4
Cyprus	77,5	69,3	67,2	66,8	68,1	69,4	73,2	-4,3
Česko	94,3	91,6	92,3	91,7	90,6	90,1	92,3	-2,0
Estónsko	85,6	81,4	84,0	80,6	82,1	84,4	85,1	-0,4
Maďarsko	108,3	104,1	123,3	117,4	117,0	115,3	116,5	8,2
Litva	100,2	106,9	114,4	116,2	121,1	119,1	125,8	25,6
Lotyšsko	85,2	86,3	90,9	86,3	88,2	88,0	83,8	-1,4
Malta	65,8	64,4	63,2	63,4	69,4	64,3	66,5	0,7
Poľsko	104,7	107,3	114,5	120,6	122,9	123,0	124,9	20,2
Slovinsko	83,8	74,9	68,8	70,6	72,1	73,4	74,4	-9,3
Slovensko	88,5	84,2	77,7	72,6	71,8	72,2	73,2	-15,3
EU-3*	93,3	91,8	92,9	89,8	90,0	88,8	89,6	-
Bulharsko	101,6	94,2	98,2	98,6	98,4	95,9	97,4	3,1
Chorvátsko	92,3	92,1	86,6	84,1	84,9	82,5	83,6	-3,0
Rumunsko	91,9	91,3	93,2	89,1	89,2	88,5	88,9	-2,4

* Bázický rok pre výpočet rozdielu miery sebestačnosti pre Bulharsko a Rumunsko je rok 2007 a pre Chorvátsko rok 2013

Zdroj: Eurostat (2022, 2022a); vlastné prepočty

Vstup na spoločný trh EÚ pozitívne ovplyvnil poľnohospodárku výrobu aj v krajinách EU-3, ktoré pristúpili v neskoršom období (2007 a 2013). Špecializácia Bulharska a Rumunska na produkciu obilnín a olejní viedla k enormnému zvýšeniu ich

čistého exportu, čo sa prejavilo aj v miere produkčnej sebestačnosti. Tá sa za 14 rokov členstva v EÚ v Rumunsku zvýšila takmer o 9 p. b., pričom v Bulharsku o viac ako 25 p.b., čo predstavuje priemerný ročný nárast až o 2,0 p. b.

Poľnohospodárska produkcia je úzko prepojená s potravinárskou výrobou, ktorá poľnohospodárske suroviny finalizuje na produkciu potravín určených na výživu obyvateľstva. Z toho dôvodu existuje aj úzky vzťah medzi mierou produkčnej a potravinovej sebestačnosti. Európska únia patrí medzi významných exportérov potravín vo svete. Od roku 2004 do roku 2020 sa hodnota potravinárskej produkcie EU-27 zvýšila až o 42,1 %, pričom v starých členských krajinách zaznamenávame nárast o 36,6 %. Napriek výrazne vyššej dynamike krajín EU-10 (až 89,8 %), ich podiel na celkovom raste potravinárskej produkcie EÚ bol podstatne nižší, nakoľko tvorili len zhruba 10 % jej celkovej hodnoty.

Započítaním údajov o zahranično-obchodnej výmene potravinárskych výrobkov odvodíme hodnotu celkovej spotreby potravín. Nakoľko dynamika rastu potravinárskej produkcie bola vyššia ako celkovej spotreby, miera potravinovej sebestačnosti EU-27 sa postupne zvýšila až o 4,2 p. b. a pohybuje sa na úrovni 106 % (tabuľka 12). Z toho vyplýva, že Európska únia si procesom rozšírenia svoje postavenie významného exportéra potravín ešte upevnila. V sledovanom období sa rozvíjala efektívna potravinárska výroba v krajinách západnej Európy (EU-14). To viedlo k zvýšeniu prebytku potravín až o 3,9 p. b., napriek značnému poklesu miery potravinovej sebestačnosti v Dánsku, Fínsku a Švédsku. Na rozdiel od produkcie poľnohospodárskych surovín len 5 krajín západnej Európy nie je schopných v plnej miere kryť domácu spotrebu potravín vlastnou produkciou. Opačná situácia je u členských krajín, ktoré pristúpili po roku 2004. Len Maďarsko, Poľsko a Litva vstupovali do EÚ v pozícií čistých exportérov potravín. Zároveň len tieto 3 krajiny dokázali v silnej konkurencii na spoločnom trhu rozvíjať potravinársku výrobu, čo sa odzrkadlilo aj vo výraznom zvýšení miery potravinovej sebestačnosti: v Litve o 1,6 p. b. priemerne ročne, v Poľsku o 1,3 p. b. a v Maďarsku o 0,5 p. b. Vďaka tomu sa celková miera sebestačnosti krajín EU-10 zvýšila až 11,4 p. b. Pritom v ostatných krajinách EU-10, s výnimkou Malty, sa od roku 2004 prehlbovala ich závislosť na dovoze potravín zo zahraničia. Najhoršia situácia je na Slovensku. Výkonnosť potravinárskeho priemyslu v SR nie je schopná kryť rastúce požiadavky domácich spotrebiteľov. Pokým v roku 2004 z dovozu SR sanovala 11,5 % domácej spotreby potravín, v roku 2020 to už bolo 26,8 %. To znamená, že v období nášho členstva v EÚ Slovenská republika znižovala svoju mieru potravinovej sebestačnosti až o 1,0 p. b. priemerne ročne. Pokým v roku 2004 až 8 členských krajín EU-27 vykazovalo nižšiu mieru potravinovej sebestačnosti ako Slovenská republika, v roku 2020 to už boli len 2 členské krajiny (Luxembursko a Malta).

Z uvedeného je zrejmé, že Slovenská republika počas 17 rokov členstva v EÚ efektívne nevyužila značné finančné zdroje v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky na rozvoj poľnohospodárskej alebo potravinárskej výroby. Miera produkčnej sebestačnosti sa pohybuje sa na úrovni roku 2004 a zároveň sa výrazne prehĺbila naša závislosť na dovoze potravín zo zahraničia, o čom svedčí výrazný pokles miery potravinovej sebestačnosti. Údaje komoditných a výhľadových správ MPRV SR potvrdzujú nízku mieru produkčnej sebestačnosti SR vo väčšine sledovaných komodít, s výnimkou obilnín a ovčieho mäsa (tabuľka 13).

Tabuľka 13: Miera sebestačnosti Slovenskej republiky vo vybraných komoditách (v %)

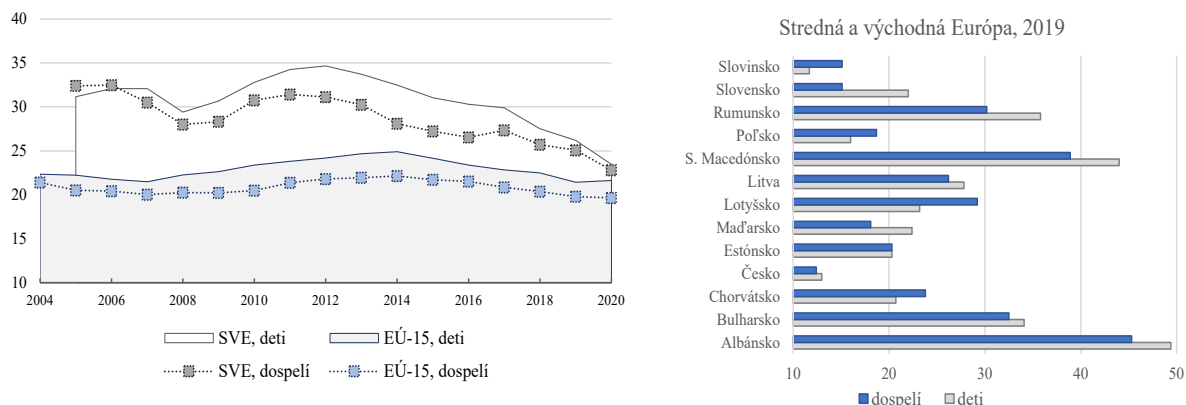
	2017	2018	2019	2020	2021
Hovädzie mäso	92,4	86,4	80,2	75,9	78,2
Bravčové mäso	40,7	39,7	43,0	39,5	39,6
Ovčie mäso	187,6	247,3	246,3	214,1	245,3
Hydinové mäso	83,6	76,8	64,7	65,9	74,1
Vajcia	89,9	91,2	91,4	84,3	73,5
Kravske mlieko	79,4	78,8	82,5	78,1	76,2
Prírodné syry	67,6	71,3	68,7	64,7	60,2
Maslo	51,8	57,9	51,2	48,4	50,3
Pšenica	201,1	181,8	202,2	199,1	224,9
Jačmeň	114,6	106,0	99,4	98,0	115,9
Kukurica	233,1	110,6	153,5	141,6	164,7
Ovocie mierneho pásma	49,5	63,0	51,9	39,4	37,5
Zelenina	78,3	76,8	74,9	72,2	75,3
Zemiaky	47,7	48,9	49,8	52,8	54,2

Zdroj: Čopáková, 2022, 2022a, 2022b; Repka, 2022, 2022a, 2022b, 2022c; Brodová, 2022; vlastné prepočty

1.2 Potravinová bezpečnosť

Svetový potravinový summit (WFS, 1996) definoval, že potravinová bezpečnosť existuje, „*keď majú všetci ľudia vždy fyzický a ekonomický prístup k dostatočným, bezpečným a výživným potravinám, ktoré spĺňajú ich stravovacie potreby a potravinové preferencie pre aktívny a zdravý život*“. Vo všeobecnosti sa rozoznávajú nasledujúce piliere alebo stránky potravinovej bezpečnosti: dostupnosť potravín, prístup k potravinám, využitie potravín a nutričná a potravinová stabilita.

Určité skupiny obyvateľstva sú charakteristické vyšším rizikom výskytu potravinovej nedostatočnosti alebo podvýživy. Najviac zraniteľnými sú domácnosti s vysokým podielom výdavkov na potraviny na celkovom príjme. Väčšina ľudí ohrozených nedostatočnou potravinovou bezpečnosťou žije v rozvojových krajinách, ale rastúce ceny potravín, hospodárska stagnácia alebo nedostatočná kvalita výživy ovplyvňujú aj domácnosti v rozvinutých a tranzitívnych krajinách (obrázok 6).

Obrázok 6: Ľudia v riziku chudoby alebo sociálneho vylúčenia, % dospelaj populácie/detí

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostat

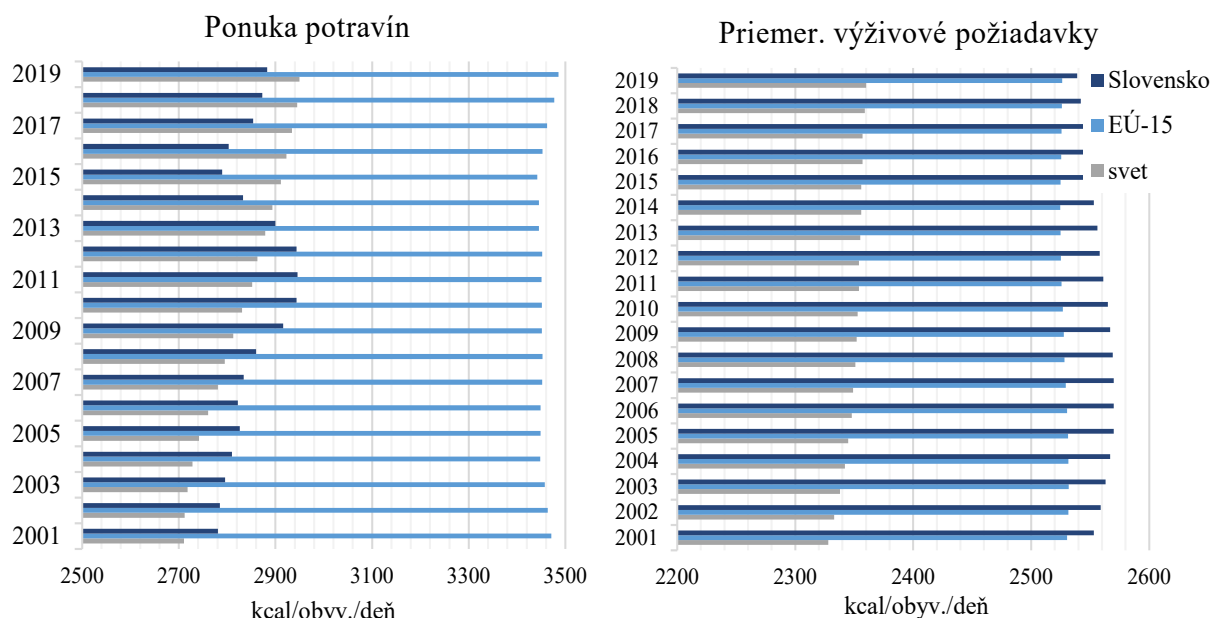
Skupinami, ktoré sú v rozvinutých krajinách náchylné na výskyt potravinovej neistoty, sú marginalizované a sociálne vylúčené skupiny: etnické, rasové alebo náboženské menšiny, migranti z vidieka do miest, ekonomickí migranti atď. Marginalizácia a segregácia Rómov v regióne strednej a východnej Európy, ale aj ich špecifické kultúrne a inštitucionálne charakteristiky, negatívne ovplyvňujú ich príjmy a prístup ku kvalitnej strave (Ciaian a i., 2018).

Dostupnosť potravín

Dostupnosť potravín sa vzťahuje na fyzickú existenciu potravín, ktoré sú v dosahu jednotlivcov a domácností. Množstvo dostupných potravín (t. j. ponuka potravín) je na vnútroštátnej úrovni tvorené domácou produkciou potravín, čistým obchodom a zásobami; na úrovni domácností pochádzajú dostupné potraviny buď z trhov, alebo z vlastnej produkcie.

Produkcia potravín je podstatne ovplyvňovaná prebiehajúcimi a očakávanými zmenami klímy. Vďaka svojej geografickej polohe nie je Európa v súčasnosti výrazne ovplyvnená extrémnymi zmenami počasia, hoci v posledných desaťročiach zaznamenávame postupné zvyšovanie teploty a frekvencie extrémnych klimatických udalostí. Na druhej strane, vplyv zmeny klímy na ponuku potravín a tým na ich ceny sa prenáša do Európy prostredníctvom medzinárodného obchodu a migrácie. Ďalším dôležitým faktorom ovplyvňujúcim európsku ponuku potravín je spoločná poľnohospodárska politika. Jej nástroje regulujú obidve zložky ponuky potravín: produkciu potravín a obchod.

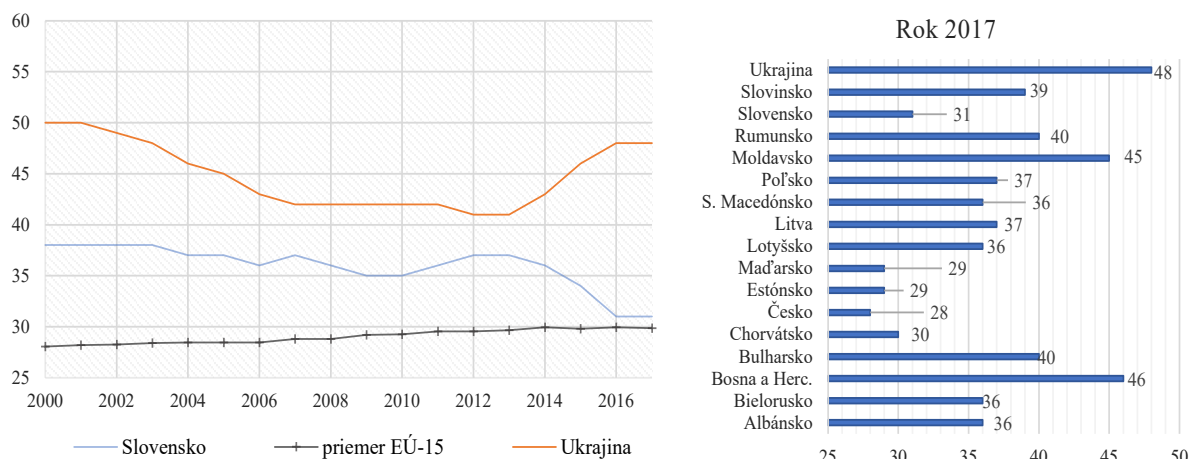
Dostupnosť potravín v EÚ nie je ohrozená. Ponuka potravín na Slovensku v priemere nedosahuje úroveň krajín EÚ-15 (obrázok 7), ale presahuje priemerné energetické požiadavky (ADER) o viac ako 13 %.

Obrázok 7: Vývoj dostupnosti potravín
Zdroj: vlastné spracovanie podľa FAOSTAT

Pre zisťovanie kvality stravy sa používa výpočet miery jej rozmanitosti (diverzity). FAO meria rozmanitosť stravy ako podiel obilnín, koreňovej a hlúzovej

zeleniny na celkovej energetickej spotrebe potravín jednotlivca alebo domácnosti. Monotónnej strave chýbajú základné mikroživiny a prispieva k podvýžive (Allen, 2008). Diverzita stravy v regióne strednej a východnej Európy je v porovnaní s EÚ-15 nižšia, a to najmä na Ukrajine, v Bosne a Hercegovine, Moldavsku, Rumunsku a Bulharsku (obrázok 8). Znakom zlepšenia potravinovej bezpečnosti domácností v regióne strednej a východnej Európy je skutočnosť, že podiel energie získanej zo základných potravín má klesajúci trend.

Obrázok 8: Podiel dietetickej energie získanej z obilnín, koreňovej a hl'uzovej zeleniny, % z celkovej ponuky energie jednotlivých krajín

Zdroj: vlastné spracovanie podľa FAOSTAT

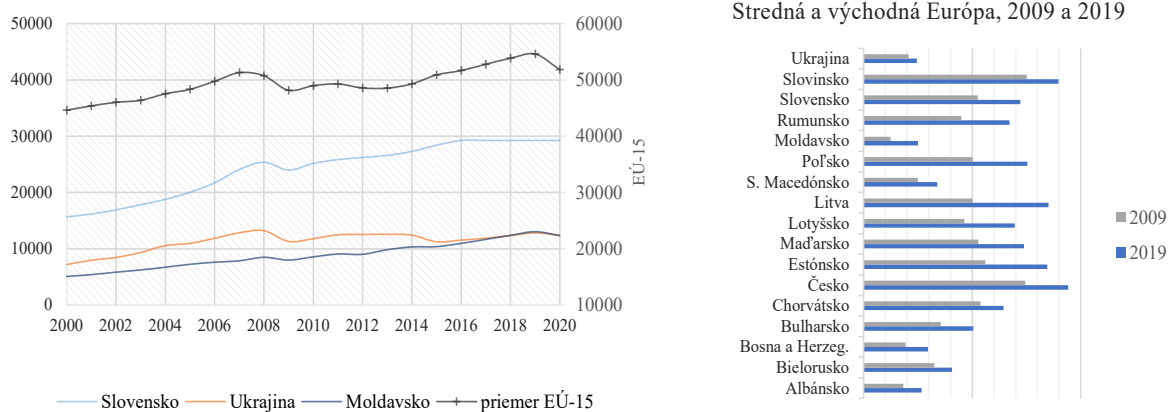
Prístup k potravinám

To, že sú potraviny dostupné, neznamená, že k nim má obyvateľstvo aj prístup. Schopnosť prístupu k potravinám má dve úrovne: ekonomický a fyzický prístup.

Dostupnosť a kvalita infraštruktúry uľahčujúca fungovanie trhov určuje fyzický prístup k potravinám. Ekonomický prístup jednotlivca alebo domácnosti je spojený najmä s jeho kúpnu silou (t. j. príjmom) a cenami potravín (FAO, IFAD and WFP, 2013).

Hrubý domáci produkt (HDP) v regióne strednej a východnej Európy dosahuje len polovicu úrovne EÚ-15, ale príjmy v strednej a východnej Európe rastú rýchlejšie ako v EÚ-15 (obrázok 9). Jednotlivci s vyššou úrovňou príjmov vo všeobecnosti vynakladajú menší podiel výdavkov na potraviny. Táto skutočnosť vyplýva z nižšej príjmovej elasticity dopytu po potravinách v porovnaní s príjmovou elasticitou dopytu po ďalších statkoch; to následne vedie k nižšej citlivosti dopytovaného množstva na zmeny cien (Laborde et al., 2016). Známy je tiež fakt, že so zmenou príjmu dochádza k zmene cenovej elasticity dopytu po potravinách; dopyt po potravinách má tendenciu byť viac cenovo neelastický v prípade rastúceho príjmu (Chavas, 2017).

V krajinách strednej a východnej Európy došlo k zlepšeniu prístupu domácností k potravinám (vyjadreného zmenou príjmu na obyvateľa), najrýchlejšie od roku 2009 rástla ekonomika Moldavska a Litvy. Finančná kríza v roku 2008 a hospodárska kríza v rokoch 2014 – 2015 bránili hospodárskemu rastu na Ukrajine, čo sa odzrkadilo v minimálnom raste HDP na obyvateľa. Vývoj v EÚ-15 naznačuje postupné zvyšovanie dostupnosti potravín, ale rast v porovnaní s úrovňou HDP pred rokom 2008 stagnuje.

Obrázok 9: Hrubý domáci produkt na obyvateľa (v parite kúpnej sily) a tempo rastu HDP krajín strednej a východnej Európy v období 2009 až 2019
Zdroj: vlastné spracovanie podľa FAOSTAT

Tabuľka 14: Podiel výdavkov na potraviny v členských krajinách EÚ (v %)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
EU-27	13,2	13,2	13,1	13,1	13,1	13,1	14,8
Belgicko	12,8	12,9	13,0	12,8	12,7	12,7	14,2
Bulharsko	19,2	19,4	19,6	19,3	19,1	18,5	20,7
Česko	16,1	15,9	15,8	15,7	15,3	15,2	17,1
Dánsko	11,5	11,4	11,5	11,6	11,4	11,3	12,2
Nemecko	10,5	10,6	10,6	10,6	10,7	10,8	11,9
Estónsko	20,9	20,6	20,2	20,0	19,6	19,4	21,2
Írsko	9,7	9,4	9,3	9,1	8,8	8,7	9,4
Grécko	15,8	16,2	16,0	16,2	15,9	16,1	19,8
Španielsko	13,2	13,2	12,8	12,4	12,5	12,5	15,8
Francúzsko	13,4	13,4	13,4	13,3	13,1	13,1	14,9
Chorvátsko	19,0	18,9	18,8	18,8	18,4	18,2	20,8
Taliansko	14,3	14,3	14,3	14,3	14,2	14,3	16,5
Cyprus	12,4	12,5	12,2	11,9	11,5	11,6	15,4
Lotyšsko	19,7	18,4	18,0	17,8	18,1	18,1	19,9
Litva	23,1	22,8	22,5	21,9	20,9	20,3	21,8
Luxembursko	8,4	9,0	9,1	8,9	8,8	8,5	9,4
Maďarsko	17,9	18,0	17,4	17,8	17,5	17,2	18,8
Malta	14,8	14,4	13,9	13,4	12,7	12,3	15,1
Holandsko	11,4	11,5	11,5	11,5	11,3	11,4	13,2
Rakúsko	10,0	10,0	9,8	9,8	9,7	9,7	11,3
Poľsko	18,2	17,8	18,1	18,2	17,6	17,6	19,4
Portugalsko	17,3	17,2	16,9	16,7	16,3	16,1	18,7
Rumunsko	27,1	26,1	25,7	24,9	25,9	25,2	25,0
Slovinsko	15,0	14,9	14,7	14,3	14,0	14,1	15,7
Slovensko	16,3	16,6	16,4	17,1	17,3	17,3	19,4
Fínsko	12,6	12,2	11,9	11,7	11,5	11,4	12,5
Švédsko	12,3	12,3	12,5	12,4	12,5	12,4	13,3

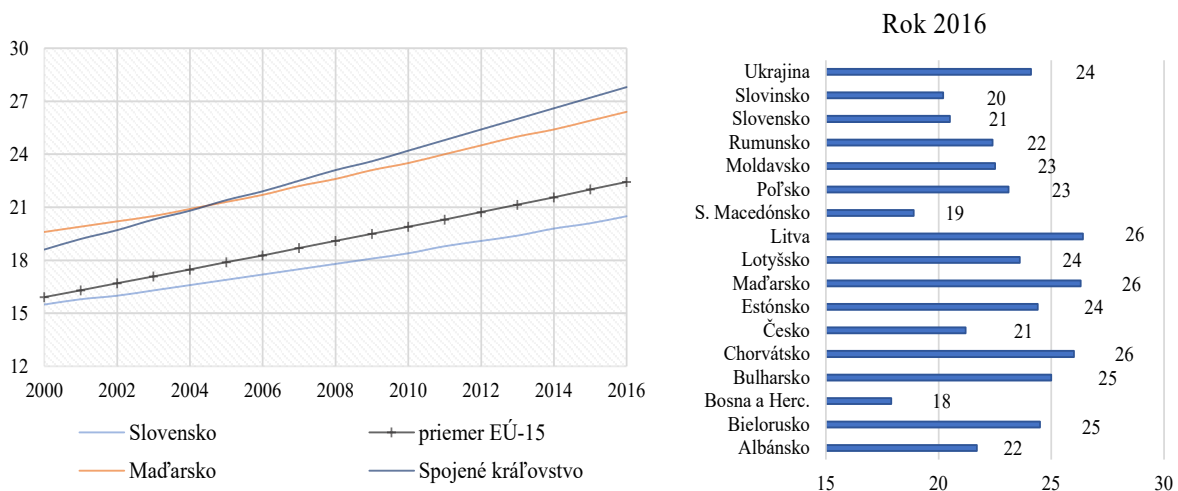
Zdroj: Eurostat

Využitie potravín

Využitie potravín z hľadiska potravinovej bezpečnosti má dva aspekty. Po prvé sleduje úroveň podvýživy detí mladších ako päť rokov (tzn. úroveň chradnutia, zakrpatenia, podváhy a nadváhy), ktoré sa považujú za aproximáciu nutričného stavu celej populácie. Druhým aspektom využívania potravín je monitorovanie ukazovateľov vyjadrujúcich kvalitu potravín a zdravotné a hygienické podmienky (FAO, IFAD and WFP, 2013).

Údaje o podvýžive detí v Európe sú obmedzené, sú dostupné len pre niektoré krajiny strednej a východnej Európy. Problém podvýživy detí do 5 rokov bol obzvlášť závažný v Albánsku, kde 9,6 % detí trpelo chradnutím, 23,1 % zakrpatením a 6,3 % podváhou; tieto úrovne sú vyššie ako je svetový priemer.

Rozvinutých krajín sa čoraz viac týka problém nadváhy a obezity (obrázok 10). Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie spôsobuje nadváha a obezita 9 – 12 % úmrtí v EÚ-15 a 16 – 20 % úmrtí v krajinách, ktoré vstúpili do EÚ v rokoch 2004 a 2007 (WHO, 2014). Miera obezity v Európe stúpa ako u dospelých, tak aj u detí. Nadváha a obezita je najbežnejšia v nižších socioekonomických skupinách, no stále vo väčšej miere sa stávajú problémom aj domácností s vyššou úrovňou príjmov. Dôvodom vzniku tejto formy energetickej nerovnováhy je zmena fyzickej a cenovej dostupnosti a marketingová propagácia spracovaných potravín s vysokým obsahom cukru, tukov a soli, často v kombinácii s klesajúcou fyzickou aktivitou v dôsledku sedavého životného štýlu (FAO et. al., 2017; Boernhorst et al., 2015).

Obrázok 10: Výskyt obezity dospeljej populácie
Zdroj: vlastné spracovanie podľa FAOSTAT

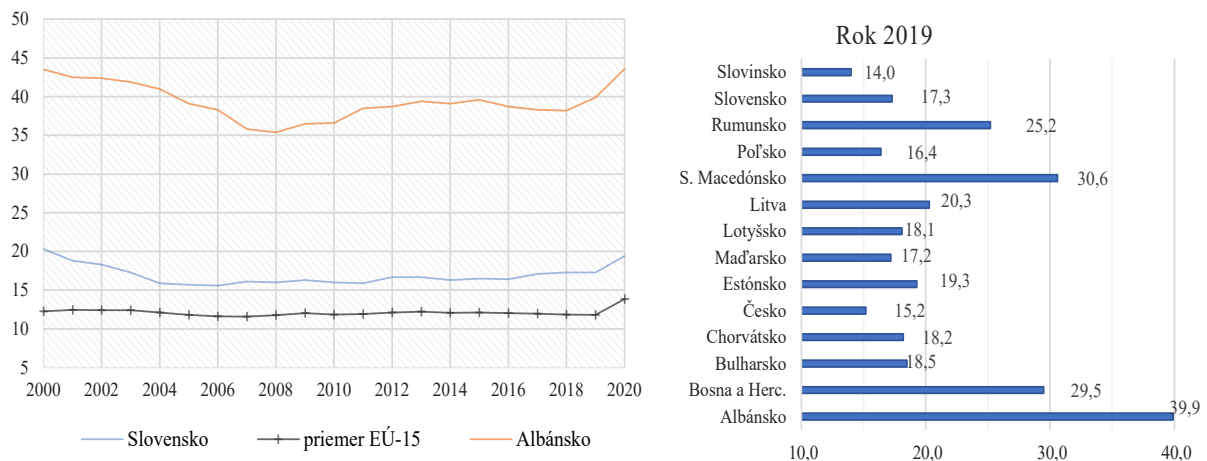
Kým podvýživa z dôvodu nedostatku kalórií vo všeobecnosti nie je problémom Európy, výskyt podvýživy v dôsledku nedostatku mikroživín (tzn. vitamínov a minerálov) je pomerne častý. Zloženie stravy sa zmenilo smerom k strave s vyššou spotrebou energie a k potravinám s nízkym obsahom živín, čo sa prejavilo v náraste výskytu nedostatočnosti mikroživín u európskej populácie.

Stabilita výživy a potravín

Stabilitu potravinovej bezpečnosti môžu ovplyvniť poveternostné podmienky, politická nestabilita a hospodárske faktory. Faktory nestability sa prenášajú na domácnosti i poľnohospodárskych producentov najmä prostredníctvom cien potravín.

Vysoká volatilita cien zhoršuje schopnosť cien prerozdeľovať ekonomické zdroje, núti trhové subjekty rozhodovať sa v podmienkach neistoty, zapríčiňuje nesprávne investičné rozhodnutia či realizáciu nesprávne navrhnutých ad-hoc trhových zásahov. V dôsledku vysokej volatility cien potravín môže dochádzať k poklesu reálnych príjmov a poklesu spotreby kalórií vidieckych aj mestských domácností, keďže chudobnejšie domácnosti nie sú v čase cenových maxím schopné substituovať drahšie potraviny za lacnejšie (von Braun and Tadesse, 2012); najviac ohrozenými sú nízko-príjmové domácnosti, pretože podiel ich výdavkov na potraviny je vysoký.

Volatilita cien potravín v krajinách strednej a východnej Európy prevyšuje úroveň EÚ-15 (obrázok 11).

Obrázok 11: Podiel výdavkov na potraviny a nealkoholické nápoje, % z celkových výdajov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Eurostat

2. Rozhodovanie o SPP

Slovensko je súčasťou Európskej únie, kde od roku 1962 existuje spoločná poľnohospodárska politika pre všetky členské štáty EÚ. Spoločná poľnohospodárska politika je riadená na európskej úrovni a financovaná z rozpočtu EÚ (plus národné dofinancovanie).

Právna definícia SPP

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ je súbor právnych predpisov prijatých Európskou úniou s cieľom ustanoviť spoločnú a jednotnú politiku v oblasti poľnohospodárstva. Zakladá sa na článku 38 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie:

„Únia vymedzuje a vykonáva spoločnú poľnohospodársku politiku a spoločnú politiku v oblasti rybného hospodárstva. Vnútrotrh sa vzťahuje na poľnohospodárstvo, rybné hospodárstvo a obchod s poľnohospodárskymi výrobkami.“

Právny základ spoločnej poľnohospodárskej politiky je stanovený v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Legislatívny základ novej SPP platnej od 1. januára 2023 tvoria:

- Nariadenie EÚ 2021/2116 o financovaní, riadení a monitorovaní SPP
- Nariadenie EÚ 2021/2115 ktorým sa stanovujú pravidlá podpory strategických plánov SPP
- Nariadenie EÚ 2021/2117 o spoločnej organizácii trhov, systémoch kvality, zemepisných označeniach a o opatreniach v oblasti poľnohospodárstva v prospech najvzdialenejších regiónov EÚ.

SPP je financovaná z dvoch fondov, ktorá patria do rozpočtu EÚ:

- Európsky poľnohospodársky záručný fond (the European agricultural guarantee fund) poskytuje zdroje na priame platby a na trhové opatrenia
- Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (the European agricultural fund for rural development) financuje rozvoj vidieka

Podpora poľnohospodárov z rozpočtu EÚ dosiahla v roku 2019 58,82 miliárd EUR, z toho 41,43 miliárd EUR sa poskytlo na priame platby, 14,18 miliárd EUR na rozvoj vidieka a 2,37 miliardy EUR na trhové opatrenia.

Platby z fondov sú riadené na národnej úrovni a prijímatelia podpôr sú zverejňovaní v súlade s pravidlami transparentnosti.

Ciele spoločnej poľnohospodárskej politiky sú nasledovne:

- podporovať poľnohospodárov a zlepšiť poľnohospodársku produktivitu v záujme zabezpečenia stabilnej ponuky dostupných potravín,
- zabezpečiť poľnohospodárom Európskej únie primeraný príjem,
- prispieť k riešeniu zmeny klímy a udržateľného hospodárenia s prírodnými zdrojmi,
- zachovať vidiecke oblasti a krajinu v rámci celej EÚ,
- udržať vidiecke hospodárstvo pri živote podporovaním pracovných miest v poľnohospodárskom a agropotravinárskom odvetví a súvisiacich sektoroch.

Časový priebeh prijímania novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ na roky 2023-2027

2017	Verejná konzultácia
November 2017	Oznámenie Európskej komisie (EK)
Máj 2018	Európska komisia publikovala návrh viacročného finančného rámca (rozpočtu)
Jún 2018	Európska komisia publikovala legislatívne návrhy pre SPP
November 2020	Rada Európskej únie (Rada) a Európsky parlament (EP) sformovali svoje pozície k legislatívnym návrhom Európskej komisie
Jún 2021	Politická dohoda o novej SPP v rámci trialógu
December 2021	Schválená formálne dohoda o novej SPP
December 2021	Odoslanie strategického plánu EK
Január – december 2022	Rokovania členských štátov a EK k strategickým plánom
Január 2023	ŠTART Strategického plánu SPP
2024	Národné hodnotenie SP spolu s EK
2025	EK zhodnotí SP a navrhne zmeny
2026	Strednodobé hodnotenie SP SPP
2027	EK zrealizuje druhé hodnotenie SP

Rozhodovanie o SPP

Zmluva o fungovaní EÚ považuje spolurozhodovaciu procedúru ako riadnu legislatívnu procedúru pre rozhodovanie o SPP. Spolurozhodovacia procedúra nahradila predchádzajúcu konzultačnú procedúru. Spolurozhodovací postup sa používa v oblastiach politiky, v ktorých má EÚ výlučnú právomoc alebo spoločnú právomoc s členskými štátmi. V týchto prípadoch prijíma Rada spolu s EP právne predpisy na základe návrhov, ktoré jej predloží Európska komisia.

V riadnej legislatívnej procedúre Európska komisia predkladá legislatívne návrhy Rade Európskej únie a Európskemu parlamentu. Legislatívne návrhy SPP EK predstavila Rade a EP v júni 2018. Radu EÚ tvoria ministri členských štátov EÚ pre záležitosti SPP. V Európskom parlamente sú poslanci volení v členských štátoch.

V Rade EÚ prediskutujú návrh EK pracovné skupiny pozostávajúce z úradníkov členských štátov. Otvorené otázky rieši Osobitný výbor pre poľnohospodárstvo. Nakoniec návrh EK schvaľuje Rada EÚ. Rada EÚ predstavuje jeden právny subjekt, jej zasadnutia sa však konajú v desiatich rôznych zloženiach, a to v závislosti od prerokovanej témy. Na zasadnutiach Rady sa zúčastňujú zástupcovia každého členského štátu na úrovni ministrov.

V Rade sa hlasuje kvalifikovanou väčšinou. Návrh Komisie v Rade je schválený, keď zaň hlasuje 55 percent členských štátov (16 z 28) a návrh podporujú členské štáty, ktoré reprezentujú najmenej 65 percent obyvateľstva EÚ. Blokujúca menšina je aspoň štyri členské štáty, ktoré reprezentujú viac ako 35 percent obyvateľstva EÚ.

V Európskom parlamente sa návrh Komisie prediskutuje najprv v parlamentných výboroch – v prípade SPP COMAGRI, COMENVI. Menuje sa spravodajca a vypracuje sa návrh správy. Rezolúcia sa prijíma plenárnym zasadnutím. Buď sa návrh Komisie odmietne, prijme, alebo sa predložia pozmeňovacie návrhy k návrhu Komisie.

Európsky parlament je zákonodarný orgán EÚ. Každých 5 rokov ho volia občania EÚ v priamych voľbách. Spoločne s Radou EÚ prijíma právne predpisy, ktoré vychádzajú z návrhov Európskej Komisie. Návrh Komisie sa schvaľuje v EP jednoduchou väčšinou. Počet poslancov EP je 751 (SR: 13, ČR: 21, Nemecko: 96, Francúzsko: 74, Poľsko: 51, Malta: 6, ...).

Ak sa Rada a EP dohodnú v prvom čítaní, návrh Komisie prechádza. Ak sa Rada a EP nedohodnú, ide sa do druhého čítania. Ak sa v druhom čítaní dohodnú, návrh prechádza, inak sa ide do zmierovacieho konania, kde má Rada a EP rovnaké zastúpenie. Ak znenie zmierovacej komisie je prijateľné, návrh sa prijíma v tzv. treťom čítaní. Ak Rada a EP nedosiahnu kompromis, návrh nie je prijatý.

Rozhodovanie o viacročnom finančnom rámci (rozpočte EÚ)

SPP tvorí podstatnú časť rozpočtu EÚ, preto schvaľovanie viacročného finančného rámca (VFR) je dôležité pre spoločnú poľnohospodársku politiku EÚ. Európska komisia predloží návrh VFR, ktorý prediskutujú pracovné skupiny v Rade. O otvorených otázkach sa diskutuje na Výbore stálych predstaviteľov a na Rade pre všeobecné záležitosti. Rada schvaľuje rozpočet jednomyselne. Parlament schvaľuje alebo zamietá pozíciu Rady, ale nemôže je meniť. Podľa zmlúv VFR schvaľuje Rada Európskej únie a Európsky parlament. Avšak Európska rada zohráva dôležitú úlohu a v minulosti sa VFR dohodol do detailov na Európskej rade.

Členmi Európskej rady sú hlavy štátov alebo predsedovia vlád 28 členských štátov EÚ, predseda Európskej rady a predseda Európskej komisie. Európska rada určuje celkové politické smerovanie a priority EÚ. Na hlasovaní sa nezúčastňuje ani predseda Európskej rady, ani predseda Komisie.

Záveru Európskej rady okrem iného v prípade SPP stanovia:

- Výšku rozpočtu na SPP a jednotlivé piliere
- Úroveň a tempo konvergencie
- Nastavenie spolufinancovania (platí pre II. pilier)
- Rôzne „darčeky“, ktoré si ČŠ vyjednávajú
- Do záverov môžu ČŠ presadiť aj iné dôležité aspekty, napríklad dobrovoľnosť stropovania priamych platieb a pod.

Pozície členských štátov k jednotlivým aspektom SPP

V EÚ je v súčasnosti 27 členských štátov, ktoré sú rôznorodé a majú aj rozličné názory na jednotlivé aspekty SPP.

Rozpočet:

- Čistí prispievatelia do rozpočtu (Holandsko, Rakúsko, Švédsko, Dánsko, ...) dávajú prednosť malému rozpočtu EÚ vo všeobecnosti a špecificky aj malému rozpočtu na SPP
- Čistí odberatelia (východná Európa, Grécko, Portugalsko,..) z rozpočtu (štáty, ktoré z rozpočtu viac dostanú ako doň prispievajú) preferujú väčší rozpočet EÚ a rozpočet na SPP
- Ministri poľnohospodárstva preferujú väčší rozpočet na SPP ako ministri financií
- Bohatšie štáty preferujú väčšie spolufinancovanie z národných zdrojov druhého piliera SPP

Životné prostredie a inovácie

- Rozvinutejšie štáty chcú viac zdrojov na životné prostredie a inovácie v rámci SPP ako menej rozvinuté štáty EÚ

Konvergencia priamych platieb

- Konvergenciu priamych platieb (úplné vyrovnanie výšky priamych platieb medzi členskými štátmi) preferujú členské štáty s nízkymi priamymi platbami (Slovensko, Poľsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko,..)
- Mnohých štátov sa téma netýka a sú preto proti konvergencii
- Proti často vystupujú aj Maďarsko a Česko, keďže majú priame platby nad 90 percent priemeru EÚ a konvergencia by sa ich týkala negatívne

Stropovanie priamych platieb

- Proti bolo Česko a na začiatku rokovaní aj Slovensko
- Väčšiny štátov sa stropovanie netýka, lebo nemajú veľké farmy
- Európska komisia je za stropovanie priamych platieb

Viazané platby

- Menej konkurencieschopné štáty sú za viazané platby
- Proti bolo hlavne Nemecko, ale aj Dánsko a Holandsko
- Proti viazaným platbám je WTO a Komisie, keďže viazané platby narúšajú medzinárodný obchod a spoločný trh
- Slovensko podporuje viazané platby, aby sa viac dotovala produkcia s vyššou pridanou hodnotou

Mladí farmári

- Všeobecná podpora členských štátov na podporu, keďže starnutie poľnohospodárov je problémom celej Európy

Subsidiarita

- Slovensko podporuje spoločný rozpočet, spoločné politiky

3. Teória poľnohospodárskej politiky

Rozvinuté krajiny dotujú poľnohospodárstvo, zatiaľ čo rozvojové krajiny ho zdaňujú. Okrem prevodu príjmov od daňových poplatníkov a spotrebiteľov k výrobcam, zabezpečuje poľnohospodárska politika sériu produktívnych činností. Produktívna činnosť je vládnu politikou, ktorá znižuje transakčné náklady v ekonomike. Ide o náklady na všetky zdroje potrebné na prevod vlastníckych práv z jedného hospodárskeho subjektu na druhý. Zahŕňajú náklady na uskutočňovanie výmeny (napr. zisťovanie možností výmeny, rokovania o výmene, monitorovanie a presadzovanie) a náklady na udržiavanie a ochranu inštitucionálnej štruktúry (napr. súdnictvo, polícia, ozbrojené sily) (Pejovich, 1998). Tento typ politiky znižuje alebo odstraňuje zlyhanie trhu. Napríklad zlepšenie vo vidieckej infraštruktúre je vládnu produktívnou politikou, pretože voľné trhy neinvestujú dostatočne do výstavby verejnej infraštruktúry, ako sú diaľnice, mosty, železnice alebo základné vzdelávanie. Produktívne a redistribučné politiky nie je možné v mnohých prípadoch od seba oddeliť. Produktívna politika môže byť motivovaná redistribučnou snahou. Na druhej strane prerozdelenie príjmov môže byť zvýšiť, alebo znížiť produktívnu kapacitu ekonomiky. Poľnohospodárska politika teda obsahuje oba prvky: zvýšenie produktivity a prerozdelenie príjmov.

3.1 Vládne intervencie v poľnohospodárstve

V rozvinutých krajinách existujú v podstate 4 hlavné dôvody pre vládnu intervenciu v poľnohospodárstve:

1. externality a verejné statky súvisiace s poľnohospodárskou výrobou,
2. krátkodobé kolísanie cien a príjmov,
3. dlhodobý trend znižovania poľnohospodárskych príjmov a
4. vývoj na politických trhoch.

1. Externality a verejné statky

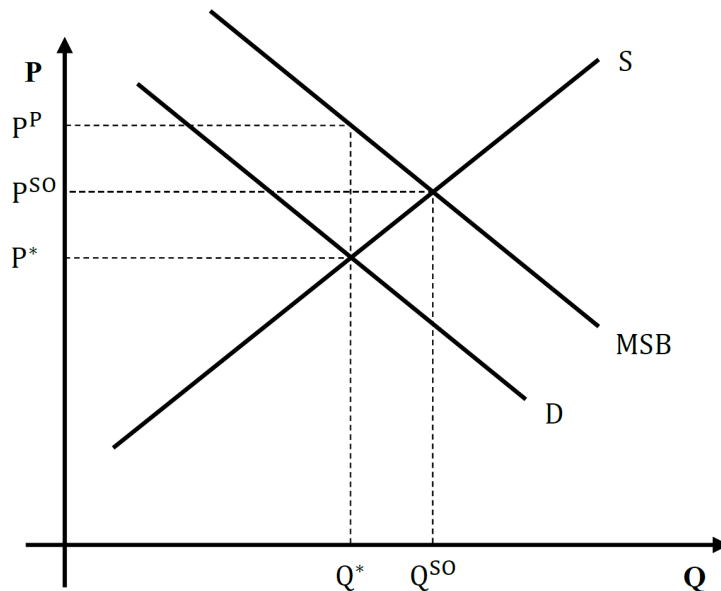
Externalita sa vyskytuje, keď spotreba či výrobná činnosť jednej osoby alebo firmy má neúmyselný vplyv na funkciu užitočnosti inej osoby či produkčnú funkciu inej firmy (Mueller, 1989).

Chov dojníc, oviec a kôz na Spiši okrem príjmu pre producentov zároveň neúmyselne pomáha udržiavať tradičný dedinský spôsob života a krásny vidiek, čo je pre mnohých ľudí cenné. Poľnohospodárska výroba preto nepriamo a pozitívne ovplyvňuje užitočnosť mnohých ľudí; je to teda pozitívna externalita.

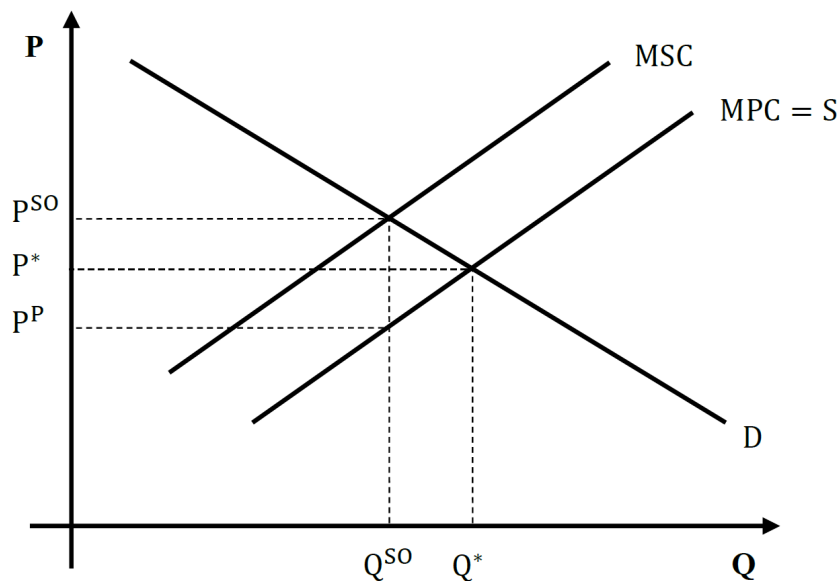
Na druhej strane strata biodiverzity spôsobená monokultúrami pestovanými na rozsiahlych plochách bez biopásov, znečistenie vody nadmernými používaním pesticídov na Žitnom ostrove, alebo prílišné uvoľňovanie CO₂ z pôdy spôsobené nešetrnými obhospodávaním sú negatívne externality spôsobené poľnohospodárstvom.

Externality sú príkladom zlyhania trhu. Pri existencii externalít trhy nefungujú efektívne. Trhové ceny neodrážajú hodnotu poľnohospodárskej výroby, pretože nezohľadňujú pozitívne alebo negatívne externality súvisiace s poľnohospodárskou výrobou.

Na nápravu tohto zlyhania trhu môže vláda dotovať poľnohospodársku produkciu a nepriamo tak zlepšiť aj podmienky na vidieku. Tento typ politiky sa označuje ako Pigouva dotácia po slávnom britskom ekonómovi Arthurovi Cecilovi Pigouvi. Ak sa však domnievame, že poľnohospodárska produkcia vytvára negatívne externé účinky (napr. znečistenie), potom by zlyhanie trhu napravili Pigouve dane. V tomto prípade totiž trhovú cenu nepokrýva všetky spoločenské náklady poľnohospodárskej produkcie. Vláda môže taktiež priamo prikázať producentom znížiť používanie vstupov alebo procesov, ktoré majú negatívne spoločenské vplyvy.

Obrázok 12: Pozitívne externality a Pigouve dotácie. Dotácie v hodnote $P^P - P^*$ (rozdiel medzi spoločenskou hodnotou produkcie MSB a trhovým dobytím D) spôsobí nárast produkcie s Q^* na Q^{SO} a nárast ceny z P^* na P^{SO}

Obrázok 13: Negatívne externality a Pigouve dane. Daň v hodnote $P^{SO} - P^P$ (rozdiel medzi spoločenskými nákladmi produkcie MSC a trhovým produkciou S) spôsobí pokles produkcie z Q^* na Q^{SO} a pokles ceny z P^* na P^P

Verejné statky majú dve hlavné charakteristiky: *nerivalita v spotrebe* a *nevylúčiteľnosť zo spotreby*. Biodiverzita, krajina, klíma alebo základný výskum sú príklady verejných statkov.

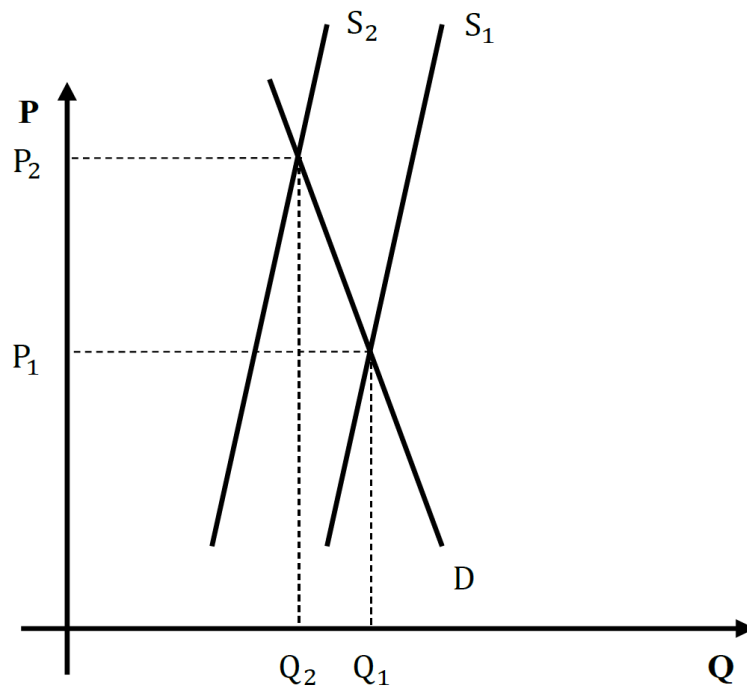
Mnohé spoločné/sekundárne produkty poľnohospodárstva sú verejné statky, ako napríklad krásna vidiecka krajina vytvorená poľnohospodárstvom alebo udržiavanie biodiverzity vďaka výrobným metódam, ktoré sú šetrné k životnému prostrediu. Užívanie si krásnej krajiny a biodiverzity jednou osobou neznižuje pôžitok z krásnej krajiny u iných ľudí. To znamená, že krásna krajina je nerivalitná v spotrebe. Zároveň je ťažké alebo takmer nemožné vylúčiť ľudí, ktorí neplatia za pozorovanie krásnej poľnohospodárskej krajiny. Preto je poľnohospodárska krajina tiež nevylúčiteľná. Analogicky, zachovanie biodiverzity je tiež nevylúčiteľné a nerivalitné.

Keďže verejné statky sú nerivalitné v spotrebe, mali by byť financované kolektívne a nie jednou osobou. Všetci ľudia, ktorí si užívajú krásnu poľnohospodársku krajinu, by mali prispieť svojím podielom na pokrytie nákladov na vytvorenie krajiny poľnohospodármi. Efektívne poskytovanie verejných statkov si vyžaduje kolektívnu akciu. Nevylúčiteľnosť však vedie k problému čierneho pasažiera. Ľudia nechcú dobrovoľne platiť za úžitok z krásnej krajiny alebo za biodiverzitu. Ľudia si zvyčajne myslia, že je dobré mať krásnu krajinu a biodiverzitu, ale ešte lepšie je, ak môžu ušetriť svoje peniaze a za poskytovanie krásnej krajiny bude poľnohospodárom platiť niekto iný. Problém čierneho pasažiera preto vyžaduje skôr vládnu akciu než dobrovoľné príspevky na zabezpečenie poskytovania verejných statkov. Vláda vyberá dane a poľnohospodárom vypláca za poskytovanie verejných statkov peniaze daňových poplatníkov.

2. Krátkodobé kolísanie cien a príjmov

Ponuka a dopyt po poľnohospodárskych produktoch sú neelastické. Dopyt po potravinách je vo všeobecnosti stabilný a výrazne sa nemení, i keď ceny rastú. Keď rastú ceny potravín, spotrebiteľia znižujú nákupy iných tovarov a svoje náklady na stravu udržiavajú relatívne nezmenené. V takomto prípade malá zmena ponúkaného množstva (napríklad v dôsledku počasia) spôsobuje výrazné kolísanie cien a príjmov. Poľnohospodári preto čelia neistote, ktorá je väčšia ako neistota v iných odvetviach. Preto poľnohospodári chcú, aby sa ich neistota preniesla na vládu alebo daňovníkov. Z historického hľadiska vládni predstavitelia a občania, ktorí ich volia, považujú túto politiku za spravodlivú.

Podľa schémy, keď sú ponuka aj dopyt neelastické, a vyskytne sa malá zmena v ponuke z S_1 na S_2 spôsobená napríklad nepriaznivým počasím (suchom v roku 2022), spôsobí to relatívne malú zmenu rovnovážneho množstva (z Q_1 na Q_2), ale relatívne veľkú zmenu cien (z P_1 na P_2) (obrázok 14). Kolísanie ceny sa následne odrazí v kolísaní príjmov pre poľnohospodárov. Príjem poľnohospodára sa vypočíta ako cena tovaru vynásobená množstvom predaného tovaru. Keď je cena P_1 , príjem poľnohospodára bude P_1 krát Q_1 . Tento príjem je na obrázku 14 označený ako plocha ohraničená prerušovanými čiarami siahajúcimi od P_1 a Q_1 až ku krivke dopytu. Podobne v prípade, že cena je P_2 , príjem poľnohospodára je označený ako plocha ohraničená prerušovanými čiarami siahajúcimi od P_2 a Q_2 až ku krivke dopytu. Je zrejmé, že príjmy (oblasti) spojené s vyššou cenou sú oveľa vyššie ako príjmy spojené s nižšou cenou. Popri neelastickej krivke dopytu môžu malé zmeny v ponuke, či už pozitívne alebo negatívne, viesť k veľkým zmenám v cene tovaru a v príjme pre poľnohospodára.

Obrázok 14: Krátkodobé kolísanie cien a príjmov

3. Dlhodobý klesajúci trend poľnohospodárskych príjmov

Poľnohospodárska produktivita sa vďaka technologickému pokroku neustále zvyšuje. Z dôvodu lepších hnojív, pesticídov a strojov môže menej poľnohospodárov nakrmiť rovnaký počet ľudí, zatiaľ čo v minulosti bolo potrebných viac poľnohospodárov. Avšak dopyt po potravinách rastie pomaly, a to najmä v rozvinutých krajinách. Bohatší spotrebitelia v rozvinutých krajinách nevynakladajú dodatočný príjem na dodatočnú spotrebu potravín, ale na iné tovary, najmä na luxusné tovary. S rastúcim príjmom môžu spotrebitelia zlepšiť svoje stravovanie prechodom z bravčového mäsa na hovädzie alebo prechodom z piva na víno, ale určite nezvyšujú spotrebu na jedného obyvateľa. Celkový dopyt po poľnohospodárskych produktoch je výsledkom súčinu spotreby na obyvateľa a počtu ľudí. Ekonomický pokrok preto znižuje priemerné výdavky domácnosti na potraviny v porovnaní s jej celkovými výdavkami. Aby sa zabránilo bolestnej reštrukturalizácii sektora, čo by malo vplyv na poľnohospodárskych zamestnancov a majiteľov poľnohospodárskych aktív, vláda realizuje ochranné opatrenia.

Špecifickosť aktív zhoršuje poľnohospodárske príjmy. Poľnohospodárske vstupy (vrátane pracovnej sily) nemožno ľahko previesť do iných sektorov, alebo ak sú prenesené, zvyčajne vzniká vysoká strata ich hodnoty. Napríklad kombajn sa nedá použiť v priemysle. A poľnohospodárska pôda nemá iné využitie. Premena poľnohospodárskej pôdy na priemyselné alebo vládne použitie znamená jej úplné odstránenie z poľnohospodárstva. Poľnohospodárske vstupy sú nemobilné a zostávajú v poľnohospodárskom sektore, či už sú výnosy z poľnohospodárskej výroby vysoké, alebo nízke.

4. Vývoj na politických trhoch

Verejná voľba ponúka odlišný pohľad na politiku a poľnohospodársku politiku. Verejná voľba je definovaná ako ekonomická štúdia netrhového rozhodovania alebo jednoducho aplikácia ekonómie na politickú vedu (Mueller, 1989). Podľa ekonómov verejnej voľby sú politiky výsledkom interakcie jednotlivcov (občanov, politikov, úradníkov, lobistov) na politickom trhu. Verejná voľba predpokladá, že racionálni jednotlivci maximalizujú svoj individuálny blahobyť s ohľadom na svoje rozpočtové obmedzenie a hlasovacie práva. Občania maximalizujú svoju užitočnosť, politici sa snažia maximalizovať volebné preferencie, byrokrati sa snažia posilniť svoje pozície v správe a záujmové skupiny chcú priaznivé dane alebo dotácie. Na politických trhoch politici poskytujú ponuku politík. Politici však „formulujú politiky s cieľom vyhrať voľby“ namiesto toho, aby „vyhrávali voľby s cieľom, aby mohli formulovať politiky“ (Downs, 1957). Na strane dopytu na politickom trhu sú občania, ktorí maximalizujú užitočnosť, a to buď jednotlivo alebo v skupinách. Občania sa často spájajú a vytvárajú spoločné ekonomické nátlakové (záujmové) skupiny. Jedným z hlavných rozdielov medzi politickými a ekonomickými trhami je, že vláda má monopol na zdaňovanie a tieto osobitné skupiny môže podporovať alebo zdaňovať.

K štúdiu politiky vo všeobecnosti a zvlášť k štúdiu poľnohospodárskej politiky existujú v podstate dva prevažujúce prístupy verejnej voľby: *teória nátlakových skupín a model interakcie medzi politikom a voličom*.

Teóriu nátlakových skupín obhajoval Mancur Olson (1967), ktorý zdôrazňoval význam nátlakových skupín (záujmových skupín) v politických rozhodnutiach. Nátlakové skupiny podporujú záujmy svojich členov. Napríklad od poľnohospodárskych zväzov sa očakáva, že sa budú usilovať o priaznivú legislatívu pre poľnohospodárov. Nátlakové skupiny vznikajú z dôvodu existencie verejných statkov. Priaznivá legislatíva pre poľnohospodárov je verejným statkom, pretože vysoké poľnohospodárske ceny sú dobré pre všetkých poľnohospodárov (nerivalita) a žiaden poľnohospodár nemôže byť vylúčený z využívania vysokých cien (nevylúčiteľnosť). Veľkosť skupiny, homogenita a náklady na komunikáciu medzi potenciálnymi členmi sú rozhodujúcimi faktormi, ktoré určujú, či môže byť nátlaková skupina (alebo v širšom zmysle – kolektívna akcia) úspešná. Malé skupiny majú tendenciu byť privilegované, ak sú náklady na poskytnutie verejného statku nižšie ako prínosy pre jednu osobu alebo pre kompaktnú koalíciu. Veľké (latentné) skupiny môžu poskytovať verejné statky len tým, že vyžadujú od svojich členov, aby konali skupinovo orientovaným spôsobom prostredníctvom selektívnych súkromných alebo sociálnych stimulov. To znamená, že niekedy môže veľká spoločnosť venovať svoje vlastné zdroje na lobovanie politikov za zavedenie alebo zvýšenie ochranného cla, pretože zisk pre spoločnosť z vyššej colnej sadzby prevažuje nad nákladmi lobingu. Ide o malú „privilegovanú“ skupinu. Druhý prípad spočíva v tom, že výhody vyplývajúce z lobistických aktivít, ktoré získa jedna firma, sú nižšie ako náklady na lobovanie. V takom prípade je lobovanie uskutočniteľné iba vtedy, ak náklady znáša niekoľko firiem spoločne a spoločne vynakladajú aj úsilie. Ako sme sa však dozvedeli v predchádzajúcej časti o verejných statkoch, ľudia majú tendenciu byť čiernymi pasažiermi; nebudú prispievať do fondov na lobovanie, pretože vedia, že aj tak budú profitovať z kolektívnej akcie ostatných. S cieľom získať príspevky sa preto potenciálnym prispievateľom poskytujú selektívne sociálne alebo súkromné stimuly. V prípade lobovania poľnohospodárov sú ich záujmy homogénne – všetci chcú vyššie ceny a zvýšené dotácie. Náklady na komunikáciu sú nízke a existuje niekoľko selektívnych nástrojov na „donútenie“ poľnohospodárov k tomu, aby prispeli

k vytváraniu tlaku na politikov. Poskytovanie informácií o trhu alebo legislatívnych dokumentov členom poľnohospodárskeho združenia alebo poľnohospodárskej komory sú niektoré z nástrojov. S rastom hospodárskeho rozvoja sa organizačné náklady pre poľnohospodárov znižujú, zatiaľ čo náklady pre spotrebiteľov a daňových poplatníkov sa zvyšujú. Vzájomná interakcia medzi rôznymi nátlakovými skupinami vedie k politickej rovnováhe. Najlepšie organizované nátlakové skupiny získavajú najviac výhod. Keďže poľnohospodári sú dobre organizovaní, zatiaľ čo daňoví poplatníci a spotrebiteľia nie sú vôbec organizovaní, poľnohospodárska politika má tendenciu podporovať záujmy poľnohospodárov.

Iná časť literatúry o verejnej voľbe sa zameriava na *interakciu racionálnych politikov* a plne informovaných voličov na politickej scéne. Za pôvodcu tohto prístupu je považovaný Anthony Downs (1957). Teória sa zaoberá politikmi, ktorí vo voľbách maximalizujú hlasy. Podpora voličov je funkciou zmeny užitočnosti vyplývajúcej z vládnych politík. Downs zavádza do ekonomickej literatúry pojem racionálnej ignorancie. Voliči nie sú motivovaní učiť sa o platformách politikov a/alebo politických strán kvôli vysokým transakčným nákladom na zhromažďovanie týchto informácií. Navyše očakávané prínosy z jediného hlasovania sú nízke z dôvodu vysokého počtu voličov. Downs vysvetľuje ochranu poľnohospodárstva cez racionálnu ignoranciu. Spotrebiteľia nie sú informovaní o poľnohospodárskej politike a nie sú organizovaní, pretože náklady na túto činnosť by boli vyššie ako prínosy. Čím sú spotrebiteľia bohatší, tým je podiel ich príjmu, ktorý utratia na potraviny, nižší, a tým menej sa zaujímajú o poľnohospodársku politiku. Na druhej strane vyššie príjmy z vyšších inštitucionálnych cien poľnohospodárskych komodít sú rozdelené medzi menšie počty poľnohospodárov. Kým malé individuálne straty zo strany spotrebiteľov a daňových poplatníkov neznižujú ich podporu politikom a ich politikám, zvýšené poľnohospodárske príjmy zvyšujú podporu pre tie isté politiky a politikov zo strany poľnohospodárov.

3.2 Meranie úrovni podpory

Existuje mnoho nástrojov, ktoré sa používajú na ochranu domácich poľnohospodárov. Medzi najznámejšie patria dovozné clá, exportné dotácie, netarifné opatrenia, priame platby, rozdielové platby, dotácie na poľnohospodárske vstupy ako palivo, investičné granty, dotácie na poistenie, dotácie na bio energiu alebo podpora trhových cien. Kvantifikovať výšku podpory, ktorú poskytnú vlády poľnohospodárom, preto nie je ľahká úloha.

Od 80. rokov OECD poskytuje odhady podpory poskytovanej poľnohospodárom (odhad produkčných subvencií – PSE), podpory poskytovanej spotrebiteľom (odhad spotrebiteľských subvencií – CSE), podpory služieb v poľnohospodárstve (odhad podpory všeobecných služieb – GSSE) a úplnej podpory poľnohospodárstva (odhad celkových subvencií – TSE), ako aj mnohých iných nástrojov súvisiacich s poľnohospodárskou politikou.

PSE odhaduje peňažné transfery poľnohospodárom zo všetkých možných zdrojov v dôsledku poľnohospodárskej politiky. OECD klasifikuje zdroje podpory poľnohospodárov do troch rôznych kategórií:

- a) cenová podpora** – opatrenia, ktoré udržujú domáce ceny vyššie ako ceny na hraniciach krajiny;
- b) rozpočtové platby** – platby poľnohospodárom na základe výroby, použitia vstupov, obrábaných plôch a historických nárokov;
- c) zníženie daní alebo platieb** – vlády nevyberajú od poľnohospodárov niektoré dane alebo platby, ktoré od iných sektorov vyberajú.

Niektoré formy podpory poľnohospodárov sa prejavujú ako rozpočtové výdavky a sú pre daňových poplatníkov ľahko viditeľné. Avšak, niektoré podpory vyplývajú z predpokladaných rozpočtových príjmov a nezobrazujú sa vo vládnom účtovníctve. Ani cenové podpory nemajú priamo nič spoločné so štátnym rozpočtom. Nepriamo sa prejavujú buď ako colné príjmy, alebo výdavky na exportné dotácie, ale predovšetkým predstavujú transfer od spotrebiteľov k poľnohospodárom.

Absolútna hodnota PSE je vyjadrená v národnej mene a v eurách a amerických dolároch. Percentuálny podiel PSE meria percentuálny podiel podpôr na hrubých poľnohospodárskych príjmoch v dôsledku vládnych politík. Percento PSE vo výške 20 % znamená, že 20 % hrubých poľnohospodárskych príjmov je spôsobených poľnohospodárskymi politikami. Z PSE môžeme odvodiť koeficient nominálnej podpory výrobcov (NAC) a koeficient nominálnej ochrany výrobcov (NPC). NAC vyjadruje pomer hodnoty podpory, okrem rozpočtovej podpory, k hodnote hrubých poľnohospodárskych príjmov. NPC je pomer medzi priemernou cenou, ktorú dostali výrobcovia, a svetovou cenou.

Vplyv poľnohospodárskych politík na spotrebiteľov sa meria pomocou *odhadu spotrebiteľských subvencií*, ktorý predstavuje ročnú peňažnú hodnotu hrubých transferov od spotrebiteľov (alebo k spotrebiteľom) poľnohospodárskych komodít v dôsledku poľnohospodárskych politík. Vo väčšine krajín je negatívny, čo naznačuje, že poľnohospodárske politiky implicitne zdaňujú spotrebiteľov – príjem sa prenáša od spotrebiteľov k poľnohospodárom. Toto implicitné zdanenie sa vyskytuje v dôsledku zvýšených spotrebiteľských cien, ktoré vznikli zavedením dovozných ciel alebo exportných dotácií, alebo z dôvodu inej alternatívnej politiky.

Je veľmi bežné, že vláda poskytuje alebo dotuje služby pre poľnohospodárskych výrobcov. Na meranie úrovne podpory pre služby kolektívne využívané farmármi OECD využíva *odhad podpory všeobecných služieb*, čo je ročná peňažná hodnota hrubých transferov na všeobecné služby poskytované poľnohospodárskym výrobcom kolektívne. Napokon *odhad celkových subvencií* je ročná peňažná hodnota všetkých hrubých transferov od daňových poplatníkov a spotrebiteľov vyplývajúcich z politických opatrení, ktoré podporujú poľnohospodárstvo, očistené od príslušných rozpočtových príjmov.

Tabuľka 15 ukazuje, že v rozvinutých krajinách existujú rôzne prístupy k poľnohospodárskej politike. Niektoré krajiny ako Nový Zéland a Austrália sú veľmi liberálne a poskytujú svojim poľnohospodárom malú podporu, takže poľnohospodári sa musia spoliehať na príjmy a zisky. Na druhej strane poľnohospodárska politika Japonska, Švajčiarska alebo Nórska je mimoriadne ochranná. V Nórsku napríklad až 50 % hrubých príjmov poľnohospodárov pochádza z vládnych politík. Európska únia sa v tomto smere pohybuje mierne nad priemerom medzi krajinami OECD.

Tabuľka 15: Percentuálny podiel PSE vo vybraných krajinách/regiónoch

Rok	EÚ	OECD	USA	Japonsko	Švajčiarsko	Nórsko	Austrália	N. Zéland
1986-1990	35,0	33,3	19,1	53,9	73,6	70,6	9,2	6,9
2000-2010	26,5	24,3	13,6	49,0	60,0	64,3	3,8	0,7
2011-2015	18,6	17,3	8,0	43,6	48,1	58,2	2,2	0,7
2016	19,6	17,8	9,1	41,2	55,0	60,6	1,7	0,8
2017	18,8	16,9	8,2	41,9	50,7	55,1	2,7	0,5
2018	19,7	17,6	10,5	41,4	48,0	58,1	2,4	0,5
2019	19,5	18,1	12,7	41,9	47,3	55,4	3,2	0,7
2020	19,3	18,2	11,6	43,5	52,7	53,4	3,3	1,0
2021	17,6	15,9	10,6	37,5	48,7	49,6	2,9	0,6

Zdroj: OECD – Producer and Consumer Support Estimates database

Údaje v tabuľke 16 ukazujú, že poľnohospodárske politiky vo väčšine rozvinutých krajín poškodzujú spotrebiteľov tým, že zvyšujú ceny potravín (negatívny CSE). Naopak, poľnohospodárska politika v USA znižuje trhové ceny pre spotrebiteľov.

Tabuľka 17 znázorňuje celkové bremeno poľnohospodárskej politiky na ekonomiku. Čím väčšie bude prerozdelenie príjmov prostredníctvom poľnohospodárskej politiky, tým nepriaznivejší bude vplyv na rast ekonomiky, ceteris paribus. OECD používa na meranie celkového bremena poľnohospodárskej politiky na ekonomiku ekvivalent celkových subvencií. TSE sa meria ako percentuálny podiel na hrubom domácom produkte. Podiel poľnohospodárskej podpory na HDP je obzvlášť vysoký vo Švajčiarsku a Kórei. Švajčiarsko je relatívne bohaté napriek svojej poľnohospodárskej politike, nie kvôli nej. Vysoký rast kórejskej ekonomiky by bol ešte väčší bez prerozdelenia v rámci poľnohospodárskej politiky.

Tabuľka 16: Percentuálny podiel CSE vo vybraných krajinách/regiónoch

Rok	EÚ	OECD	USA	Kanada	Austrália	N. Zéland
1986-1990	-42,7	-36,5	-1,6	-23,2	-10,6	-2,9
2000-2010	-12,5	-16,3	8,2	-14,3	-1,3	-1,0
2011-2015	-3,9	-7,1	13,0	-11,6	0,0	-1,3
2016	-3,9	-7,8	13,9	-11,3	0,0	-1,1
2017	-3,8	-7,4	12,4	-9,4	0,0	-0,8
2018	-4,6	-7,8	12,0	-8,2	0,0	-0,7
2019	-4,4	-7,6	11,7	-8,7	0,0	-1,1
2020	-3,4	-6,0	15,0	-9,4	0,0	-1,5
2021	-2,7	-3,7	17,4	-10,8	0,0	-0,7

Zdroj: OECD – Producer and Consumer Support Estimates database

Tabuľka 17: TSE ako podiel na HDP (hrubý domáci produkt)

Krajina	1986-1990	2000-2010	2011-2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Austrália	0,58	0,22	0,16	0,16	0,20	0,18	0,18	0,21	0,19
Kanada	1,44	0,61	0,42	0,39	0,32	0,32	0,34	0,38	0,49
Japonsko	1,84	1,08	1,00	0,95	0,96	0,91	0,93	1,05	0,86
Kórea	7,44	2,37	1,71	1,48	1,54	1,57	1,45	1,53	1,48
N. Zéland	0,97	0,25	0,29	0,27	0,24	0,23	0,29	0,29	0,26
Nórsko	3,34	1,05	0,85	0,97	0,83	0,83	0,80	0,85	0,67
Švajčiarsko	3,80	1,48	1,02	1,09	1,02	0,94	0,95	1,07	0,93
USA	0,90	0,55	0,52	0,49	0,46	0,48	0,50	0,51	0,55
EÚ	1,87	1,04	0,82	0,77	0,75	0,77	0,75	0,77	0,66
OECD	1,76	0,84	0,70	0,66	0,62	0,62	0,62	0,66	0,60

Zdroj: OECD – Producer and Consumer Support Estimates database, vlastné prepočty

Niekedy sa podpora pre poľnohospodárov poskytuje aj prostredníctvom všeobecných služieb, ako je vládou sponzorovaný poľnohospodársky výskum. Táto podpora je relatívne produktívna, pretože poľnohospodárom sa poskytujú verejné statky, ktoré by sa na súkromných trhoch inak nezabezpečovali. V mnohých prípadoch tieto verejné statky podporujú rast produktivity v poľnohospodárstve. Vysoký podiel ekvivalentu podpory všeobecných služieb na ekvivalente celkových subvencií je teda znakom dobrých poľnohospodárskych politík (tabuľka 18).

Tabuľka 18: GSSE ako percento TSE vo vybraných krajinách/regiónoch

Rok	EÚ	OECD	USA	Japonsko	Švajčiarsko	Nórsko	Austrália	N. Zéland
1986-1990	10,0	10,4	7,0	17,3	5,5	4,1	7,8	26,4
2000-2010	11,0	13,6	10,7	20,4	7,4	5,3	42,6	72,2
2011-2015	12,6	13,6	8,8	18,7	10,9	4,9	53,3	76,8
2016	10,5	13,5	10,9	19,7	9,9	4,4	60,3	73,2
2017	10,6	14,2	12,0	20,0	10,5	5,0	55,4	80,8
2018	10,5	13,6	11,1	19,9	11,3	4,8	56,3	81,1
2019	10,8	13,3	10,6	21,8	11,0	4,9	41,7	78,3
2020	12,3	13,2	8,8	23,8	10,1	4,9	46,6	64,9
2021	12,9	12,4	8,2	20,6	11,3	5,6	46,6	74,3

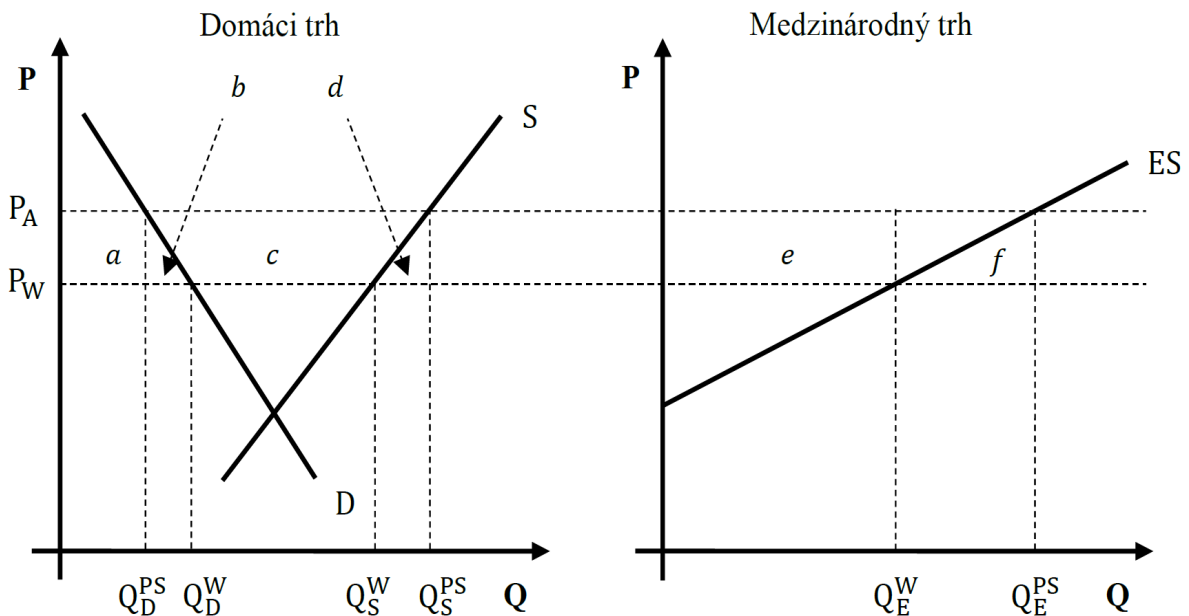
Zdroj: OECD – Producer and Consumer Support Estimates database, vlastné prepočty

3.3 Nástroje poľnohospodárskej podpory v rozvinutých krajinách

V rozvinutých krajinách sa na podporu poľnohospodárov používajú rôzne politiky. Najdôležitejšími nástrojmi sú cenové podpory, deficitné platby, výrobné kvóty a priame platby.

Cenové podpory

Účinky programu cenovej podpory sú znázornené na obrázku 15. Vláda stanovuje administratívnu cenu P_A nad svetovou cenou P_W , ktorá predstavuje rovnovážnu trhovú cenu. Pri cene P_A je vláda pripravená kúpiť všetku produkciu, ktorá sa nepredá na súkromnom trhu. Samozrejme, vyššie ceny sú pre poľnohospodárov výhodnejšie, a preto poľnohospodári zvyšujú produkciu. Na druhej strane spotrebiteľia sú v horšej situácii; pri vyššej cene znižujú nákupy. Výsledkom je prebytok statku na trhu, pretože spotrebiteľia nakupujú menej a poľnohospodári produkujú viac. Prebytky sú buď uskladnené alebo exportované. Obchodníci však môžu vyvážať vytvorené prebytky len za pomoci exportnej dotácie, pretože domáca cena, za ktorú nakupujú, je vyššia ako svetová cena, za ktorú predávajú.

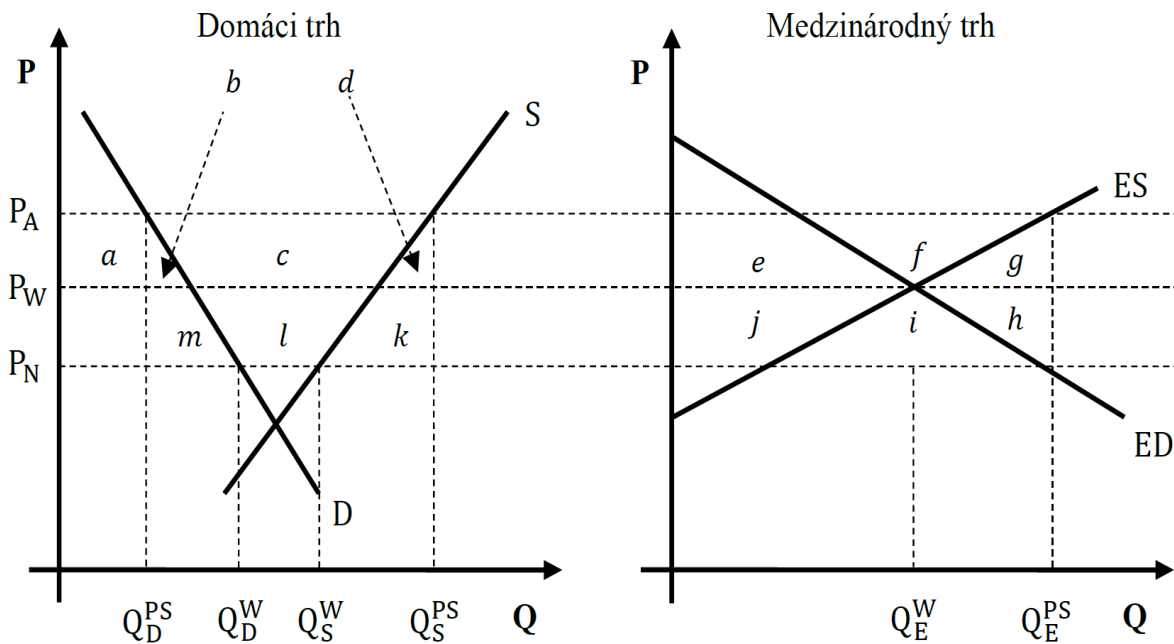

Obrázok 15: Cenová podpora v malej krajine

Keď malá krajina ako Slovensko (pred vstupom do Európskej únie) zavedie cenovú podporu vo výške P_A , poľnohospodári reagujú zvýšením produkcie z Q_S^W na Q_S^{PS} , zatiaľ čo spotrebiteľia znižujú spotrebu z Q_D^W na Q_D^{PS} . Na trhu vznikne prebytok statku vo veľkosti $Q_E^{PS} = Q_S^{PS} - Q_D^{PS}$, ktorý sa musí exportovať do zahraničia. Vývoz si vyžaduje dotáciu na jednotku množstva rovnú $P_A - P_W$ na pokrytie rozdielu medzi vysokou domácou nákupnou cenou P_A a nízkou svetovou predajnou cenou P_W . Aby sa zabránilo zaplaveniu domáceho trhu produktmi nakúpenými na svetovom trhu za nízku svetovú cenu a následne predávanými doma za vyššiu podpornú cenu, vláda musí tiež uložiť dovozné clo, ktorého výška sa rovná tomuto cenovému rozdielu. Svetové ceny zostávajú nedotknuté, pretože vyvážajúca krajina je relatívne malá a nemá vplyv na svetové ceny. Blahobyť poľnohospodárov sa zvyšuje o oblasti $a+b+c$.

To je hlavný dôvod zavedenia cenovej podpory. Naopak, prebytok spotrebiteľov sa znižuje o $a+b$. Cenová podpora zahŕňa vládne výdavky rovnajúce sa $(P_A - P_W) \cdot Q_E^{PS}$, čo je plocha $b+c+d$ na obrázku 15. Celkový blahobyt spoločnosti jednoznačne **klesá o $b+d$** . Táto plocha predstavuje náklady mŕtvej váhy vo výrobe a spotrebe.

V prípade veľkej krajiny, akou je Európska únia, cenová podpora tiež zvyšuje domácu produkciu z Q_S^W na Q_S^{PS} (obrázok 16). Poľnohospodári reagujú na vyššie ceny zvýšením produkcie s cieľom maximalizovať zisky. Domáca spotreba opäť klesne z Q_D^W na Q_D^{PS} . Keďže spotreba klesá a produkcia rastie, vývoz sa musí zvýšiť z Q_E^W na Q_E^{PS} . Toto zvýšenie vývozu z veľkej domácej krajiny však znižuje svetovú cenu z P_W na P_N . Tento vplyv na svetový trh je hlavným rozdielom medzi prípadom malej krajiny a prípadom veľkej krajiny.

Obrázok 16: Cenová podpora vo veľkej krajine

Spotrebiteľia sú kvôli cenovej podpore v horšej situácii. Z dôvodu vyšších cien sa prebytok spotrebiteľov zníži o plochu $a+b$. Blahobyt poľnohospodárov sa zvýši. Poľnohospodári sa tešia vyšším cenám a zvyšujú produkciu. Prebytok výrobcov sa preto zvyšuje o plochu $a+b+c$. Cenová podpora si vyžaduje výdavky zo štátneho rozpočtu. Obchodníci nakupujú za vysoké domáce ceny a predávajú za nižšie svetové ceny. Vládne výdavky na udržanie cenovej podpory predstavujú $b+c+d+m+l+k$. Vládne výdavky na udržanie ceny P_A sú pre veľkú krajinu vyššie ako pre malú krajinu z dôvodu vyššieho vývozu z veľkej krajiny za nižšie svetové ceny. Táto situácia je prospešná pre dovozcov, ktorí teraz nakupujú za nižšie ceny, pretože na svetových trhoch je väčšie množstvo tovaru z dôvodu vyššej produkcie vo veľkej vyvážajúcej krajine. Znížením svetových cien veľká krajina, ktorá zaviedla cenovú podporu, presúva niektoré svoje príjmy zahraničným dovozcom. Ide o plochu $m+l+k$, ktorá sa rovná oblasti $j+i+h$. Nie všetky prenesené príjmy z domácej krajiny do zahraničia sú pre cudzincov čistým ziskom. Časť prevedeného príjmu sa stratí, strata mŕtvej váhy predstavuje plocha h . Oblasť h je strata mŕtvej váhy, pretože cena v zahraničí, ktorá je nižšia ako svetová cena na voľnom trhu, spôsobuje spotrebu nad spoločensky optimálnu úroveň. Hraničné výrobné náklady sú P_W , zatiaľ čo hraničný úžitok

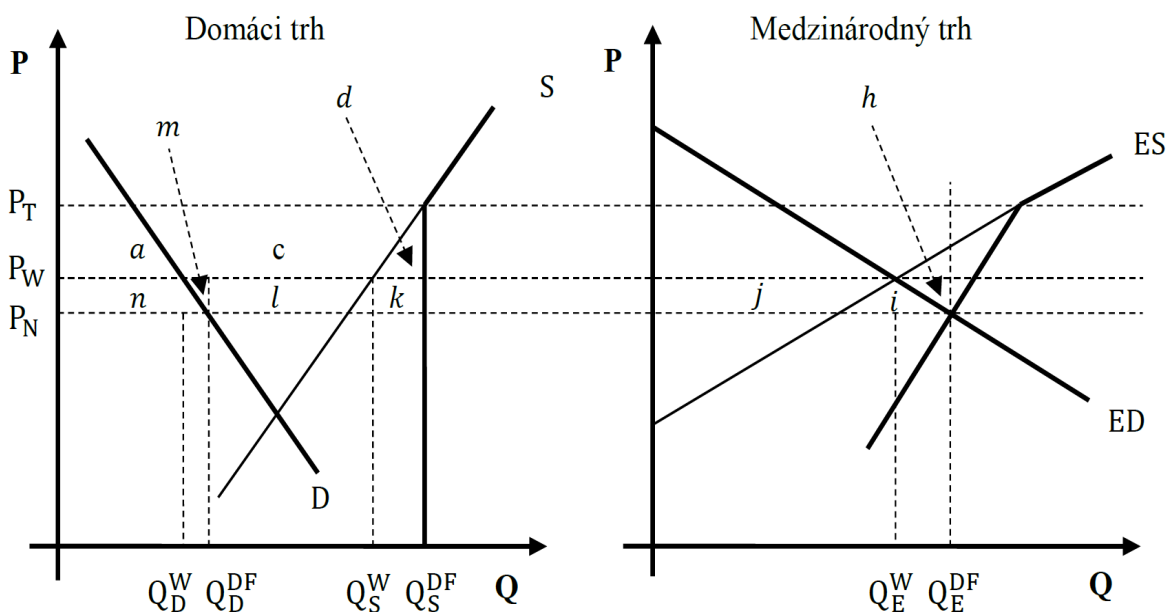
pre dovozcov predstavuje krivka dopytu po dovoze, ktorá je nižšia, ak je dovoz vyšší ako úroveň voľného trhu.

Deficitné platby

Cenové podpory presúvajú k poľnohospodárom príjmy od spotrebiteľov, ktorí platia vyššie ceny, a od daňových poplatníkov, ktorí financujú exportné dotácie. Niekedy chce vláda podporovať poľnohospodárov bez toho, aby poškodzovala spotrebiteľov. Napríklad spotrebiteľia môžu byť ľudia s relatívne nízkymi príjmami a vláda nechce zvýšiť ceny pre tento segment obyvateľstva. V takomto prípade sa môže použiť deficitná platba. Tento nástroj je obzvlášť populárny v poľnohospodárskej politike USA, zatiaľ čo cenová podpora bola dlhodobo kľúčovým prvkom Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie.

Podobne ako v prípade cenovej podpory vláda stanovuje cieľovú administratívnu cenu, ktorá je vyššia ako svetová cena. Potom si trh môže stanoviť trhovú cenu. Ak je napríklad trhovú cenu 90 USD/t a administratívna (cieľová) cena je 120 USD, poľnohospodári budú predávať svoj produkt za trhovú cenu 90 USD a vláda pokryje rozdiel medzi 120 a 90 USD. To znamená, že poľnohospodári dostanú z trhu 90 USD a od vlády 30 USD. Keď sa trhovú cena zvýši na 100 USD/t, vláda zaplatí poľnohospodárom iba 20 USD za tonu výroby. Ak bude trhovú cena 120 USD/t alebo vyššia, vláda nebude poskytovať žiadne platby.

Deficitné platby vedú k zvýšeniu produkcie, pretože poľnohospodári reagujú na vyššiu cieľovú cenu. Nižšia trhovú cena je pre poľnohospodárov irelevantná; stále dostávajú cieľovú cenu. Okrem toho vyššia domáca produkcia ovplyvňuje svetovú cenu, ak ide o veľkú krajinu. Zníženie svetových cien je prínosom pre domácich spotrebiteľov, ktorí zvýšia svoju spotrebu. Vieme však, že „neexistuje žiaden obed zadarmo“. Spotrebiteľia aj výrobcovia získavajú výhody na úkor domácich daňových poplatníkov. Na rozdiel od cenových podpôr, keď vláda vynakladá peniaze len na vyvážené výrobky, pri deficitných platbách vláda platí dotácie na celú výrobu, vrátane tej, ktorá sa predáva na domácu spotrebu. Deficitné platby preto zaťažujú domáci rozpočet viac, ak objem vývozu tvorí len malé percento z celkovej výroby.

Obrázok 17: Deficitná platba vo veľkej krajine

Na obrázku 17 sa kvôli vyššej cieľovej cene (P_T) zvýši domáca produkcia z Q_S^W na Q_S^{DF} . Pretože uplatňovanie deficitnej platby vo veľkej krajine znižuje svetové ceny z P_W na P_N , domáca spotreba sa zvyšuje z Q_D^W na Q_D^{DF} . Vývoz sa zvyšuje z Q_E^W na Q_E^{DF} . Prebytok spotrebiteľov vzrastie o plochu n , pretože nižšie ceny zlepšujú situáciu spotrebiteľov. Prebytok výrobcov sa zvyšuje o plochu $a+c$. Vysoké ceny pre výrobcov a zároveň nízke spotrebiteľské ceny sú možné len s masívnymi vládnymi výdavkami, ktoré predstavujú oblasti $a+c+d+n+m+l+k$. Spolu so znížením svetových cien, veľká domáca krajina, ktorá uplatňuje deficitné platby, presúva do zahraničia aj časť príjmov. Túto situáciu vyjadruje plocha $j+i+h$. Niektoré z príjmov presunutých do zahraničia predstavujú stratu mŕtvej váhy (plocha h). Je zrejmé, že prerozdelenie príjmov prostredníctvom trhov zapríčiňuje aj stratu mŕtvej váhy na domácom trhu, ktorú reprezentuje plocha $m+d$.

Priame platby

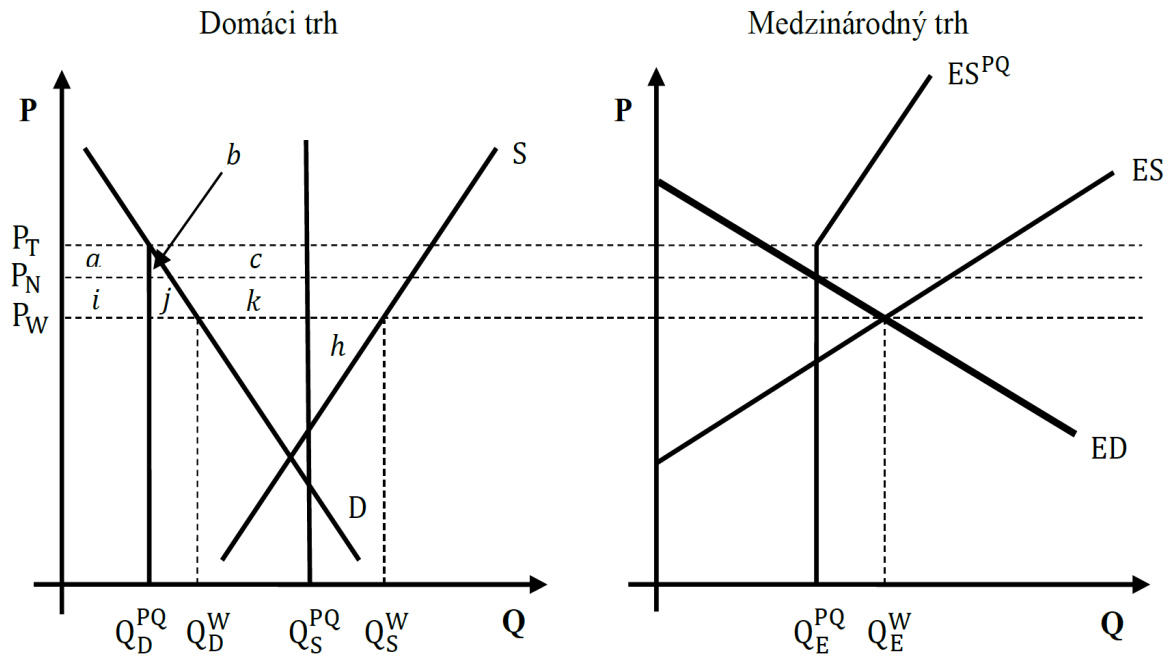
Priama podpora príjmov (v EÚ známa ako priame platby) je nezávislá od súčasnej a budúcej produkcie. Vychádza z predchádzajúcej produkcie alebo z minulého použitia vstupov, ako je napríklad plocha obrábanej poľnohospodárskej pôdy v určitom referenčnom období. Zmeny v súčasnej alebo budúcej produkcii preto nemajú vplyv na úroveň podpory príjmu. V rámci systému podpory priamych platieb poľnohospodári každý rok dostávajú platby. Keďže poľnohospodári nemôžu ovplyvniť výšku platby, nie sú motivovaní zvyšovať (alebo znižovať) výrobu alebo zvyšovať (alebo znižovať) množstvo použitých vstupov. Pri rozhodovaní o výrobe tak poľnohospodári jednoducho reagujú len na trhové ceny. Priame platby preto nemajú vplyv na výrobu, spotrebu alebo obchod. Spôsobujú však narušenie zdaňovania, pretože ľudia musia byť zdanení vyššou sadzbou, aby sa poľnohospodárom mohli poskytovať priame platby.

Výrobná kvóta

Výrobné kvóty sa často používajú v poľnohospodárskej politike spolu s cenovou podporou. Vláda stanoví vysokú podpornú cenu a potom, aby znížila výdavky na exportné dotácie, zavedie výrobnú kvótu. Vláda tak platí vysokú podpornú cenu na zníženú úroveň produkcie. Na obrázku 18 je výrobná kvóta označená ako Q_S^{PQ} a cenová podpora ako P_T . Poľnohospodárom je zaručené, že dostanú cenu P_T alebo vyššiu trhovú cenu na silnejšom trhu. Okrem toho existuje kontrola ponuky, čo znamená, že vysoké ceny sa platia len za produkciu na úrovni Q_S^{PQ} . Krivka domácej ponuky je reprezentovaná vertikálnou čiarou Q_S^{PQ} a krivka domáceho dopytu je zalomená čiara začínajúca od D a končiaca na Q_D^{PQ} . Krivku ponuky exportu súvisiacu s domácimi podmienkami predstavuje v prípade uplatňovania kvóty a podpory trhových cien zalomená čiara $Q_E^{PQ}ES^{PQ}$. Z dôvodu nižšej ponuky obmedzenej kvótou sa vyváža menšie množstvo. Preto svetová cena rastie na P_N , čo je priesečník kriviek ES^{PQ} a ED .

Účinok cenovej podpory v kombinácii s výrobnou kvótou sa hodnotí vo vzťahu k voľnému trhu. Prebytok spotrebiteľov klesá o plochu $a+b+i+j$. Prebytok výrobcov sa zvyšuje o plochu $a+b+c+i+j+k-h$. Vládne výdavky rastú a dopad na štátny rozpočet má veľkosť $-(a+b+c)$. Celkový dopad na blahobyť sa rovná $k-h-a-b$. Oblasť k predstavuje zvýšenie domáceho blahobytu v dôsledku zvýšenia svetovej ceny, čo je

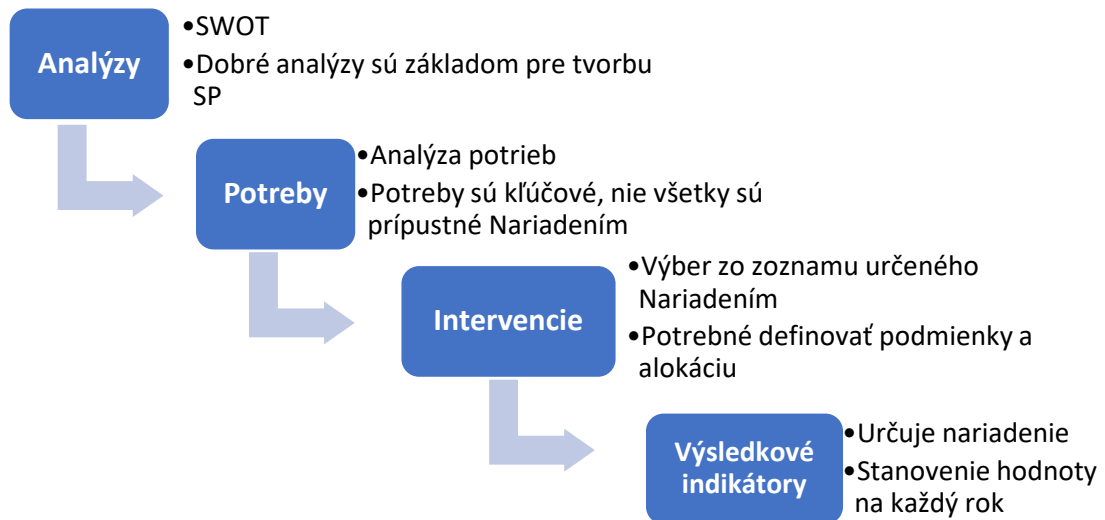
efekt výmenných relácií. Existujú však aj náklady mŕtvej váhy vo výrobe, h , pretože domáca produkcia je znížená pod efektívnu úroveň Q_S^W .

Obrázok 18: Výrobná kvóta a cenová podpora

4. Nová SPP v EÚ a na Slovensku

Strategické plány definujú poľnohospodársku politiku EÚ na roky 2023 – 2027. Strategický plán každého členského štátu vychádza z analýzy silných a slabých stránok, príležitostí a hrozieb a z analýzy potrieb a obsahuje aj systém kvantifikovania a monitorovania dosahovania cieľov SPP (obrázok 19).

Obrázok 19: Nový systém vykonávania SPP
Zdroj: vlastné spracovanie

Príprava SP SPP vychádzala z mnohých politických dokumentov a štúdií:

- Revízia výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka
- Nariadenie EÚ 2021/2115, ktorým sa stanovujú pravidlá podpory strategických plánov v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky
- Európska zelená dohoda: Stratégia pre biodiverzitu, Z farmy na stôl
- Reakcia na vojnu na Ukrajine: REPowerEU
- Národné strategické dokumenty v oblasti životného prostredia:
 - H₂ODNOTA JE VODA
 - Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030
 - Stratégia adaptácie SR na zmenu klímy
 - ...

V novej spoločnej poľnohospodárskej politike EÚ sa kladie väčší dôraz na špecifické potreby členských štátov. To umožňuje tzv. nový model vykonávania (new delivery model), ktorý hodnotí výsledky na úrovni členského štátu a príspevok strategického plánu k dosiahnutiu celoeurópskych cieľov. Nový model vykonávania dáva členským štátom väčšiu flexibilitu pri príprave poľnohospodárskej politiky ako to bolo v predchádzajúcich programovacích obdobiach. Na úrovni EÚ však stále existuje celý rad obmedzení pre nastavenie strategických plánov SPP členskými štátmi a úlohou Komisie je skontrolovať konzistentnosť národných strategických plánov

a ich súlad s princípmi spoločného trhu ako aj zabezpečenie primeraných príspevkov národných politik k celoeurópskym cieľom, hlavne v environmentálnej oblasti¹.

SP SPP reaguje na potreby Slovenska v oblasti poľnohospodárskej politiky a rozvoja vidieka. Medzi hlavné patrí:

- Neoptimálna štruktúra produkcie: málo ovocia, zeleniny, živočíšnej produkcie
- Potreba zvyšovať konkurencieschopnosť: inovácie, technológie, OZE
- Nízka zamestnanosť v poľnohospodárstve a na vidieku
- Slabá infraštruktúra a služby na vidieku
- Málo rozvinutý spracovateľský priemysel
- Chýbajú životaschopní mladí a malí poľnohospodári
- Neefektívny trh s pôdou
- Ohrozené životné prostredie, biodiverzita a klíma
- Nedostatočné poradenstvo, vzdelávanie, výskum
- Potreba modernizovať pôdohospodársku politiku

SPP je zároveň nástrojom na presadzovanie cieľov EZD v poľnohospodárstve. Strategický plán SPP preto musí v súlade s cieľmi EZD preukázať väčšie celkové ambície v oblasti životného prostredia a prispieť k naplneniu cieľov stratégie Z farmy na stôl a stratégie EÚ v oblasti biodiverzity. Odporúčania Komisie pre Strategický plán SR vyžadujú zakomponovať ciele EZD.

Základné odporúčania komisie pre prípravu slovenského Strategického plánu SPP boli:

1. Prispieť k cieľu Európskej zelenej dohody v oblasti ekologického poľnohospodárstva
2. Zastaviť a zvrátiť stratu biodiverzity v súlade s cieľom Európskej zelenej dohody týkajúcim sa krajinných prvkov s bohatou biodiverzitou na poľnohospodárskej ploche
3. Zvýšiť odolnosť proti zmene klímy
4. Znížiť emisie skleníkových plynov z poľnohospodárstva
5. Zachovať a posilniť záchyt uhlíka
6. Podporovať udržateľné obhospodarovanie lesov a zlepšiť viaceré funkcie lesov, ochranu lesov a obnovu lesných ekosystémov
7. Prispieť k cieľom Európskej zelenej dohody týkajúcich sa pesticídov
8. Zaviesť ambicióznejšie opatrenia zamerané na lepšie životné podmienky zvierat
9. Prispieť k naplneniu cieľa Európskej zelenej dohody týkajúceho sa širokopásmového pripojenia

Strategický plán SPP prispeje k dosiahnutiu cieľov Európskej zelenej dohody (EZD) stanovenými v stratégii „Z farmy na stôl“ a „Biodiverzita EÚ do roku 2030“.

¹ Nariadenie 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2115&from=EN>

Slovensko na environmentálne výdavky vynaloží 27,4 % rozpočtu priamych platieb a 47,4 % rozpočtu II. piliera.

Stratégia z farmy na stôl má nasledovné ciele:

- zvýšenie podielu ekologického poľnohospodárstva na 25 % výmery
- zníženie používania a rizika pesticídov o 50 %, zníženie straty živín o 50 % oproti 2015
- zníženie vplyvu živočíšnej výroby na životné prostredie a klímu prostredníctvom nových a udržateľných aditív krmív, zavádzanie efektívnych metód živočíšnej produkcie
- zlepšenie životných podmienok zvierat a zníženie antimikrobiálnej rezistencie
- zavedenie eko-schém ako podpory udržateľnosti a biodiverzity.

Stratégia Biodiverzity do roku 2030 má nasledovné ciele:

- ochrana 30 % pevniny a morí EÚ
- aspoň 10 % pôdy musia tvoriť biologicky rozmanité krajinné prvky
- vysadiť 3 mld. stromov rešpektujúc ekologické princípy
- zvrátiť úbytok opel'ovačov
- sanovať kontaminované pôdy
- obnoviť 25 tis. km voľne tečúcich riek, ozeleniť mestá
- znížiť o polovicu počet druhov ohrozených invazívnymi druhmi z červeného zoznamu.

Nasledovná tabuľka porovnáva základné ciele EZD a ich plnenie na Slovensku v porovnaní s priemerom EÚ 27 (tabuľka 19). Porovnanie vychádza z návrhov strategických plánov jednotlivých členských štátov ako aj z analýz Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré pripravili členovia autorského kolektívu.

Tabuľka 19: Ciele EZD a situácia na Slovensku

	EÚ 27	SR	EZD cieľ	Indikátor
Podiel ekologického poľnohospodárstva (2019)	8,50%	10,30%	25,00%	C.19
Používanie pesticídov (2019)	2113 kg/ha	1228 kg/ha	pokles o 50 % na úrovni EÚ	C.48
Riziko používania pesticídov (HRI 1 indikátor, 2019 oproti priemeru 2011-2013)	79	78	pokles o 50 % na úrovni EÚ	C.48
Emisie zo živočíšnej výroby (2019 na VDJ)	n.a.	2,72 t	Zníženie	C.45
Podiel poľnohospodárstva na emisiách skleníkových plynov (2019)	10,40%	6,70%	Zníženie	C.45
Predaj veterinárnych antimikrobiálnych látok (2018, mg/PCU)	118 mg	49 mg	Zníženie	C.47
Prebytok dusíka (v kg/ha, SR 2014-2017, EÚ 27 2010-2013)	46,90 kg/ha	26,52 kg/ha	Pokles o 50 %	C.40

Zdroj: Strategický plán SPP

Ciele EÚ do roku 2030 v oblasti používania a rizika prípravkov na ochranu rastlín

Súčasný stav:

Slovensko má v porovnaní s EÚ 27 nízku mieru používania prípravkov na ochranu rastlín. V roku 2019 bolo na Slovensku uvedených na trh 1 228 kg prípravkov na ochranu rastlín vyjadrených v množstve účinných látok na hektár poľnohospodárskej pôdy. To predstavovalo 58 % priemeru EÚ 27 (2 113 kg/ha). Medzi rokmi 2018 a 2019 prišlo k zníženiu predaja prípravkov na ochranu rastlín o 138 ton. Pri v súčasnosti už aj tak nízkej hodnote množstva uvedených prípravkov na ochranu rastlín na trh v Slovenskej republike by zníženie ich spotreby o 50 % predstavovalo reálne riziko pre požadovanú ochranu rastlín (najmä plodín), pričom treba brať do úvahy aj nevyhnutný manažment rezistencie.

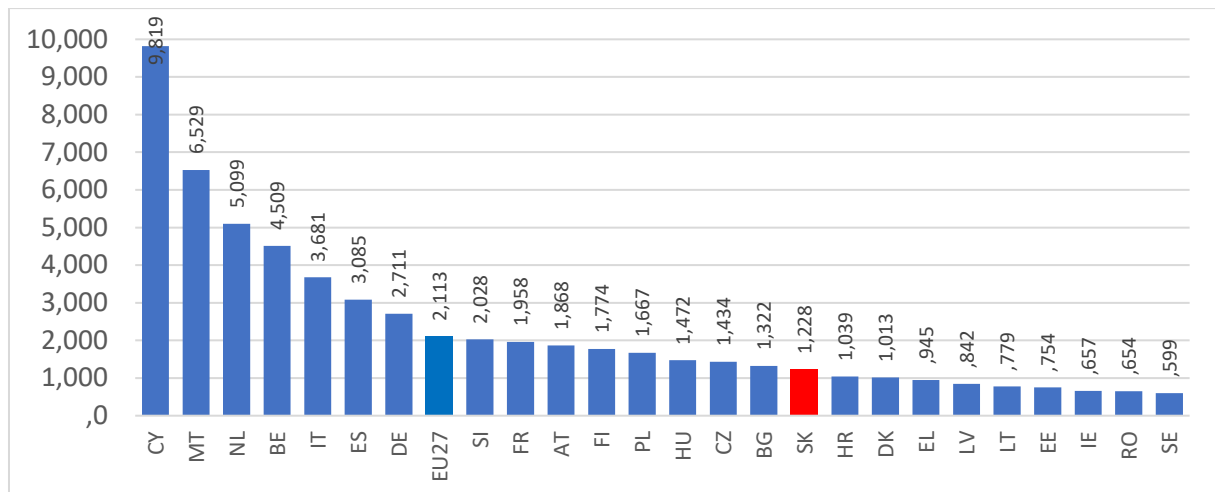
Riziko používania pesticídov (HRI1 indikátor) na Slovensku klesá a je na porovnateľnej úrovni (HRI 1=78) ako priemer EÚ 27 (HRI 1 =79). Medzi rokmi 2018 a 2019 Slovensko zaznamenalo pokles tohto ukazovateľa z úrovne 84 na 78. Slovensko sa bude aj naďalej snažiť znižovať používanie najrizikovejších pesticídnych látok.

Tabuľka 20: Porovnanie Slovenska s priemerom EÚ 27 v oblasti pesticídov

	EÚ 27	SR	EZD cieľ	Indikátor
Používanie pesticídov (2019)	2113 kg/ha	1228 kg/ha	pokles o 50 % na úrovni EÚ	C.48
Riziko používania pesticídov (HRI 1 indikátor, 2019 oproti priemeru 2011-2013)	79	78	pokles o 50 % na úrovni EÚ	C.48

Zdroj: Strategický plán SPP

V porovnaní s jednotlivými členskými krajinami EÚ má Slovensko desiate najnižšie množstvo použitých pesticídov na hektár (obrázok 20).

Obrázok 20: Používanie pesticídov v krajinách EÚ 27 (v kg/ha)

Zdroj: CAP context indicators

Opatrenia Strategického plánu SPP:

K trvalo udržateľnému využívaniu prípravkov na ochranu rastlín na Slovensku prispievajú viaceré intervencie Strategického plánu:

70.4 Ekologické poľnohospodárstvo

70.6 AEKO - Šetrné hospodárenie na ornej pôde

70.7 AEKO - biodiverzita (ochrana prírodných a poloprírodných TTP, ochrana dropa veľkého, ochrana biotopu sysľa pasienkového

70.8 AEKO - zatrávňovanie podmáčanej ornej pôdy

31.1 Celofarmová eko-schéma (Neproduktívne prvky a plochy)

31.1 Celofarmová eko-schéma (Zatrávnenie medziradia)

Opatrenia Národného akčného plánu pre dosiahnutie udržateľného používania prípravkov na ochranu rastlín na roky 2021 – 2025

Okrem príspevkov strategického plánu SPP prispeje k dosiahnutiu cieľa EZD aj Národný akčný plán pre dosiahnutie udržateľného používania prípravkov na ochranu rastlín na roky 2021 – 2025.

Národný akčný plán zvýši spektrum autorizovaných účinných látok najmä látok s nízkym rizikom, potenciálne nízkorizikových látok alebo bioagens (makroorganizmy, užitočné článkonožce). Cieľom je zvýšenie počtu o minimálne 5 účinných látok ročne a podpora používania základných látok hlavne v ekologickej poľnohospodárskej výrobe. Týmto sa poskytnú alternatívy k chemickým prípravkom na ochranu rastlín a ich možné využitie v rámci navrhovaných intervencií v rámci AEKO.

Cieľom Národného akčného plánu je zníženie používania (spotreby) najviac rizikových prípravkov na ochranu rastlín o 15 % do roku 2025 v porovnaní s rokom 2020 a s perspektívou ďalšieho zníženia do roku 2030 o 10 % v porovnaní s rokom 2025. Ide o látky kategórie E a F definované v smernici Komisie (EÚ) 2019/782, ktorou sa mení smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/128/ES, pokiaľ ide o stanovenie harmonizovaných ukazovateľov rizika a ktoré pri zohľadnení hodnoty váhového faktora významne prispievajú k hodnote harmonizovaného indikátora rizika HRI 1.

Slovensko tak implementáciou Národného akčného plánu pre dosiahnutie udržateľného používania prípravkov na ochranu rastlín zníži používanie najrizikovejších pesticídov a riziko používania pesticídov (HRI1) do roku 2030. To sa dosiahne znížením používania najrizikovejších pesticídnych látok o 15 % do roku 2025 v porovnaní s rokom 2020, s perspektívou ďalšieho zníženia do roku 2030 o 10 % v porovnaní s rokom 2025. Pri súčasne nastavenom výpočte indikátora HRI1 nepredpokladáme zníženie hodnoty pod limit 60 pri súčasnej hodnote 78, čo znamená pokles o 23 %.

Vylučovanie najrizikovejších účinných pesticídnych látok môže zvyšovať spotrebu menej alebo nízkorizikových chemických účinných látok. Slovenská republika však patrí medzi členské štáty EÚ s pomerne nízkou celkovou spotrebou prípravkov na ochranu rastlín.

Ciele EÚ do roku 2030 v oblasti straty živín

Súčasný stav:

Straty živín merané prebytkom dusíka (v kg/ha) sú na Slovensku nízke. V období 2014 – 2017 (posledné dostupné údaje) bol prebytok dusíka na Slovensku v priemere

26,52 kg/ha. V porovnaní s obdobím 2010 – 2013 pritom došlo k poklesu o 13,33 kg/ha. Priemer EÚ 27 bol 40 kg/ha (2010 – 2013, posledné zverejnené obdobie).

Tabuľka 21: Porovnanie Slovenska s priemerom EÚ 27 v oblasti prebytku dusíka v pôde

	EÚ 27	SR	EZD cieľ	Indikátor
Prebytok dusíka (v kg/ha, SR 2014 – 2017, EÚ 27 2010 – 2013)	46,90 kg/ha	26,52 kg/ha	Pokles o 50 %	C.40

Zdroj: Strategický plán SPP

Nízky prebytok dusíka sa prejavuje aj na kvalite spodných vôd na Slovensku. Až 86,5 % monitorovaných miest na Slovensku vykazuje vysokú kvalitu spodnej vody (v EÚ 27: 70,7 %). Len 5,4 % monitorovaných miest na Slovensku vykazovalo nízku kvalitu spodnej vody s koncentráciou 50 a viac mg NO₃ na liter (EÚ 27: 10 %).

Kvalita povrchových vôd na Slovensku je mierne nadpriemerná. 62,5 % monitorovaných miest na Slovensku vykazuje vysokú kvalitu povrchovej vody (v EÚ 27: 58,3 %). Žiadne z monitorovaných miest pritom nevykazovalo koncentráciu 5,6 a viac mg NO₃ na liter (EÚ 27: 10 %).

Opatrenia Strategického plánu SPP:

K udržateľnému hospodáreniu so živinami na Slovensku prispejú viaceré intervencie Strategického plánu:

- 70.5 AEKO - Precízne hnojenie orných pôd
- 70.7 AEKO - Ochrana a zachovanie biodiverzity
- 70.8 AEKO - zatravnňovanie podmäčanej ornej pôdy
- 31.1 Celofarmová eko-schéma (Zatravnienie medziradia)
- 31.1 Celofarmová eko-schéma (Neproduktívne prvky a plochy)

Napriek nízkym stratám živín tak Slovensko Strategickým plánom SPP na roky 2023-2027 podporí obmedzenie používania priemyselných hnojív a intervenciami zvýši plochu bez používania priemyselných hnojív na 313,6 tis. ha, čím zníži prebytok dusíka, ktorý sa následne vyplavoval do povrchových a podzemných pôd.

Ciele EÚ do roku 2030 v oblasti ekologického poľnohospodárstva

Súčasný stav:

Podiel ekologického poľnohospodárstva na Slovensku rastie. V období 2014-2019 sa jeho podiel zvýšil z 9,4 % na 10,3 %, čo predstavuje nárast výmery ekologického poľnohospodárstva z 180 tis. ha na 198 tis. ha (C.19).

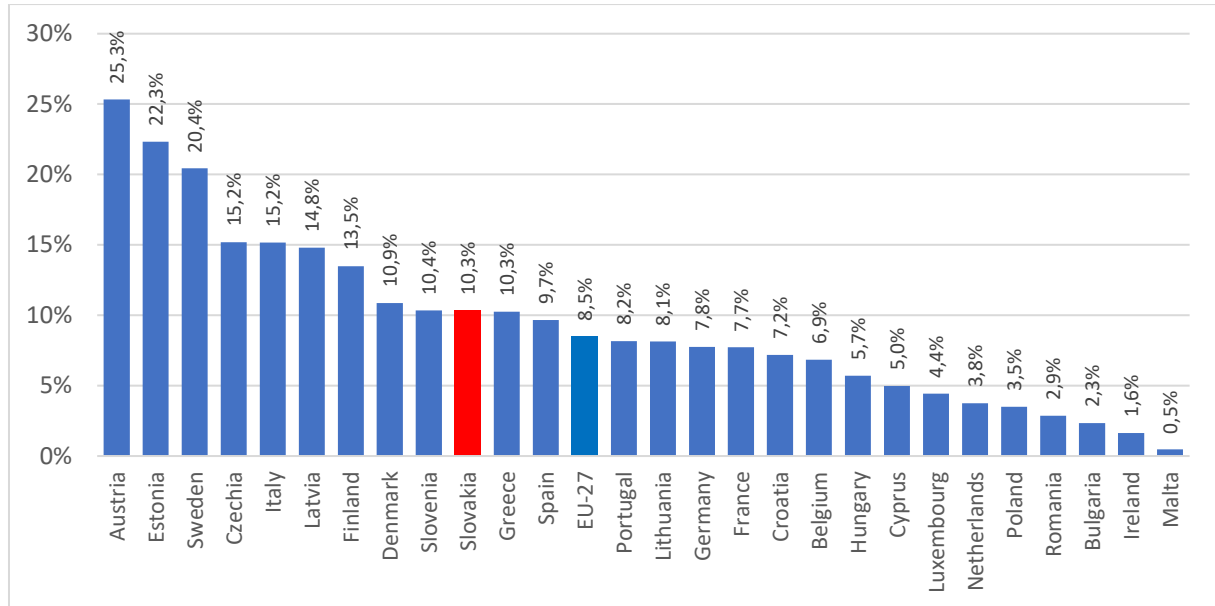
V porovnaní s priemerom EÚ 27 (8,5 %) malo Slovensko v roku 2019 vyšší podiel ekologického poľnohospodárstva (10,3 %) a bolo ČŠ s desiatou najvyššou výmerou ekologického poľnohospodárstva.

Tabuľka 22: Porovnanie Slovenska s priemerom EÚ 27 v oblasti podielu ekologického poľnohospodárstva

	EÚ 27	SR	EZD cieľ	Indikátor
Podiel ekologického poľnohospodárstva	8,50%	10,30%	25,00%	C.19 (2019)

Zdroj: Strategický plán SPP

Slovensko má desiaty najvyšší podiel ekologického poľnohospodárstva z krajín U 27 (obrázok 21).

Obrázok 21: Podiel ekologického poľnohospodárstva v krajinách EÚ 27 (v %)

Zdroj: CAP context indicators

Príspevok Strategického plánu SPP k cieľu EZD:

Ekologické poľnohospodárstvo prispieva k tomuto ukazovateľu plnou hodnotou 270 000 ha. SP SPP zvýši podiel ekologického poľnohospodárstva z 10,3 % na 14,09 %. V roku 2019 malo Slovensko v ekologickom poľnohospodárstve 10,3 % poľnohospodárskej pôdy, kým priemer EÚ bol na úrovni 8,5 %.

Slovensko si stanovilo cieľ 14,09 %, ktorý je reálne dosiahnuteľný. Plocha obhospodarovaná ekologickým spôsobom hospodárenia v SR sa dlhodobo pohybovala na úrovni 8 až 10 %, preto nebude možné radikálne navýšiť plochu v krátkom čase.

Intervencia 70.4 Ekologické poľnohospodárstvo podporí ekologické hospodárenie na 270 tis. ha pôdy čiastkou 179,8 mil. EUR, čo predstavuje nárast výmery pôdy v ekologickom poľnohospodárstve o 72 % a nárast rozpočtovej alokácie o 63 % oproti predchádzajúcemu programovaciemu obdobiu. Obmedzením vstupov prípravkov na ochranu rastlín prispieva intervencia k vyššej bezpečnosti potravín a zlepšeniu kvality vody.

Ekologické poľnohospodárstvo má jeden z najväčších vplyvov na podporu biodiverzity, a tiež prispieva k zachovaniu a zvýšeniu množstva organického uhlíka v pôde, kvality pôdy a vody. Zákazom používania dusíkatých priemyselných hnojív

je pôdna výživa dusíkom realizovaná prostredníctvom mineralizácie dusíka z organických hnojív. Organické hnojenie prispieva k zvyšovaniu obsahu humusu v pôde a zlepšeniu bilancie uhlíka. Silnou redukciou chemickej ochrany rastlín a hnojenia dochádza k znižovaniu nežiadúcej kontaminácie vôd a zároveň aj k zníženiu prieniku nežiaducich látok do povrchových a ostatných vôd. Okrem toho sa prostredníctvom ekologického poľnohospodárstva zvyšuje schopnosť pôdy zadržiavať vodu, čo je významným faktorom v súvislosti s klimatickou zmenou (oteplovanie) najmä v oblastiach chudobných na zrážky.

Ciele EÚ do roku 2030 v oblasti antimikrobiálnych látok

Súčasný stav:

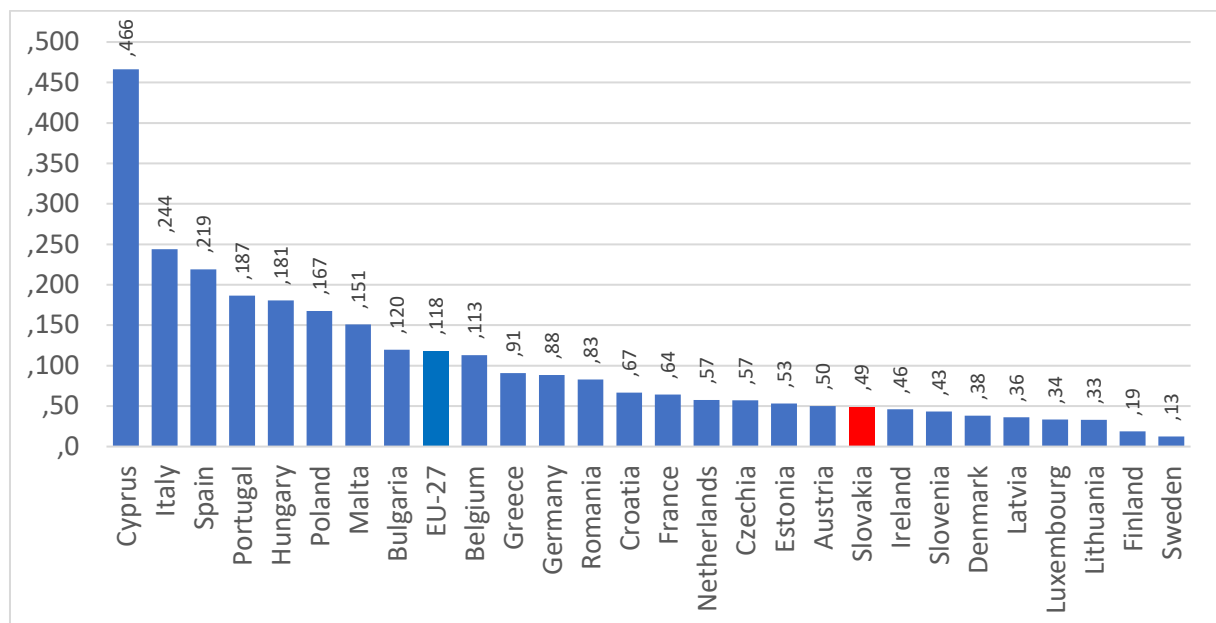
Slovensko má nízky podiel živočíšnej produkcie na celkovej poľnohospodárskej produkcii. Taktiež predaj veterinárnych antimikrobiálnych látok je na nízkej úrovni (49 mg/PCU) v porovnaní s priemerom EÚ 27 (118 mg/PCU). Slovensko je z hľadiska tohto ukazovateľa členský štát s deviatym najnižším predajom veterinárnych antimikrobiálnych látok spomedzi krajín EÚ 27. Napriek nízkej úrovni Slovensko zníži predaj najmä vybraných antimikrobiálnych látok jednak intervenciami Strategického plánu ako aj opatreniami na národnej úrovni.

Tabuľka 23: Porovnanie Slovenska s priemerom EÚ 27 v oblasti predaja antimikrobiálnych látok

	EÚ 27	SR	EZD cieľ	Indikátor
Predaj veterinárnych antimikrobiálnych látok (2018, mg/PCU)	118 mg	49 mg	zníženie	C.47

Zdroj: Strategický plán SPP

Slovensko má deviaty najnižší predaj antimikrobiálnych látok zo všetkých krajín EÚ 27 (obrázok 22).

Obrázok 22: Predaj antimikrobiálnych látok v krajinách EÚ 27 (v %)

Zdroj: CAP context indicators

Predaje veterinárnych liekov v pomere k Population Correction Unit (PCU), t. j. na počet zvierat chovaných a zabitých v SR v danom roku, opäť v roku 2020 vzrástli a taktiež sledovaná rezistencia v potravinovom reťazci pri kontrole na bitúnkoch, farmách a v obchodnej sieti je narastajúca. Výsledky európskeho monitoringu poukazujú na značný výskyt antimikrobiálnej rezistencie a to proti tetracyklínom, fluorovaným chinolónom, cefalosporínom 3. a 4. generácie.

Doterajší nízky predaj antimikrobiálnych látok napomôžu udržať intervencie v oblasti životných podmienok zvierat. Na zníženie antimikrobiálnej rezistencie bude mať priamy pozitívny dopad intervencia 70.11 Podpora dobrých životných podmienok zvierat, operácia Zlepšenie podmienok vo výkrme hydiny a intervencia 70.4 Ekologické poľnohospodárstvo. Zlepšenie životných podmienok má pozitívny dopad na zdravie zvierat, čo znižuje potrebu liečby antibiotikami. Intervencia dobré životné podmienky zvierat (70.11) podporuje vhodné podmienky ustajnenia a hygieny. Na intervenciu Slovensko alokuje až 232 mil. EUR.

Slovensko v rokoch 2023-2027 zníži používanie antimikrobiálnych látok:

1. Intervenciami v rámci Strategického plánu SPP na roky 2023-2027 a
2. Opatreniami na národnej úrovni.

1. Príspevok Strategického plánu SPP k cieľu EZD:

Strategický plán SPP prispeje k udržaniu nízkej úrovne predaja veterinárnych antimikrobiálnych látok na Slovensku. Strategický plán SPP zároveň prispeje k zastaveniu nárastu podávania vybraných antimikrobiálnych látok zo skupín chinolónov a chinolalínových antibiotík, cefalosporínov 3. a 4. generácie a tetracyklínov a splneniu národného cieľa na zníženie ich spotreby o 10 % v rozsahu 7 % (zvyšných 93 % zabezpečia opatrenia na národnej úrovni) .

Strategický plán SPP prispeje k zníženiu antimikrobiálnej rezistencie intervenciami:

70.4 Ekologické poľnohospodárstvo: Chov zvierat v ekologickom poľnohospodárstve je riadený na princípoch prevencie založených na výbere plemena a línie, postupoch riadenia chovu, vysokokvalitnom krmive, pohybe, vhodnej hustote chovu a na primeranom a vhodnom ustajnení v hygienických podmienkach. Choroba sa lieči okamžite s cieľom zabrániť utrpeniu zvierat a prednostne použitím fytotherapeutických, homeopatických a podobných produktov, len v prípade potreby a za prísnych podmienok a na zodpovednosť veterinárneho lekára je možné použiť chemicky syntetizované alopatické veterinárne lieky vrátane antibiotík.

70.10 Zlepšenie životných podmienok zvierat: Vo výkrme hydiny intervencia zabezpečí predĺženie obdobia asanácie prostredia a prípravy na nový turnus, čo zlepší zoohygienu a nepodávanie viackomponentných antibiotických liekov (s výnimkou odôvodnených prípadov). Ak to indikácia antimikrobiálnej liečby na základe antimikrobiogramu umožní, chovy hydiny sa vyhnú podaniu antimikrobiálnych látok zo skupín chinolónov a chinolalínových antibiotík, cefalosporínov 3. a 4. generácie a tetracyklínov. Pred samotnou indikáciou liečby sa vykoná mikrobiologické vyšetrenie aj so stanovením citlivosti na antibiotiká s cieľom vylúčiť podávanie antibiotík, na ktoré bola stanovená rezistencia.

2. Opatrenia na národnej úrovni.

Okrem intervencií Strategického plánu k poklesu antimikrobiálnej rezistencie prispeje **Národný akčný plán antimikrobiálnej rezistencie v Slovenskej republike na obdobie rokov 2022 – 2024**. Jedným z jeho cieľov je znížiť spotrebu antimikrobiálnych látok zo skupín chinolónov a chinoxalínových antibiotík, cefalosporínov 3. a 4. generácie a tetracyklínov za trojročné obdobie o 10% na úrovni predajov a distribúcie. Zníženie o 10 % dôsledne vykonávanie a vyhodnocovanie antibiotikogramov

v chovoch hospodárskych zvierat stanovených pre určité skupiny antibiotík, cieleňé zameranie liečby zvierat podľa výsledkov antibiotikogramov a ich správny výber v súlade s registráciou veterinárnych liekov a uplatňovanie princípu zahájenia liečby antibiotikami s obsahom jednej účinnej látky a nižších tried (napr. penicilíny).

Iné národné nástroje a stratégie taktiež prispievajú k znižovaniu antimikrobiálnej rezistencie:

- **Aktivity na zvyšovanie povedomia verejnosti a pochopenie reakcie na riziká rezistencie na antibiotiká** (ŠVPS SR na svojej webovej stránke www.svps.sk zverejnila Národný akčný plán antimikrobiálnej rezistencie, ktorý je dostupný pre odbornú aj laickú verejnosť a vytvorí priestor pre informácie o AMR pre verejnosť, kde budú zverejňované základné informácie, letáky, infografiky a odkazy, a tiež ÚŠKVBL Nitra na svojej webovej stránke www.uskvbl.sk zverejňuje všetky nové legislatívne akty EK týkajúce sa antimikrobiálnej rezistencie a racionálneho používania antimikrobík vo veterinárnej medicíne.)
- **Existencia odbornej prípravy a odborného vzdelávania o antimikrobiálnej rezistencii**
- **Národný surveillance systém pre antimikrobiálnu rezistenciu u zvierat a v potravinách živočíšneho pôvodu**

Ciele EÚ do roku 2030 v oblasti širokopásmového pripojenia

Systémová digitalizácia bude na Slovensku podporená z prostriedkov Programu Slovensko. Program Slovensko bude realizovať investície z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Európskeho sociálneho fondu plus, Kohézneho fondu a Fondu na spravodlivú transformáciu. V rámci cieľa politiky 1 „Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa“ budú investície z fondov EÚ zamerané najmä na podporu rozvoja a rozšírenia výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií, ďalej digitalizáciu pre občanov, podniky, výskumné organizácie a verejnú správu, posilnenie udržateľného rastu a konkurencieschopnosti malých a stredných podnikov, rozvoja zručností pre priemyselnú transformáciu a podnikanie, ako aj na zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti v slovenských regiónoch.

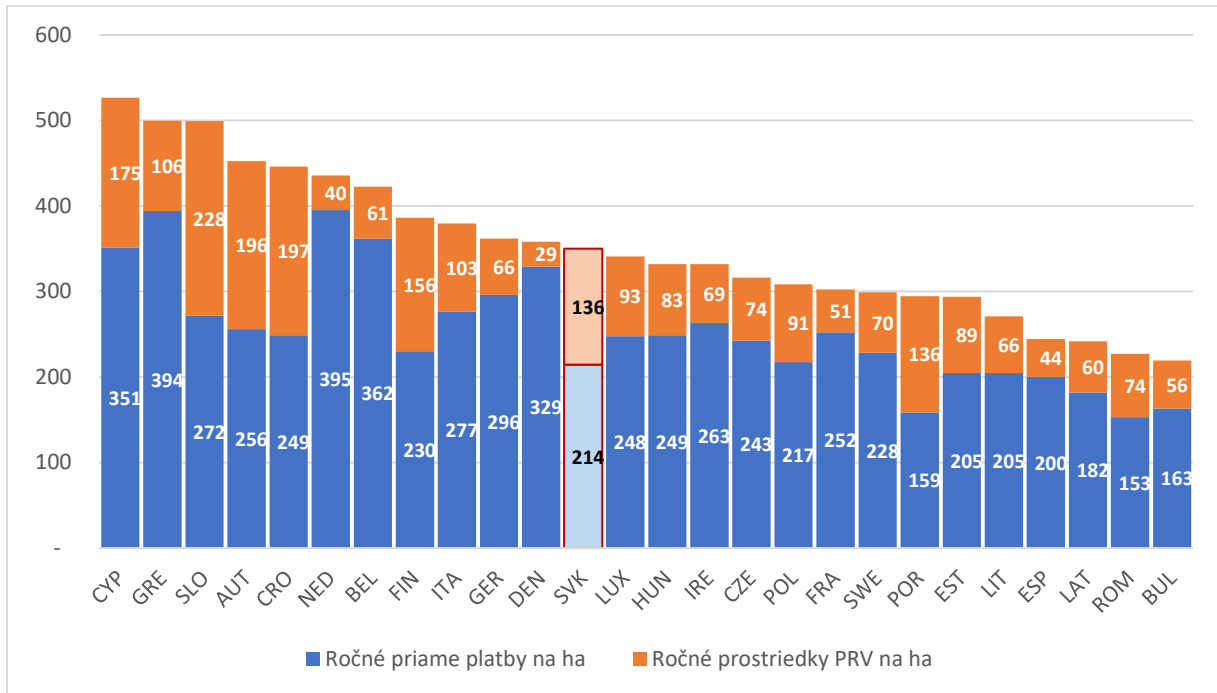
Rozpočet SPP v jednotlivých členských štátoch

Poľnohospodárska politika v EÚ je spoločná a má aj spoločný rozpočet, ktorý je rozdelený medzi členské štáty 2,3. Slovensko získalo z rozpočtu EÚ na roky 2023 – 2027 pre pôdohospodárov a rozvoj vidieka ročne priemerne 350 EUR na hektár poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje 13. najvyššiu hektárovú sadzbu. Z toho

² Príloha IX Nariadenia 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj#d1e32-169-1>

³ Príloha XI Nariadenia 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj#d1e32-174-1>

priame platby tvoria ročne 214 EUR/ha (20. najvyššia sadzba v EÚ) a rozvoj vidieka 136 EUR/ha (8. najvyššia sadzba v EÚ).

Obrázok 23: Ročný rozpočet SPP jednotlivých členských štátov EÚ-27 (v EUR/ha)

Zdroj: Nariadenie 2115/2021, Eurostat

Poznámka: Graf bez Malty, ktorá má vzhľadom na rozlohu, klimatické a geografické podmienky podporu viac ako 2000 EUR/ha

Členské štáty, ktoré pristupovali do EÚ v roku 2004 a neskôr, majú aj v súčasnosti stále nižší rozpočet priamych platieb z dôvodu nižších výnosov, hodnoty vyprodukovanej rastlinnej a živočíšnej produkcie v prístupovom období. Na druhej strane rozpočet na rozvoj vidieka majú vyšší, čo im umožňuje adresnejšie podporovať farmy a vidiek s cieľom dosiahnutia potrebných štrukturálnych zmien⁴.

Slovensko má v prepočte na plochu podpriemerné príspevky z rozpočtu EÚ na priame platby, čo je dôsledkom nižšej produktivity poľnohospodárstva (produkcia na hektár alebo na zviera) v referenčnom období pred vstupom do EÚ a taktiež v dôsledku štruktúry výroby orientovanej na produkciu s nižšou pridanou hodnotou. Rozdiely v priamych platbách na hektár sa medzi členskými štátmi postupne znižujú v rámci tzv. externej konvergencie priamych platieb⁵, ktorá je súčasťou rozpočtového procesu na poľnohospodárstvo v EÚ. V podobnej situácii ako Slovensko sú členské štáty zo strednej a východnej Európy, ale aj Švédsko alebo Portugalsko. Naopak, vysoké priame platby na hektár má napríklad Holandsko, kde sú nadpriemerné poľnohospodárske úrody a krajina sa špecializuje na živočíšnu výrobu, ovocie a zeleninu, čo sú sektory s vysokou pridanou hodnotou. Rozdielne priame platby reflektujú aj rozdiely medzi členskými štátmi v cenách pôdy (nájom) a cenách práce (mzda).

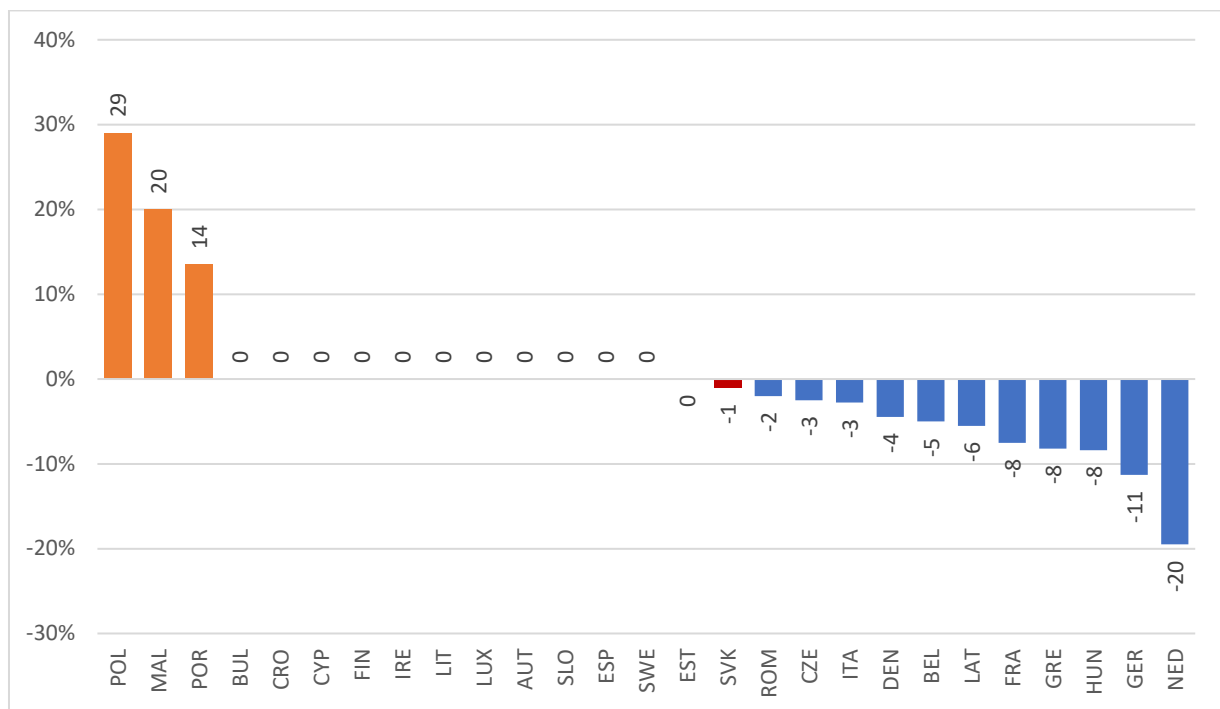
⁴ <http://capreform.eu/what-explains-the-differential-cuts-in-cap-p1-and-p2-spending-in-the-commissions-mff-proposal/>

⁵ Externá konvergencia v rámci SPP: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/new-cap-2023-27/key-reforms-new-cap_en

Na druhej strane získava Slovensko z rozpočtu EÚ nadpriemerné zdroje na rozvoj vidieka, čo je hlavne dôsledkom horších prírodných podmienok SR v porovnaní s inými členskými štátmi, ale aj kompenzácie za nižšie priame platby. V podobnej situácii je aj Rakúsko, Slovinsko alebo Chorvátsko. Väčší druhý pilier určený na program rozvoja vidieka je aj dôsledkom nižšej ekonomickej výkonnosti slovenskej ekonomiky v porovnaní s priemerom EÚ.

Presuny medzi piliermi

Členské štáty môžu pôvodnú alokáciu na priame platby a rozvoj vidieka meniť presunmi medzi piliermi SPP. Maximálne je možné presunúť 25 % z priamych platieb na rozvoj vidieka a 25 % (resp. 30 % pre niektoré členské štáty vrátane Slovenska)⁶ z rozvoja vidieka na priame platby. 11 členských štátov sa rozhodlo nepresúvať prostriedky medzi piliermi, t. j. akceptovať pôvodné EÚ rozdelenie (Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus, Fínsko, Írsko, Litva, Luxembursko, Rakúsko, Slovinsko, Španielsko, a Švédsko), 3 štáty presunuli prostriedky z rozvoja vidieka na priame platby (Malta, Poľsko, a Portugalsko) a 13 členských štátov vrátane Slovenska presunulo prostriedky z priamych platieb do rozvoja vidieka (Belgicko, Česko, Dánsko, Estónsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Rumunsko, Slovensko, Taliansko).

Obrázok 24: Presun prostriedkov medzi piliermi v jednotlivých členských štátoch (%)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Poznámka: (+ znamená presun z Rozvoja vidieka do priamych platieb, – znamená presun z priamych platieb do Rozvoja vidieka, v % z pôvodnej alokácie)

Prvý pilier SPP (priame platby a trhové opatrenia) je dôležitý hlavne pre podporu príjmov poľnohospodárov. Dlhodobo sú príjmy poľnohospodárov nižšie ako príjmy

⁶ Článok 103 Nariadenia 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2115&from=EN>

v ostatných odvetviach ekonomiky. Zachovanie poľnohospodárstva, ktoré prináša množstvo verejných statkov a pozitívnych externalít, si preto vyžaduje podporu príjmu z verejných zdrojov. Priame platby tiež kompenzujú ušlé zisky poľnohospodárov v dôsledku vysokých environmentálnych požiadaviek EÚ kladených na poľnohospodársku produkciu, čo poľnohospodárov EÚ znevýhodňuje v medzinárodnej konkurencii s tretími krajinami a znižuje im zisky.

Druhý pilier SPP (rozvoj vidieka) v porovnaní s prvým dokáže adresnejšie riešiť zlyhania trhu v oblasti ochrany životného prostredia, podporou území s prírodnými obmedzeniami, v oblasti rozvoja vidieka, ale aj zlyhania kapitálových a poisťných trhov⁷.

V súčasnosti Slovensko na rozdiel od predchádzajúceho programového obdobia nepresúva zdroje z druhého piliera do prvého, ale naopak. Druhý pilier nám umožňuje adresne investovať zdroje do oblastí, kde je to najviac potrebné, čo je z dlhodobého hľadiska prospešné pre zabezpečenie potravinovej bezpečnosti a trvalej udržateľnosti pôdohospodárstva a vidieka. Na druhej strane je slovenský rozpočet na priame platby v rámci EÚ podpriemerný a jeho podstatná redukcia by ohrozila príjmovú podporu hlavne malých a stredných fariem a podporu eko-schém, ktoré sa taktiež financujú z prvého piliera SPP. Slovensko sa preto rozhodlo presunúť len malú časť zdrojov do druhého piliera, t. j. tú časť, ktorá vznikne stropovaním veľkých neproduktívnych fariem. V minulosti Slovensko realizovalo skoro maximálny presun zdrojov z rozvoja vidieka do priamych platieb, čo viedlo k vysokej príjmovej podpore s negatívnym dopadom na rast efektívnosti fariem a zanedbávaniu budovania infraštruktúry alebo investovania do inovácií a nových technológií⁸.

Rozhodnutie Poľska, Malty a Portugalska presunúť zdroje z rozvoja vidieka do priamych platieb je tiež pochopiteľné. Tieto krajiny majú veľmi malé farmy a ich príjmová podpora je preto veľmi dôležitá.

Spolufinancovanie II. piliera (rozvoja vidieka)

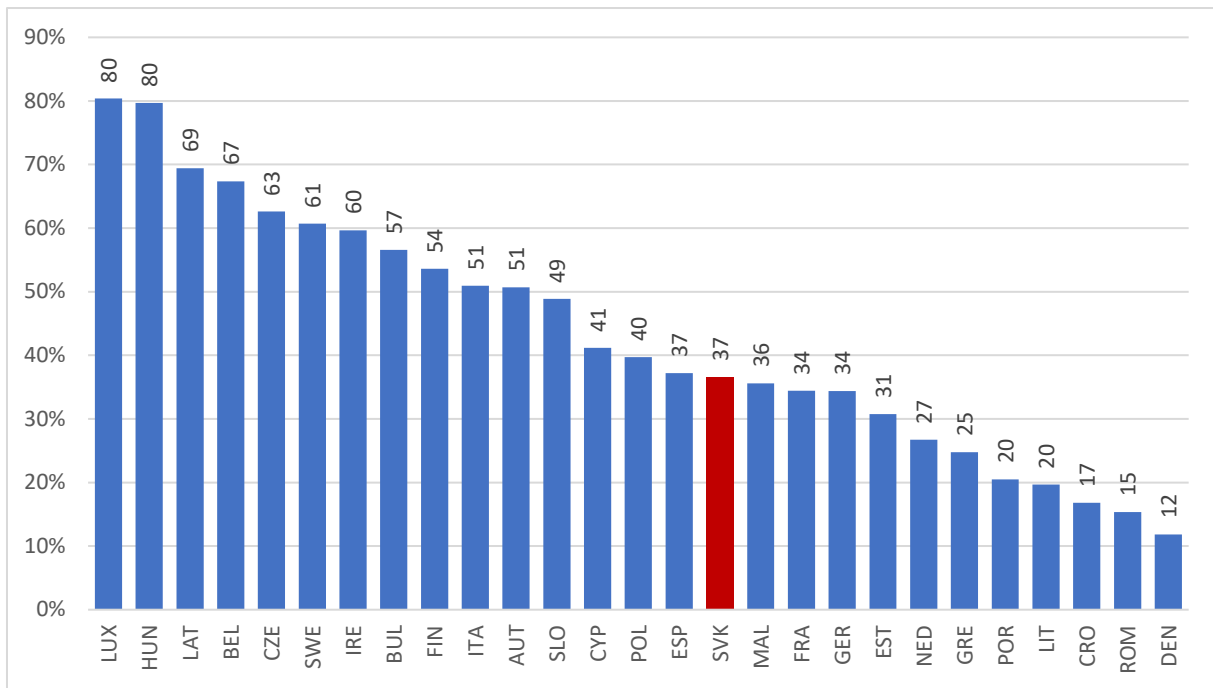
Prostriedky na rozvoj vidieka musia členské štáty dofinancovať z národných zdrojov minimálne do výšky 15 % a maximálne do výšky 80 %. Dofinancovanie 80 % znamená, že 1 euro z rozpočtu EÚ doplní ČŠ z národného rozpočtu 4 eurami. Stanovenie maximálnej miery dofinancovania má zabezpečiť rovnaké podmienky pre všetky členské štáty a zároveň dáva členským štátom flexibilitu pri stanovení svojich národohospodárskych a rozvojových priorít. Maximálnu mieru dofinancovania využilo Luxembursko a Maďarsko. Slovensko má 16. najvyššiu mieru dofinancovania na úrovni 36,92 %⁹. V predchádzajúcich programovacích obdobiach bolo dofinancovanie rozvoja vidieka z národných zdrojov na minimálnej úrovni (na Slovensku 25,7 %¹⁰). Vyššia miera dofinancovania reflektuje aj vyšší význam investovania do rozvoja vidieka.

⁷ FI-COMPASS (2020): <https://www.fi-compass.eu/publication/publications/financial-needs-agriculture-and-agri-food-sectors-slovakia>

⁸ IPP (2019) Záverečná správa revízie výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka

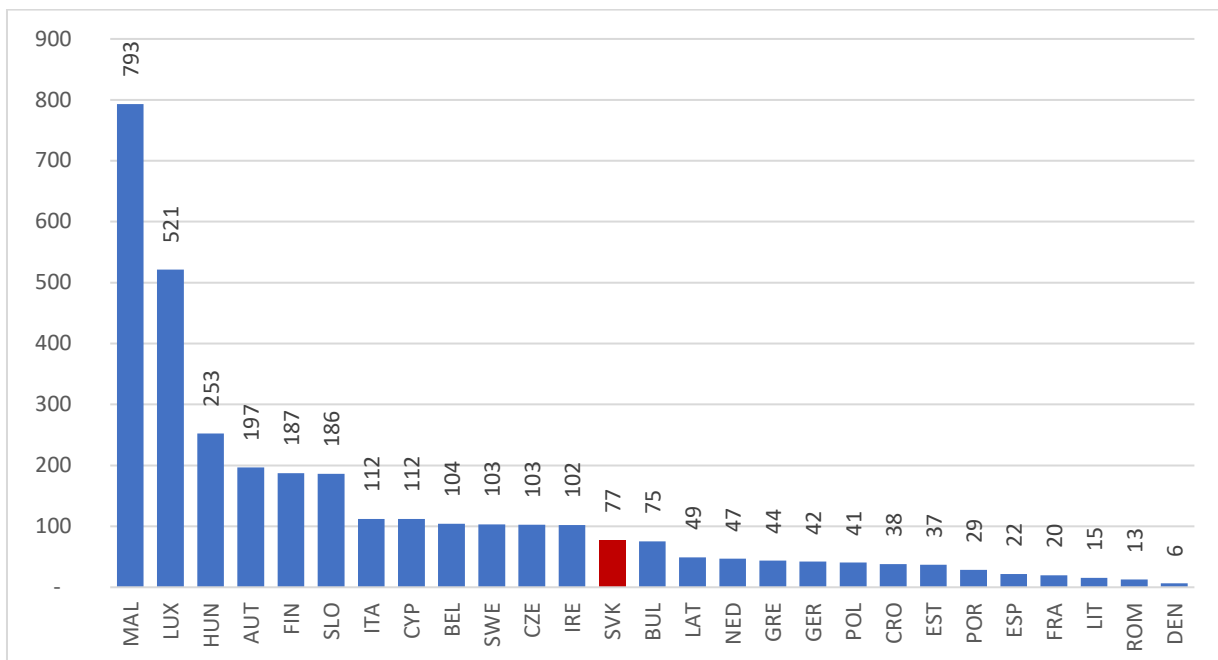
⁹ Uznesenie Vlády SR k spolufinancovaniu intervencií v záujme rozvoja vidieka zo štátneho rozpočtu v rámci Strategického plánu spoločnej poľnohospodárskej politiky v rokoch 2023 – 2027: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/19412/1>

¹⁰ Spolufinancovanie v období 2014-2020: https://www.agropolitika.sk/archiv/2020-2021/news_intervenca-strategia-cast-tretia-spolufinancovanie-rozvoja-vidieka/

Obrázok 25: Dofinancovanie rozvoja vidieka v jednotlivých ČŠ (v %)
Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Iný pohľad dáva porovnanie spolufinancovania v eurách na hektár poľnohospodárskej pôdy. Členské štáty, ktoré majú nízky rozpočet na rozvoj vidieka zo zdrojov EÚ, nebudú totiž ani pri vysokej miere dofinancovania v percentách prispievať na hektár vysokou čiastkou v EUR. Na hektár ročne prispeje z národného rozpočtu najviac Malta (793 EUR/ha) a Slovensko je v tomto poradí 13. členským štátom s najvyšším dofinancovaním druhého piliera.

Obrázok 26: Dofinancovanie rozvoja vidieka v jednotlivých ČŠ (v EUR/ha ročne)
Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Intervencie I. piliera (priame platby)

Prostriedky prvého piliera (priame platby) sa môžu použiť na 6 základných intervencií vo forme oddelených a viazaných platieb. Bližšie analyzujeme prvé 3 z nich, lebo tieto majú za cieľ podporiť príjem farmárov. Členské štáty majú určitú flexibilitu ako prostriedky prvého piliera rozdelia. Vychádzať však musia z objektívnych analýz a musia svoje rozhodnutia zdôvodniť.

Oddelenými priamymi platbami sú:

1. BISS: základná podpora príjmu v záujme udržateľnosti,
2. CRISS: komplementárna redistributívna podpora príjmu v záujme udržateľnosti,
3. CIS YF: komplementárna podpora príjmu pre mladých poľnohospodárov,
4. Eko-schémy: režimy v záujme klímy, životného prostredia a dobrých životných podmienok zvierat,

Odviazané priame platby sú oddelené od produkcie, čo znamená, že ich vyplatenie nie je podmienené produkciou konkrétnej plodiny alebo chovom zvierat. Poľnohospodár má na tieto platby nárok, ak splní kritériá kondicionality (napríklad minimálne 3 % ornej pôdy venované biodiverzite a neproduktívnym prvkom, ochrana mokradí a rašelinísk, celoročné pokrytie ornej pôdy, ...) a ostatné podmienky ako napríklad maximálna veľkosť parcely, alebo farmy, podmienky definujúce aktívneho poľnohospodára a pod.

Viazanými priamymi platbami sú:

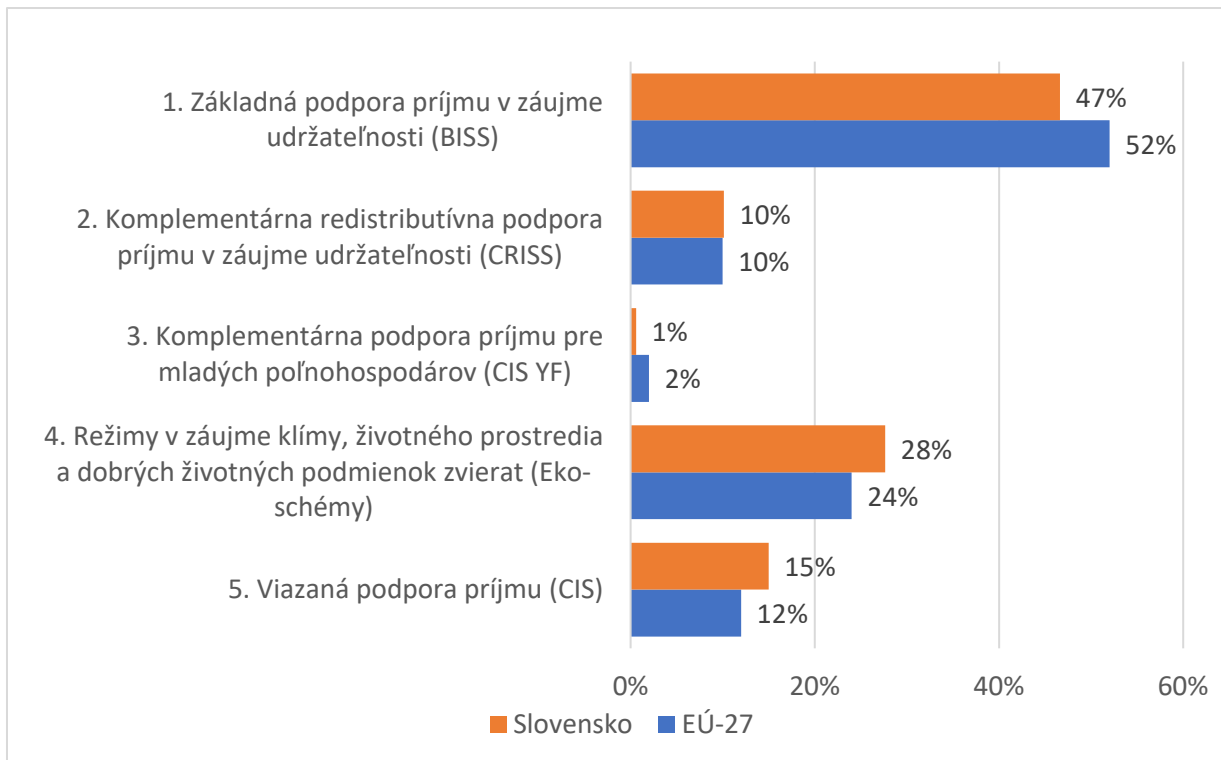
1. viazaná podpora príjmu,
2. osobitná platba na bavlnu,

Viazané priame platby sa viažu na pestovanie konkrétnej plodiny alebo na chov konkrétnych druhov hospodárskych zvierat. Viazané priame platby spravidla členské štáty využívajú na podporu tých sektorov, ktoré majú významné ekonomické, environmentálne, resp. sociálne prínosy a pritom nie sú dostatočne ziskové. Napríklad pestovanie zeleniny má pozitívny vplyv na zamestnanosť na vidieku a na zdravotný stav obyvateľstva, ktoré konzumuje zdravú lokálnu zeleninu a napriek tomu môže byť pestovanie zeleniny v danom štáte na nízkej úrovni, resp. dlhodobo klesať. V takom prípade je možné použiť viazanú platbu na zeleninu a zvrátiť pokles jej produkcie zabezpečením primeranej ziskovosti pre pestovateľov zeleniny.

Nasledovné porovnanie vychádza z návrhov strategických plánov jednotlivých členských štátov ako aj z analýz Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré pripravili členovia autorského kolektívu.

Členské štáty EÚ sa v strategických plánoch rozhodli použiť 52 % finančných prostriedkov určených na priame platby na základnú podporu príjmu BISS, 24 % na eko-schémy, 12 % na viazanú podporu príjmu CIS, 10 % na redistributívnu platbu CRISS a 2 % na podporu mladých poľnohospodárov CIS YF¹¹.

¹¹ EK (2022) Proposed CAP Strategic Plans and Commission observations:
https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-07/csp-overview-28-plans-overview-june-2022_en.pdf

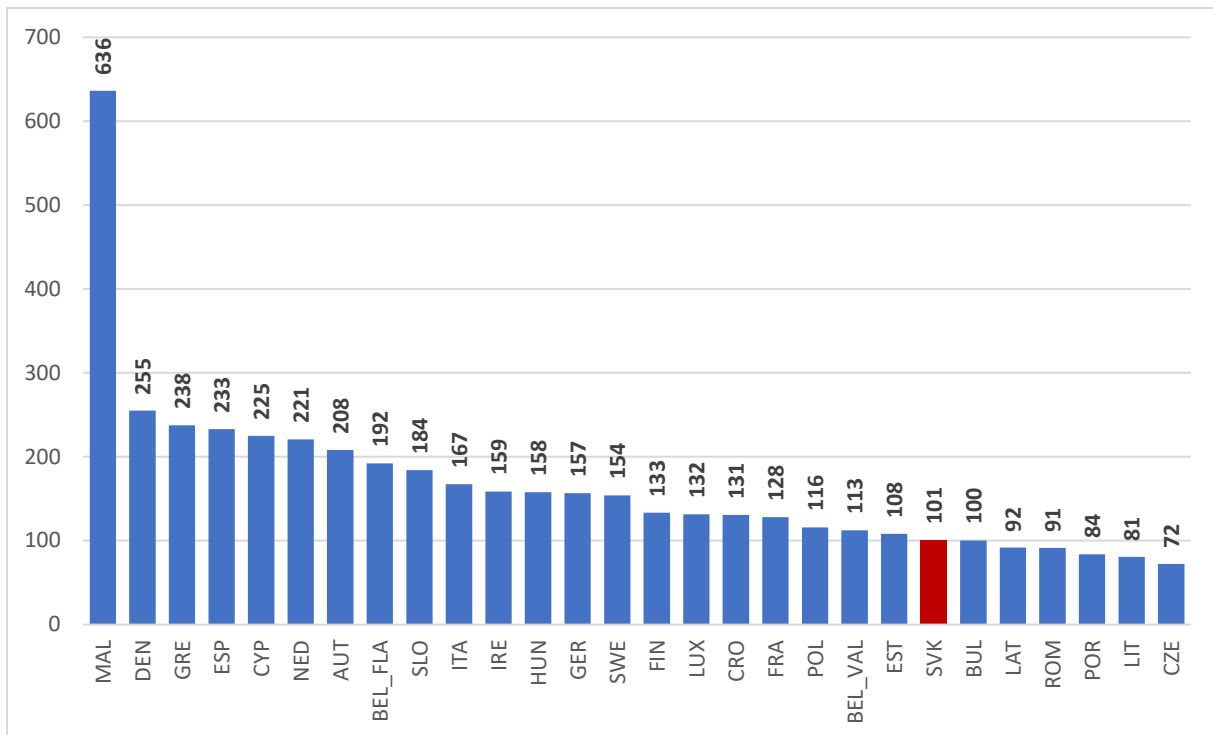
Obrázok 27: Celkové alokácie prostriedkov Priamych platieb na Slovensku a v EÚ 27
Zdroj: EK (2022) Proposed CAP Strategic Plans and Commission observations, Strategický plán SPP za SR

Poznámka: Podpora mladých farmárov sa na Slovensku skladá z podpory v rámci priamych platieb (CIS YF) a podpory v rámci rozvoja vidieka (investičná podpora a start-up granty). Spolu Slovensko alokuje až 3,3 % priamych platieb, čo je viac ako požadované minimum v rámci Nariadenia 2021/2115.

1. Základná podpora príjmu v záujme udržateľnosti (BISS)

Základná podpora príjmu (BISS - basic income support for sustainability) slúži na podporu príjmu poľnohospodárov a ako kompenzácia za produkciu verejných statkov a pozitívnych externalít. Podmienkami oprávnenosti sú výmera najmenej 1 hektár, pričom výmera môže predstavovať viaceré plochy s výmerou najmenej 0,3 hektára a plnenie podmienok kondicionality¹². Súčasná základná podpora príjmu nahradila SAPS (Single area payment scheme), ale zmena názvu nemení nič na tom, že ide o platbu na plochu, ktorá je odviazaná od produkcie. Najvyššiu hektárovú podporu budú mať Malta, Dánsko a Grécko a najnižšiu Portugalsko, Litva a Česko. Slovensko bude v novom období vyplácať 47 % rozpočtu prvého piliera vo forme tejto hektárovej platby vo výške 101 EUR/ha. Ide o siedmu najnižšiu platbu zo všetkých krajín EÚ.

¹² https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/cross-compliance_en#newcap202327

Obrázok 28: Porovnanie sadzby BISS v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

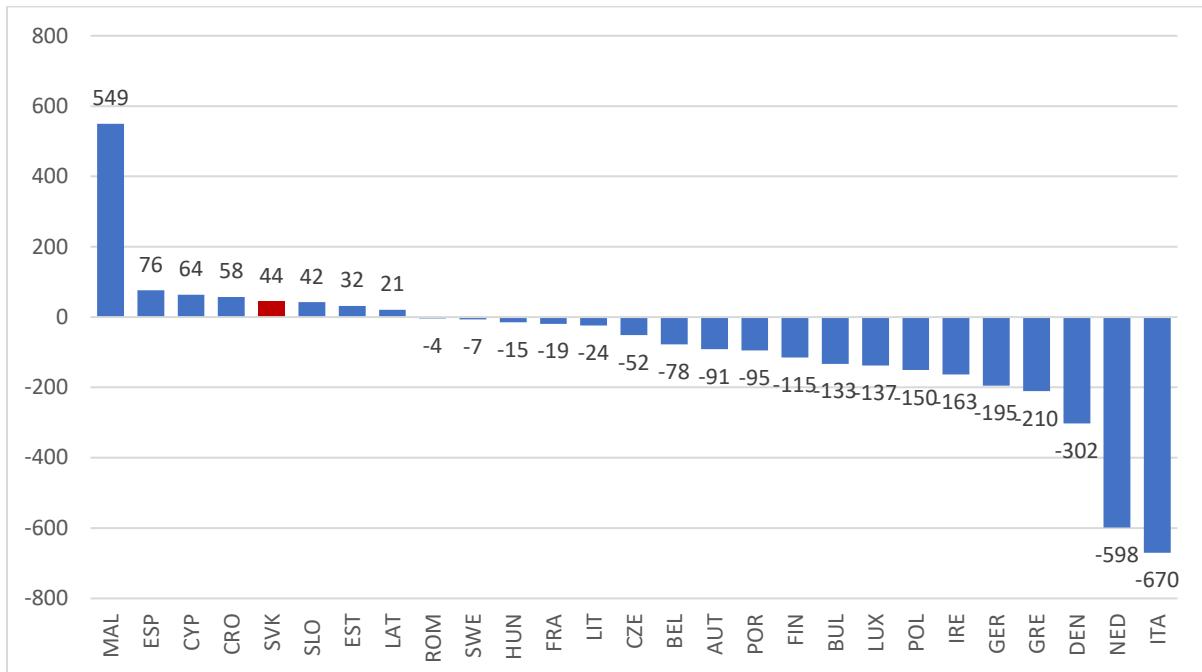
Poľnohospodári členských štátov EÚ majú rozdielne nielen priame platby na hektár, ale aj nájomné na hektár. Na Slovensku je približne 90 % obhospodarovanej pôdy v prenájme¹³, čo je v porovnaní s okolitými štátmi viac a je to spôsobené aj vysokou fragmentáciou vlastníctva pôdy. Keďže prístup k pôde je pre poľnohospodárov najdôležitejší vstup do produkcie, je zaujímavé hektárovú platbu BISS porovnať medzi členskými štátmi po očistení od platieb nájomného. Po odpočítaní výšky priemerného nájomného od základnej podpory BISS sa poradie Slovenska výrazne zmení a slovenská podpora na hektár je štvrtou najvyššou zo všetkých ČŠ. Na Slovensku je totiž relatívne nízke nájomné za poľnohospodársku pôdu v porovnaní s inými členskými štátmi. V roku 2020 bolo priemerné nájomné za poľnohospodársku pôdu 57 EUR/ha¹⁴. Preto po odpočítaní od BISS zostáva farmárovi v priemere 44 EUR/ha, čo je viac ako v iných krajinách V4.

Veľkosť podpory BISS závisí od veľkosti farmy. Väčšia farma získa podporu na viac hektárov v porovnaní s menšou farmou. Priemerná veľkosť farmy poberajúcej podporu je najväčšia v Česku (117 ha) a Slovensko je druhé v poradí (102 ha). Najnižšia priemerná výmera fariem je na Malte (2 ha) a na Cypre (4 ha). Hoci Cyprus alebo Malta má vysoké hektárové priame platby, malé veľkosti fariem im garantujú relatívne nízke priame platby na farmu. Veľkostne priemerná farma získa najvyššiu BISS v Dánsku (17 600 EUR) a najnižšiu na Cypre (940 EUR). Priemerná slovenská farma získa tretiu najvyššiu podporu BISS na farmu v EÚ (10 366 EUR). 100 hektárová farma však nie je na Slovensku veľmi reprezentatívna, keďže Slovensko má veľa

¹³https://www.europeanlandowners.org/images/AGRI_LAND_MARKET_REGULATIONS_IN_THE_EU_/Agri-Land_EU_-_D3_-_ADDENDUM_with_Country_reports_final-3.pdf

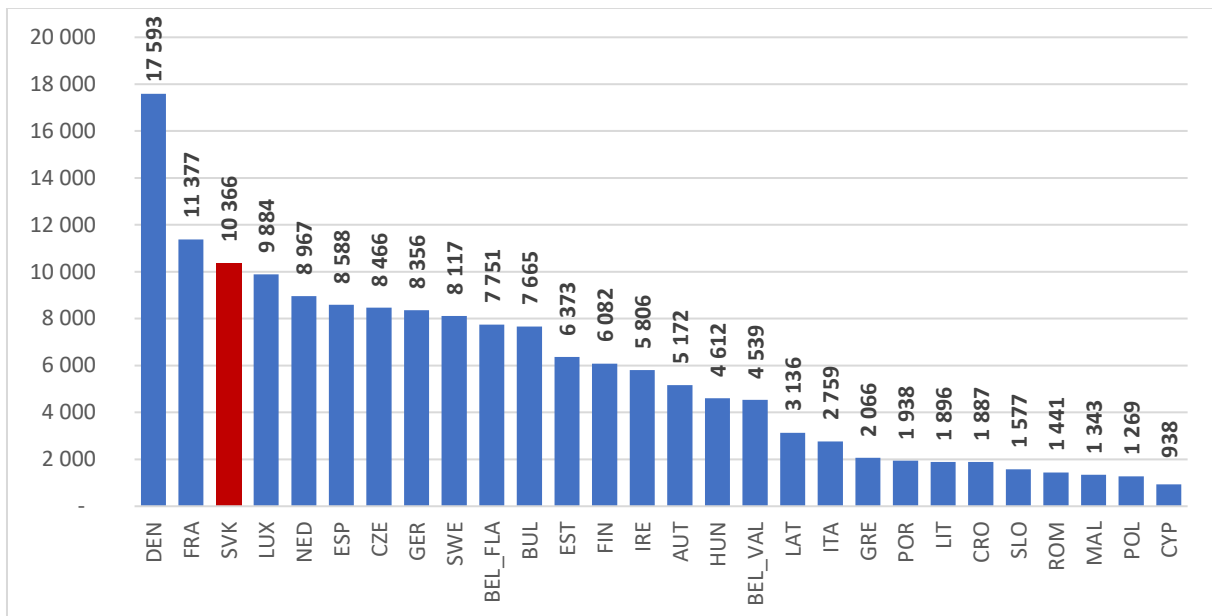
¹⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_land_prices_and_rents_-_statistics&oldid=559772#Agricultural_land_prices_and_rents_in_the_EU

malých fariem a málo veľkých fariem. Veľké farmy nad 500 hektárov obhospodarujú 69 percent poľnohospodárskej pôdy, priemerná veľká farma na Slovensku má výmeru 1 280 ha¹⁵, čo predstavuje 130 000 EUR základnej podpory príjmu.

Obrázok 29: Výška podpory po zohľadnení nájomného (BIS minus nájomné, v EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov, Eurostat

Obrázok 30: Porovnanie podpory BISS priemernej farmy v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov, EK (https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/performance-agricultural-policy/agriculture-country/eu-country-factsheets_en)

¹⁵ IPP (2018) <https://www.mpsr.sk/diskusna-studia-ipp-2018-1/1303-184-1303-13124/>

Degresivita a stropovanie BISS.

Európska legislatíva umožňuje členským štátom adresne alokovať podporu príjmu prostredníctvom stropovania a degresivity. Slovensko stanovilo strop na BISS na úrovni 100 tisíc EUR ročne na farmu. Zároveň uplatňujeme aj degresivitu (znižovanie) priamych platieb od úrovne BISS 60 000 EUR o 85 %. Slovensko na základe legislatívy EÚ zároveň tieto limity navyšuje o osobné náklady farmy. Cieľom je neobmedzovať podporu tým veľkým farmám, ktoré zamestnávajú ľudí na vidieku, a teda majú aj vyššiu produkciu a pridanú hodnotu. Je to motivačný efekt na zvýšenie pridanej hodnoty.

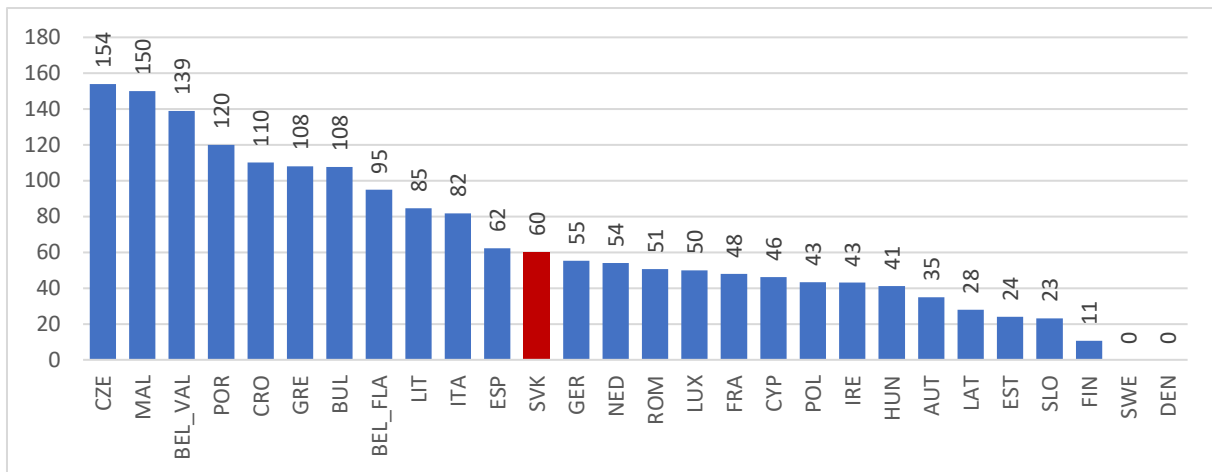
Z 28 Strategických plánov 16 nebude uplatňovať ani degresivitu ani stropovanie BISS. Ide o štáty, ktoré majú malé farmy a limitovanie priamych platieb nemá v týchto štátoch význam. 12 Strategických plánov ČŠ sa rozhodlo pre stropovanie alebo degresivitu. Tri ČŠ (Portugalsko, Slovinsko a Švédsko) sa rozhodli uplatniť len degresivitu, štyri ČŠ (Litva, Lotyšsko, Rakúsko a Bulharsko) budú uplatňovať stropovanie a päť strategických plánov (Írsko, Španielsko, Slovensko, Belgicko-Valónsko a Belgicko-Flámsko) bude uplatňovať aj stropovanie aj degresivitu. Len 5 ČŠ (Slovensko, Litva, Lotyšsko, Španielsko a Bulharsko) využije možnosť odpočítavať náklady práce pred uplatnením stropu a degresivity.

2. Komplementárna redistributívna podpora príjmu v záujme udržateľnosti (CRISS)

Príjmová podpora v EÚ, vrátane Slovenska, má byť adresná. Okrem ekonomických a sociálnych dôvodov si to vyžaduje aplikovať aj európska poľnohospodárska legislatíva. Malé a stredné farmy majú nižšie príjmy ako väčšie farmy nielen na Slovensku, ale v celej EÚ. Zvýšená podpora príjmu malým a stredným farmám sa realizuje prostredníctvom tzv. redistributívnej platby. Platba sa rovnako ako Základná podpora príjmu (BISS) vypláca všetkým poľnohospodárom bez rozdielu veľkosti, ale len na určitý počet hektárov. V predchádzajúcom programovacom období 2014 – 2020 využívalo redistributívnu platbu 10 ČŠ¹⁶. Slovensko implementuje redistributívnu platbu od roku 2020 vo výške 50 EUR na prvých 28 hektárov každej farmy.

V novom období 2023 – 2027 je redistributívna platba povinná a ČŠ na ňu musia alokovať minimálne 10 % priamych platieb. Alternatívne môžu členské štáty riešiť potrebu prerozdelenia podpory príjmu pomocou iných nástrojov a intervencií pod podmienkou, že vo svojich strategických plánoch SPP preukážu, že takáto potreba sa tým dostatočne rieši. Výška redistributívnej platby a maximum podporených hektárov je na rozhodnutí jednotlivých členských štátov, ale tieto rozhodnutia musia vychádzať z reálnych údajov a analýz. Najvyššiu hektárovú sadzbu redistributívnej platby bude uplatňovať Česko (162 EUR/ha). Slovensko podporí prvých 150 ha každého farmára dvomi sadzbami. Vyššou sadzbou 80 EUR/ha bude podporených prvých 100 ha a nižšou sadzbou 40 EUR/ha hektáre 101-150. Švédsko a Dánsko bude redistribúciu riešiť iným spôsobom ako redistributívnou platbou CRISS. Využijú na tento účel podporu z II. piliera. Redistributívnu platbu na Slovensku na prvých 150 hektárov dostanú všetky farmy, aj tie, ktoré majú 4 000 ha. Na prvých 150 ha získajú aj redistributívnu platbu, na 151. hektár už len BISS.

¹⁶ https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/21ad07a2-011b-4466-91a3-ce3af6355c51_en?filename=ds-dp-redistributive-payment_en.pdf

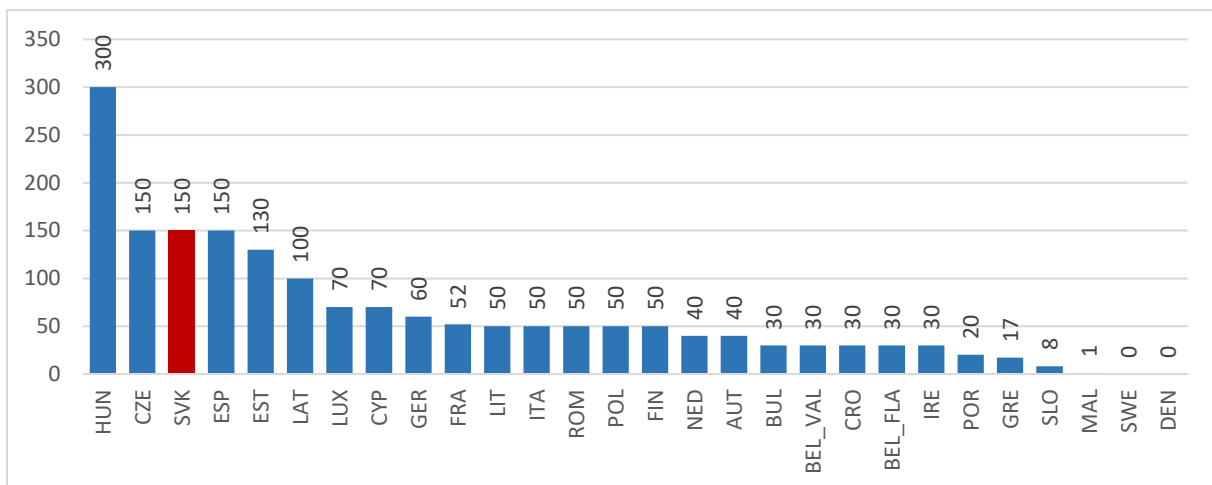

Obrázok 31: Porovnanie priemernej výšky CRISS v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Poznámka: Pri členských štátoch, ktoré majú viac sadziieb, uvádzame nevážený aritmetický priemer. Ide o Slovensko, Španielsko, Maďarsko, Litvu, Luxembursko, Nemecko, Lotyšsko, Grécko a Rakúsko

V novom období plánuje podporiť najviac hektárov Maďarsko (300 ha). Slovensko bude uplatňovať druhú najvyššiu maximálnu výmeru spolu s Českom a Španielskom.

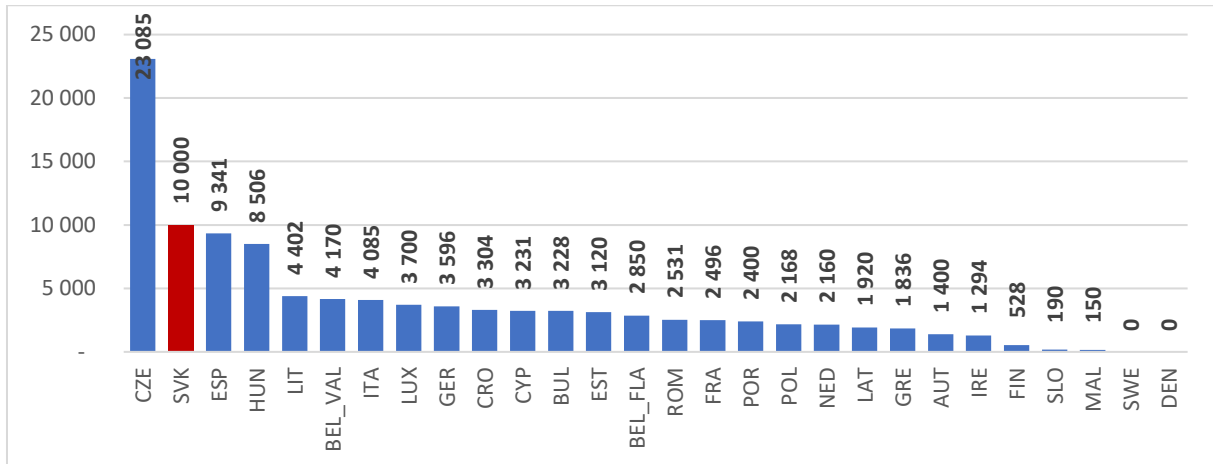

Obrázok 32: Porovnanie maximálnej výmery podporenej CRISS v jednotlivých členských štátoch EÚ (v ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Najvyššiu podporu prostredníctvom redistributívnej platby na farmu môžu získať farmári v Česku a to až 23 085 EUR ročne. Slovensko je z hľadiska výšky podpory na farmu na druhom mieste s podporou maximálne 10 000 EUR. Pri stanovení podpory na malé a stredné farmy sa vychádza z potrieb malých fariem, ktoré sú väčšie ako potreby veľkých fariem. Veľké farmy majú podstatne viac aktív, pôdy a dotácií. Redistributívna platba by mala zohľadňovať aj skutočnosť, či budú podpory efektívne využité na rozvoj fariem. Stanovenie nízkej podpory zabrzdí rozvoj malých a stredných fariem, kým stanovenie príliš vysokej podpory zníži efektívnosť týchto fariem, ktoré by sa mohli začať spoliehať viac na podporu ako na trhovú aktivitu. Na Slovensku

je príkladom vstup do EÚ, kedy naše farmy získali prístup k príliš vysokej príjmovej podpore, čo na dlhé obdobie zabrzdiло rast efektívnosti fariem ako aj rozvoj vidieckej infraštruktúry, inštitúcií, trhovo-orientovaných regulácií a spôsobilo aj dlhodobé neriešenie problémov na trhu s pôdou¹⁷.

Obrázok 33: Maximálna podpora CRISS na farmu v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR ročne na farmu)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

3. Komplementárna podpora príjmu pre mladých poľnohospodárov (CIS YF)

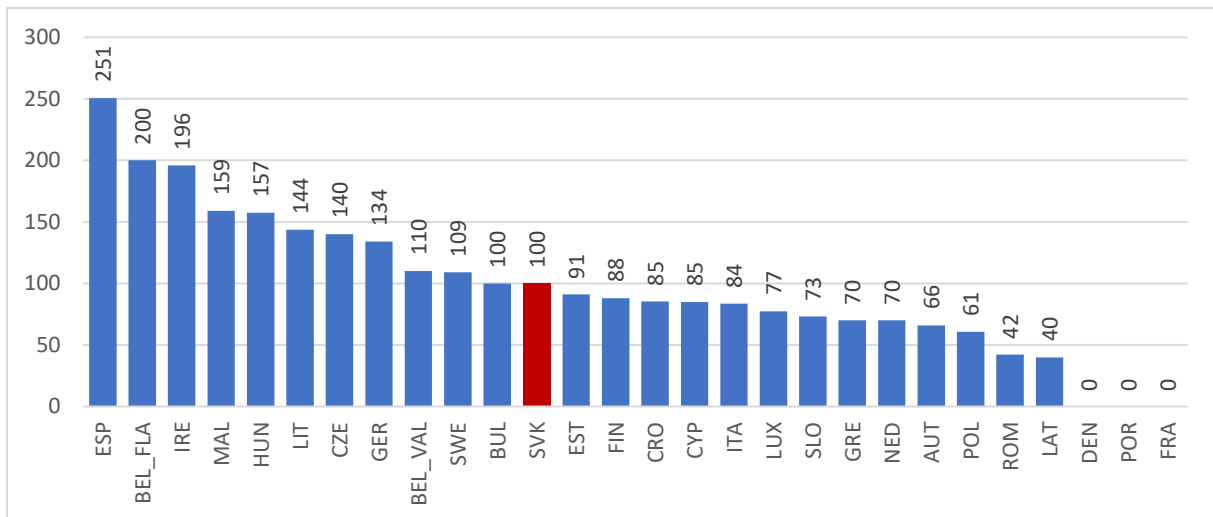
Nariadenie vyžaduje, aby ČŠ alokovali v prospech mladých farmárov 3 % priamych platieb v rámci intervencií aj I. a aj II. piliera¹⁸. Ide o logickú požiadavku, keďže priemerný vek poľnohospodárov sa postupne v celej EÚ zvyšuje¹⁹. Jednou z týchto intervencií je komplementárna podpora príjmu pre mladých poľnohospodárov CIS YF (Complementary income support for young farmers). Má za cieľ poskytnúť dodatočnú hektárovú podporu príjmu mladým farmárom určité obdobie po založení farmy. Poskytuje sa vo všetkých členských štátoch EÚ maximálne počas 5 rokov po podaní prvej žiadosti o dotácie.

Členské štáty vo svojich plánoch určili hektárovú sadzbu a maximálny počet podporených hektárov mladých farmárov. Najvyššiu sadzbu poskytne Španielsko (251 EUR/ha). Slovensko poskytne mladým farmárom podporu 100 EUR/ha na maximálne 100 hektárov. Dánsko, Portugalsko a Francúzsko bude podporovať mladých prostredníctvom II. piliera.

¹⁷ IPP (2019) Záverečná správa revízie výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka

¹⁸ Príloha XII Nariadenia 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2115&from=EN>

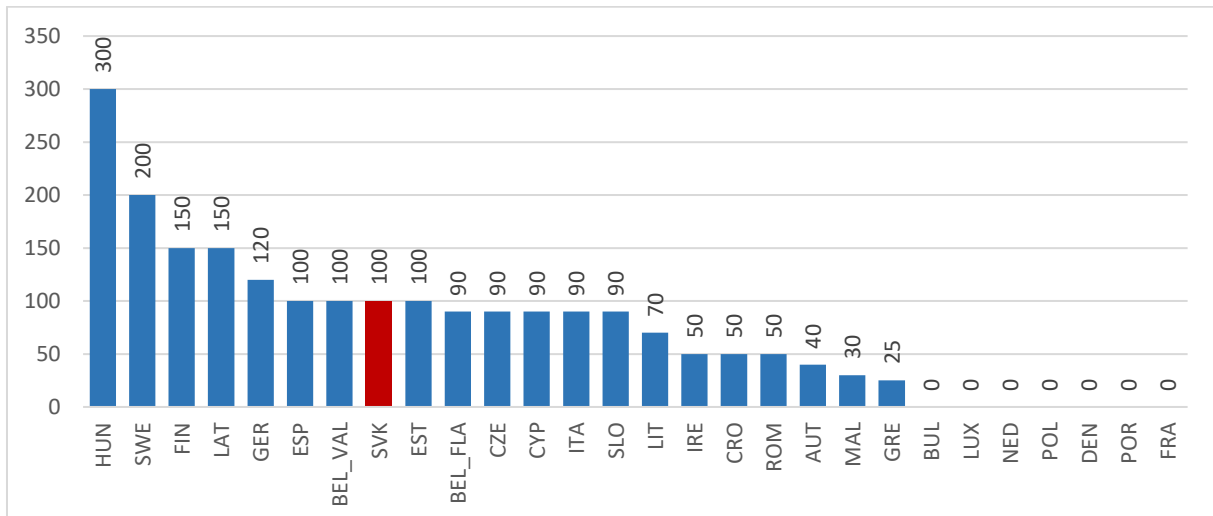
¹⁹ IPP (2020) Starosti mladého poľnohospodára

Obrázok 34: Porovnanie výšky CIS YF v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

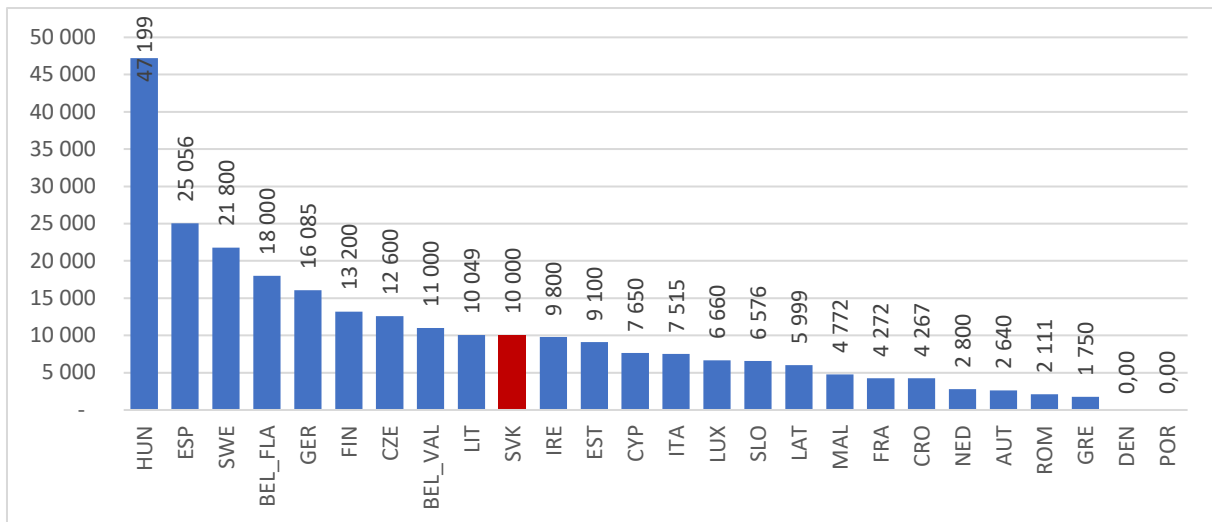
Najviac hektárov mladého farmára podporí Maďarsko (300 ha). Bulharsko, Luxembursko, Holandsko a Poľsko nemajú v strategickom pláne uvedený limit pre počet podporených hektárov, Holandsko a Luxembursko však stanovili maximálnu výšku podpory na jedného mladého farmára.

Obrázok 35: Porovnanie maximálneho počtu podporených hektárov CIS YF v jednotlivých členských štátoch EÚ (v ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Najvyššiu maximálnu podporu na farmu môžu získať farmári v Maďarsku (47 200 EUR). Slovensko bude mladých farmárov podporovať desiatou najvyššou maximálnou ročnou podporou (10 000 EUR).

Obrázok 36: Maximálna ročná podpora CIS YF na farmu v jednotlivých členských štátoch EÚ (v EUR)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Členské štáty EÚ pripravili návrhy strategických plánov novej spoločnej poľnohospodárskej politiky a po ich kontrole a pripomienkovaní v Európskej komisii začnú platiť od roku 2023. Strategické plány obsahujú základné regulácie a podporné intervencie pre pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka. V novom programovacom období 2023 – 2027 majú členské štáty viac flexibility pri nastavení intervencií. Úlohou Komisie zostáva kontrola konzistentnosti plánov, ochrana spoločného trhu a zabezpečenie primeraného príspevku strategických plánov k celoeurópskym cieľom hlavne v oblasti ochrany životného prostredia a klímy. Strategické plány vychádzajú z analýz SWOT, analýzy potrieb a obsahujú moderný monitorovací systém.

Nastavenie strategických plánov reflektuje na vyššiu mieru flexibility a jednotlivé členské štáty aplikujú rozdielne spôsoby na adresné riešenie príjmov poľnohospodárov a rozvoja vidieka. Komentár obsahuje kvantifikáciu príjmovej podpory na základe údajov v strategických plánoch jednotlivých členských štátov EÚ. Porovnanie slúži na informovanie odbornej a laickej verejnosti o poľnohospodárskych politikách EÚ a zvlášť Slovenska.

Slovensko získa z rozpočtu EÚ na 1. pilier Spoločnej poľnohospodárskej politiky 2 048 mil. EUR na obdobie 2023 – 2027. Z neho 25 mil. EUR vyčlení na sektorové intervencie v sektore mlieka, mäsa a zemiakov, čo zníži rozpočet na priame platby. Okrem toho bude Slovensko stropovať základnú platbu BISS a odhadovanú zastropovanú čiastku 20 mil. EUR presunie do 2. piliera na rozvoj vidieka.

Tabuľka 24: Rozdelenie rozpočtu na 1. pilier SPP (mil. EUR)

ROZPOČET NA 1. PILIER SPP	2 048
Sektorové intervencie (operačné programy)	-25
Stropovanie priamych platieb	-20
ROZPOČET NA PRIAME PLATBY	2 003

Zdroj: Slovenský Strategický plán SPP

V Strategickom pláne Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SP SPP) 2023 – 2027 tak Slovensko vyčlení na priame platby SPP 2 003 mil. EUR. Priame platby na plochu tvoria 1 654 mil. EUR, čo predstavuje 82,6 percent rozpočtu na priame platby. Ide o priame platby odviazané od produkcie (decoupled direct payments). K odviazaným priamym platbám na plochu patrí základná platba, redistributívna platba, platba pre mladých poľnohospodárov a celofarmová ekoschéma. Na získanie celefarmovej ekoschémy však musia poľnohospodári plniť nadštandardné environmentálne podmienky. Rovnako tomu je aj pri podpore blahobytu zvierat, na ktorý je z priamych platieb vyčlenených 46,15 mil. EUR (2,3 percent priamych platieb). 303,47 mil. EUR z prvého piliera sa použije na viazané platby (coupled payments). Tie tvoria 15 percent rozpočtu prvého piliera, t. j. priamych platieb a sektorových intervencií.

Tabuľka 25: Rozdelenie priamych platieb v Strategickom pláne SPP 2023 – 2027 (mil. EUR)

	Názov podpory	Rozpočet v mil. EUR	Typ podpory
Priame platby	Základná platba (BISS)	923	Odviazaná platba
	Redistributívna platba	205	
	Platba pre mladých poľnohospodárov	12	
	Celofarmová ekoschéma	513	Odviazaná platba za nadštandard
	Blahobyť zvierat	46	Viazaná platba za nadštandard
	Viazané platby	303	Viazaná platba
SPOLU		2 003	

Zdroj: Slovenský Strategický plán SPP

Členské štáty si vo svojich strategických plánoch určili, pestovanie ktorých plodín alebo chov ktorých zvierat budú podporovať. Na viazané platby môžu podľa európskej legislatívy vyčleniť maximálne 13 % rozpočtu priamych platieb²⁰. Ďalšie 2 % môžu byť vyčlenené na pestovanie bielkovinových plodín.

20 členských štátov (ČŠ) (vrátane Slovenska) alokovalo na viazanú podporu príjmu viac ako 10 % rozpočtu na priame platby (väčšina z nich použije maximum), 3 ČŠ (Taliansko, Cyprus, Belgicko-Flámsko) plánujú alokovať do 10 % priamych platieb, 4 ČŠ (Dánsko, Rakúsko, Nemecko a Írsko) alokujú do 5 % priamych platieb a jeden ČŠ (Holandsko) neplánuje žiadnu viazanú podporu príjmu²¹. Z celkovej alokácie na viazanú podporu príjmu pôjde v členských štátoch EÚ 70 % na živočíšnu výrobu, 14 % na bielkovinové plodiny, 3 % na obilniny, 3 % na ryžu, 5 % na ovocie a zeleninu, 4 % na cukrovú repu a 1 % na iné plodiny.

²⁰ Článok 96 Nariadenia 2021/2115: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R2115&from=EN>

²¹ EK (2022) Proposed CAP Strategic Plans and Commission observations https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-07/csp-overview-28-plans-overview-june-2022_en.pdf, spolu ide o 28 Strategických plánov, lebo Belgicko pripravilo 2 SP osobitne za Valónsko a Flámsko.

Viazané platby v SP SPP 2023 - 2027

Strategický plán SPP má za cieľ rozvíjať hlavne sektory, ktoré prinášajú najvyššiu pridanú hodnotu pre slovenský vidiek, životné prostredie a spoločnosť. Ide hlavne o podporu viazanú na živočíšnu výrobu a špeciálnu rastlinnú výrobu. Slovensko bude v rokoch 2023 – 2027 podporovať chovateľov a pestovateľov nasledovnými viazanými podporami príjmu:

- Platba na pestovanie vybraných druhov bielkovinových plodín
- Platba na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka
- Platba na ovce a kozy
- Platba na pestovanie chmeľu
- Platba na pestovanie cukrovej repy
- Platba na pestovanie vybraných druhov ovocia
- Platba na pestovanie vybraných druhov zeleniny.

Výšky sadziieb pre viazané platby vychádzajú z dlhodobých ekonomických výsledkov sektorov. Sektory, ktoré dostanú viazanú podporu príjmu v rokoch 2023 – 2027 dosahujú negatívnu rentabilitu (bielkovinové plodiny, dojnice, ovce a kozy a zelenina) alebo dosahujú nízku rentabilitu vo vzťahu k alternatívnym plodinám (cukrová repa a ovocie). Na druhej strane tieto poľnohospodárske sektory vytvárajú pozitívne ekonomické, environmentálne a sociálne benefity a viazaná podpora príjmu im pomôže sa udržať v poľnohospodárskej produkcii prostredníctvom primeraného zvýšenia rentability bez hrozby nadmernej kompenzácie.

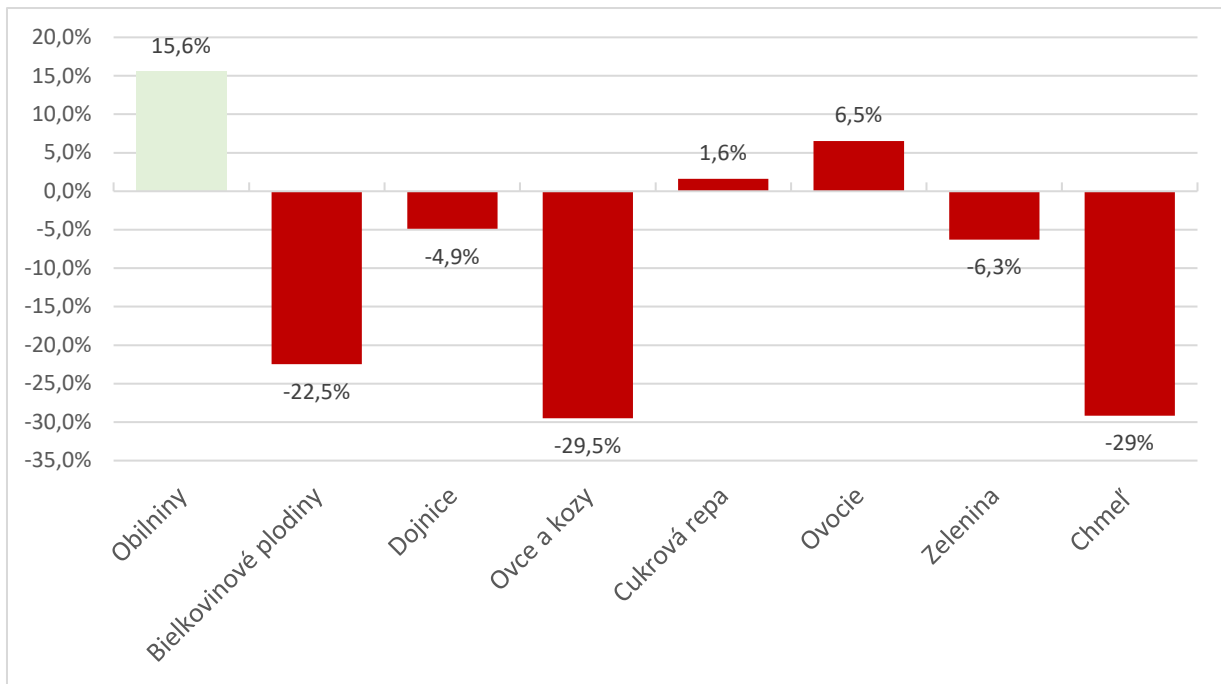
Výber komodít pre podporu viazanými platbami bral do úvahy aj finančnú medzeru, ktorá je vyššia pre živočíšnu výrobu a špeciálnu rastlinnú výrobu ako pre obilniny a olejiny^{22,23}.

Jednotkové sadzby viazanej podpory príjmu na Slovensku v rokoch 2023 – 2027 vychádzajú z kvantifikácie medzery ziskovosti sektorov v porovnaní s obilninami. Pri výpočte medzery ziskovosti boli zohľadnené predajné ceny a všetky relevantné náklady (cena osiva/sadiva, hnojív, pesticídov, odpisy, osobné náklady, režijné náklady, pričom v prípade zvierat náklady zahŕňajú krmivo, osobné náklady, odpisy, chovateľské a veterinárne služby, režijné náklady a iné).

Prísny maximálny limit viazanej podpory príjmu vo výške 13+2 % priamych platieb neumožňuje Slovensku plne kompenzovať všetky sektory na úroveň požadovanej ziskovosti. Jednotkové sadzby zvyšujú ziskovosť fariem, ale nemajú relevantný vplyv na spoločný trh EÚ a to kvôli veľkosti jednotlivých podporených sektorov a prísnemu rozpočtovému obmedzeniu pre viazanú podporu príjmu. Okrem toho tieto sektory prinášajú dodatočné čisté sociálne výhody pre daňových poplatníkov a životné prostredie.

²² fi-compass, 2020, Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Slovakia

²³ Pokrivčák, J., Tóth M. 2022 Financing gap of agro-food firms and the role of policies

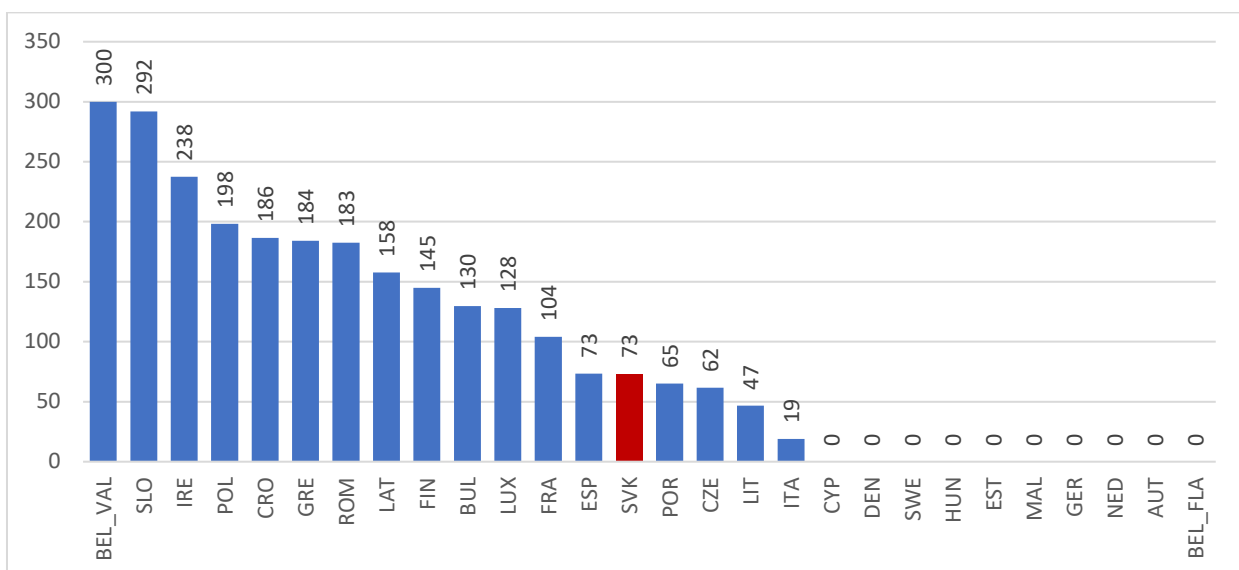
Obrázok 37: Porovnanie ziskovosti obilnín a sektorov podporených viazanou podporou príjmu na Slovensku

Zdroj: NPPC-VÚEPP, Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR, údaje o chmeli na základe roku 2007 potvrdené pestovateľom

Porovnanie viazanej podpory príjmu v členských štátoch EÚ

Bielkovinové plodiny

18 ČS poskytne podporu na pestovanie bielkovinových plodín. Najvyššiu podporu získajú pestovatelia vo Valónsku v Belgicku (300 EUR/ha) a najnižšiu v Taliansku (19 EUR/ha). Slovensko poskytne podporu vo výške 72 EUR/ha.

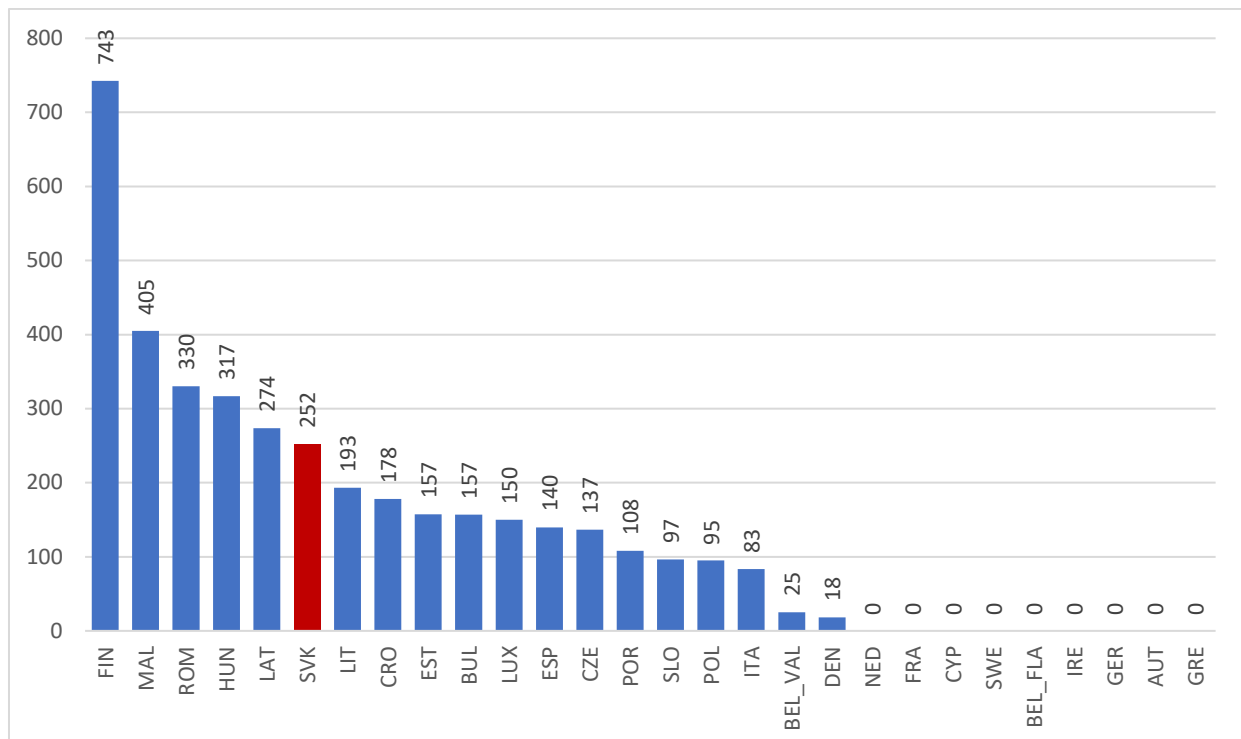

Obrázok 38: Porovnanie podpory bielkovinových plodín v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Dojnice

Cieľom viazanej podpory príjmu na dojnice na Slovensku je zachovanie stavov dojníc a zlepšenie rentability sektora. Intervencia má znížiť alebo zastaviť pokles stavov dojníc a prispieť k dlhodobej stabilizácii chovov, čo bude mať pozitívny vplyv na diverzifikáciu produkcie, kvalitu pôdy, životné prostredie, zamestnanosť a pridanú hodnotu. Zároveň sa nepriamo podporí potravinový reťazec, ktorý je schopný zabezpečiť spotrebiteľom prístup k potravinám, ktoré sú k dispozícii v dostatočnom množstve, kvalite a sú cenovo dostupné. 19 ČŠ podporí viazanou podporou príjmu dojníc. Najvyššiu podporu získajú chovatelia vo Fínsku (742 EUR/dojnica) a najnižšiu v Dánsku (18 EUR/dojnica), kým 9 ČŠ nebude implementovať viazanú podporu dojníc. Slovensko podporí chovateľov dojníc sadzbou 252 EUR.

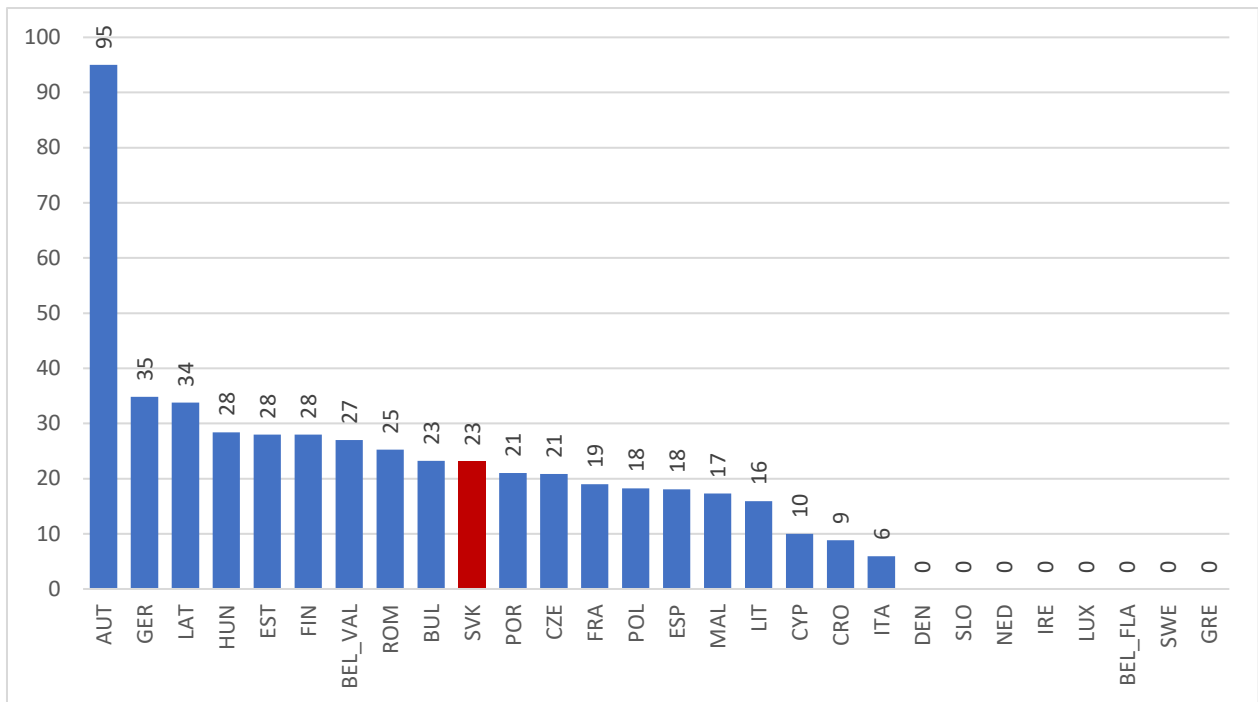

Obrázok 39: Porovnanie podpory chovu dojníc v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Ovce a kozy

Chov oviec a kôz má nezastupiteľný význam v horských a podhorských oblastiach na Slovensku. Intervencia má znížiť alebo zastaviť pokles stavov oviec a kôz a prispieť k dlhodobej stabilizácii chovov, čo bude mať pozitívny vplyv na diverzifikáciu produkcie, kvalitu pôdy, životné prostredie, zamestnanosť a pridanú hodnotu. 20 ČŠ podporí chovateľov oviec a kôz. Najvyššiu podporu získajú chovatelia v Rakúsku (95 EUR) a najnižšiu v Taliansku (6 EUR). Na Slovensku získajú chovatelia podporu 23 EUR. 8 strategických plánov neobsahuje viazanú podporu dojníc.

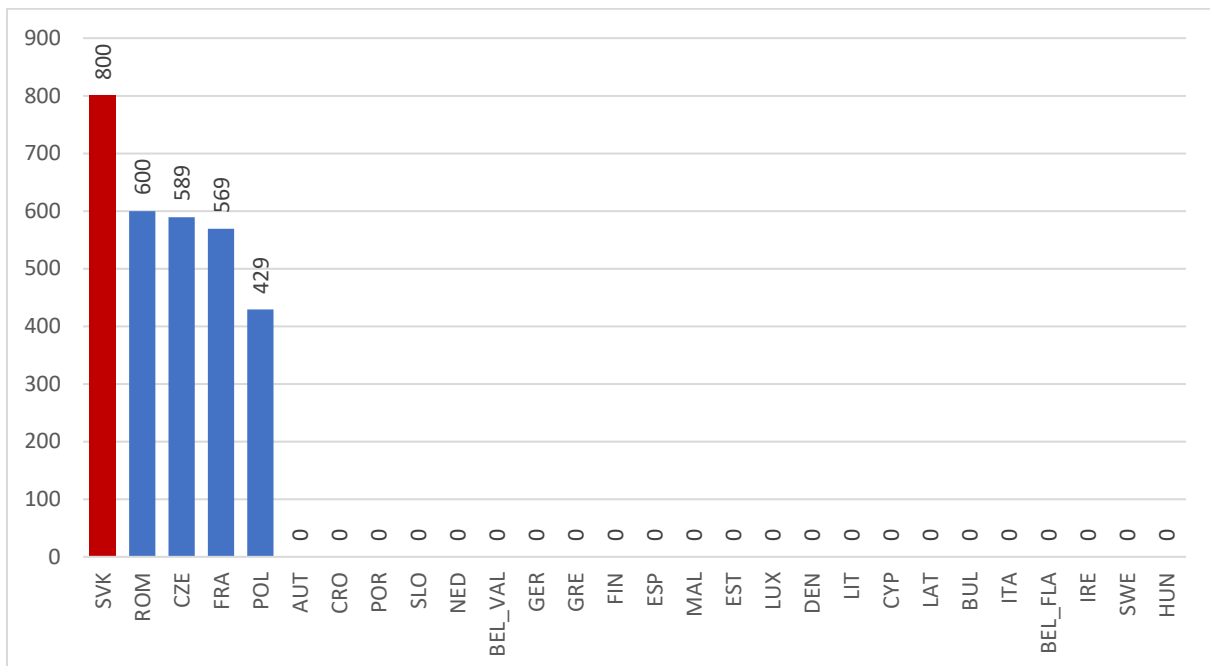

Obrázok 40: Porovnanie podpory chovu oviec a kôz v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Chmeľ

5 ČŠ poskytne podporu na pestovanie chmeľu. Slovensko poskytne najvyššiu podporu (800 EUR/ha) a Poľsko poskytne najnižšiu podporu (429 EUR/ha). Zvyšné členské štáty nepodporia chmeľ.

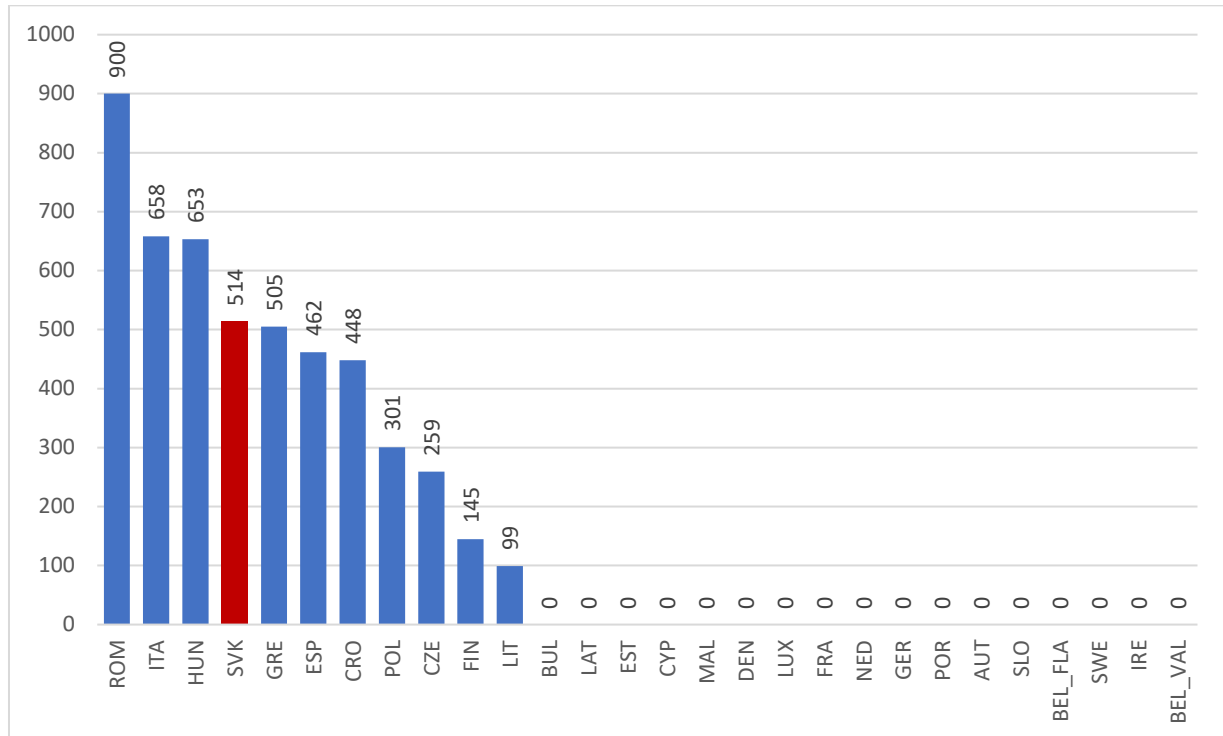

Obrázok 41: Porovnanie podpory pestovateľov chmeľu v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Cukrová repa

Cieľom platby na Slovensku je zachovanie výmery cukrovej repy na úrovni 22 tis. ha a zlepšenie konkurencieschopnosti pestovateľov. Intervencia prispeje k zachovaniu efektívnej vertikály cukrová repa - cukor. Cukrovú repu na Slovensku spracovávajú len dva cukrovary. Pestovanie cukrovej repy má potenciál prispieť k zmene v komoditnej štruktúre poľnohospodárstva s pozitívnym vplyvom na diverzifikáciu produkcie, kvalitu pôdy a zamestnanosť. 11 ČŠ poskytne podporu na pestovanie cukrovej repy. Najvyššiu podporu získajú pestovatelia v Rumunsku (900 EUR/ha) a najnižšiu v Litve (99 EUR/ha). Slovensko podporí pestovateľov sadzbou 514 EUR/ha.

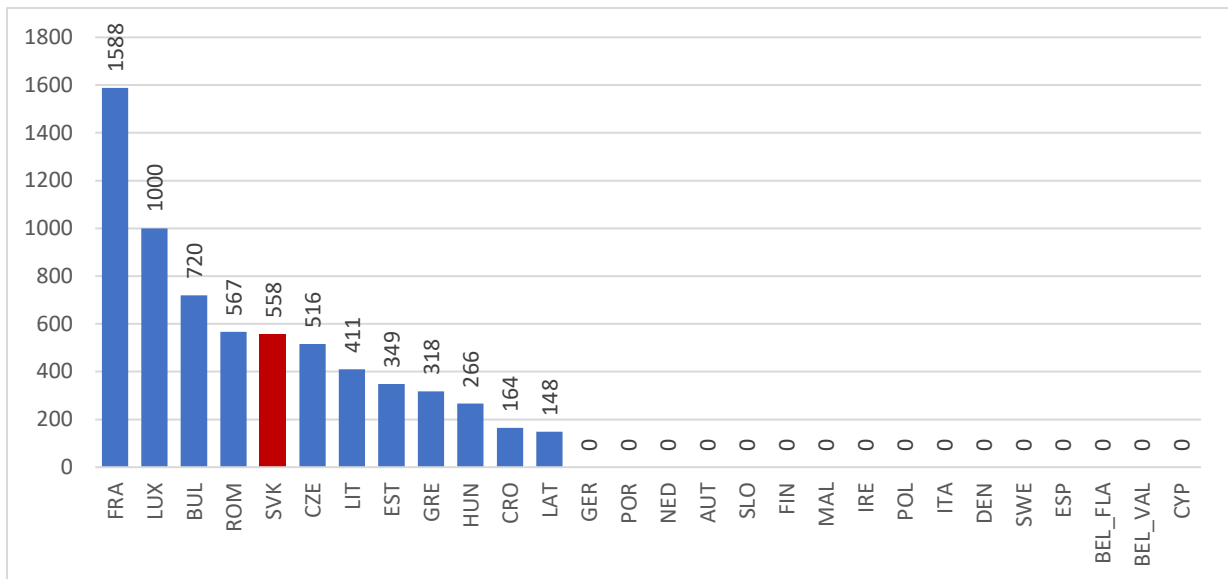

Obrázok 42: Porovnanie podpory pestovateľov cukrovej repy v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Ovocie

Cieľom podpory ovocia na Slovensku je zachovanie ovocných sádov a zlepšenie konkurencieschopnosti pestovateľov. Prostredníctvom viazanej podpory príjmu sa prispeje k stabilnému a prijateľnému príjmu pre poľnohospodárov a zlepšeniu rentability. Zároveň sa nepriamo podporí potravinový reťazec, ktorý je schopný zabezpečiť spotrebiteľom prístup k zdravým a kvalitným potravinám v dostatočnom množstve za prijateľné ceny. Pestovanie ovocia vytvára verejné statky ako sú zamestnanosť na vidieku a vedie k zvýšeniu spotreby ovocia.¹² ČŠ plánuje podporiť pestovateľov ovocia. Najvyššiu priemernú sadzbu získajú pestovatelia vo Francúzsku (1 588 EUR/ha) a najnižšiu v Lotyšsku (148 EUR/ha). Slovensko podporí pestovateľov ovocia priemernou sadzbou 558 EUR/ha.

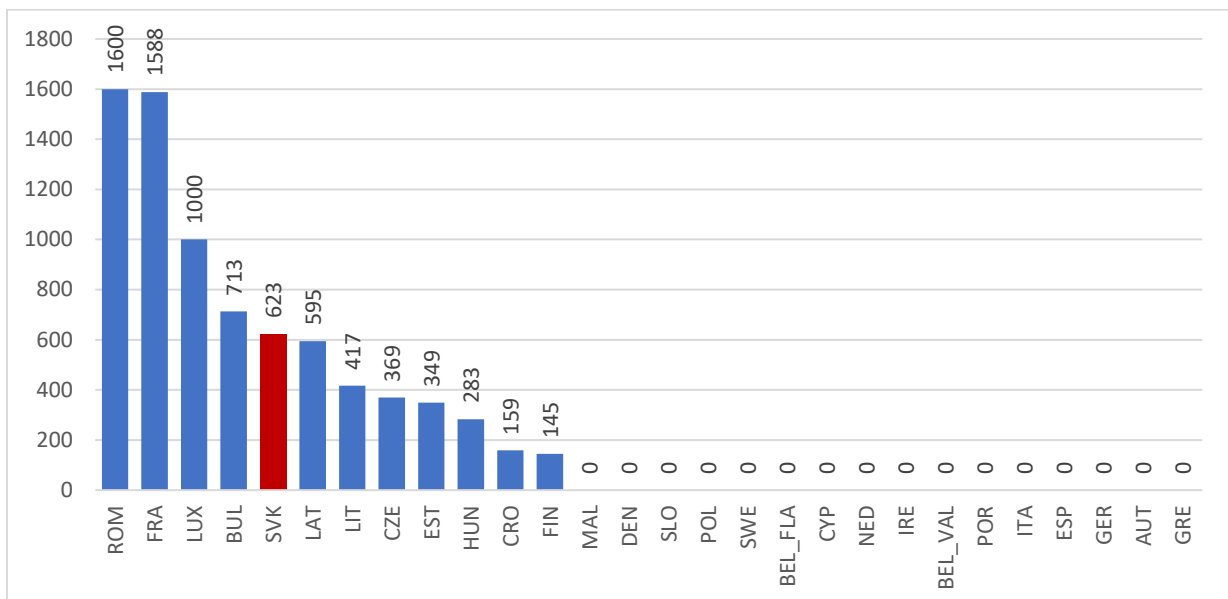

Obrázok 43: Porovnanie podpory pestovateľov ovocia v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Zelenina

Viazaná podpora príjmu pestovateľom zeleniny na Slovensku prispeje k stabilnému a prijateľnému príjmu pre poľnohospodárov a zlepšeniu rentability. Zároveň sa, rovnako ako v prípade ovocia, nepriamo podporí potravinový reťazec, ktorý je schopný zabezpečiť spotrebiteľom prístup k zdravým a kvalitným potravinám v dostatočnom množstve za prijateľné ceny. Pestovanie zeleniny vytvára verejné statky ako sú zamestnanosť na vidieku a vedie k zvýšeniu spotreby zeleniny. 12 ČŠ podporí pestovateľov zeleniny. Najvyššiu priemernú podporu získajú pestovatelia v Rumunsku (1 600 EUR/ha) a najnižšiu vo Fínsku (145 EUR/ha). Slovensko podporí pestovateľov zeleniny priemernou sadzbou 623 EUR/ha.

Obrázok 44: Porovnanie podpory pestovateľov zeleniny v jednotlivých členských štátoch EÚ (EUR/ha)

Zdroj: Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov

Ďalšie rastlinné komodity

5 ČŠ poskytne podporu na pestovanie obilnín vo výške 30 – 109 EUR/ha (Taliansko, Francúzsko, Grécko, Lotyšsko a Estónsko). 3 ČŠ poskytnú podporu na pestovanie olejní v intervale od 101 do 145 EUR/ha (Fínsko, Maďarsko a Taliansko). 4 ČŠ poskytnú podporu na pestovanie krmovín od 102 do 192 EUR/ha (Grécko, Francúzsko, Maďarsko a Poľsko). 4 ČŠ podporia pestovanie osív vo výške 80-432 EUR/ha (Grécko, Rumunsko, Portugalsko a Lotyšsko). 7 ČŠ podporí pestovateľov ryže vo výške 133 až 728 EUR/ha (Maďarsko, Rumunsko, Portugalsko, Taliansko, Grécko, Španielsko a Francúzsko). 9 ČŠ podporí pestovateľov škrobových zemiakov sadzbou od 84 po 597 EUR/ha (Bulharsko, Fínsko, Česko, Litva, Estónsko, Lotyšsko, Poľsko, Dánsko a Francúzsko). Ostatné komodity ako hrozienka, citrusy, orechy a priemyselné konope podporia 1-4 ČŠ.

Ďalšie živočíšne komodity

7 ČŠ podporí chovateľov hovädzieho mäsa sadzbou 48 – 281 EUR (Rumunsko, Malta, Belgicko, Česko, Dánsko, Bulharsko a Taliansko). 13 ČŠ podporí chovateľov hovädzieho dobytku sadzbou 50-1 350 EUR (Fínsko, Belgicko, Maďarsko, Španielsko, Litva, Lotyšsko, Taliansko, Bulharsko, Švédsko, Francúzsko, Chorvátsko, Nemecko a Slovinsko). Chovatelia teliat získajú podporu v piatich ČŠ vo výške od 72 do 370 EUR (Fínsko, Nemecko, Poľsko, Španielsko, Francúzsko).

Spoločná poľnohospodárska politika EÚ bola pôvodne založená na používaní cenových podpôr kombinovaných s dovoznými clami, exportnými dotáciami a v niektorých komoditách aj s produkčnými kvótami. Išlo o plne viazanú podporu na produkciu.

Reformy SPP (MacSharry, Agenda 2000, Strednodobá reforma SPP) viedli k prechodu od cenovej podpory na priame platby, ktoré sú odviazané od produkcie. Dôvodov reforiem bolo niekoľko. V prvom rade existovali obmedzenia na viazané podpory, ktoré deformujú medzinárodné trhy, v rámci WTO (World Trade Organization). Zachovanie podpôr pre poľnohospodárov vyžadovalo prechod od deformujúcich viazaných podpôr na priame platby odviazané od produkcie. Viazané platby deformovali trh, viedli k neefektívnej alokácii zdrojov na základe vládnych rozhodnutí o dotáciách a nie na základe trhových signálov. Negatívny vplyv mali viazané priame platby aj na životné prostredie, lebo viedli k intenzívnemu používaniu vstupov do výroby (pesticídov, hnojív,...). Export prebytkov, ktoré vznikali kvôli viazanej podpore príjmov prostredníctvom cenovej podpory, mal negatívny vplyv na rozpočet EÚ hlavne v súvislosti so vstupom nových členských štátov do EÚ.

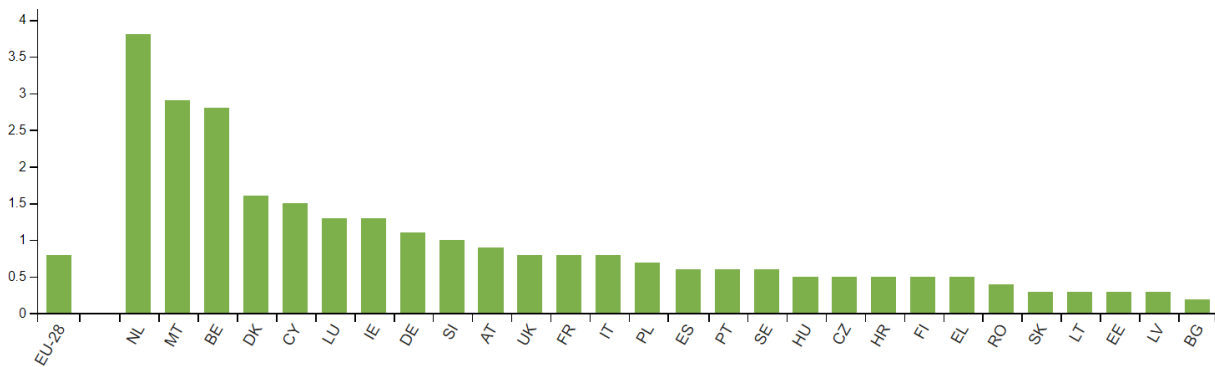
Odviazané priame platby sú nezávislé od súčasnej a budúcej produkcie alebo od používania vstupov do výroby a sú závislé len od minulej produkcie alebo používania vstupov v bázičkom období, ktoré sa už nedá ovplyvniť. Odviazané podpory tak nedeformujú trhy, keďže minimálne vplyvajú na produkčné rozhodnutia poľnohospodárov, ktorí sa rozhodujú hlavne na základe cenových trhových signálov. Odviazané priame platby však vytvárajú umŕtvené náklady v zdaňovaní (deadweight cost in taxation).

Odviazané priame platby majú síce malý vplyv na produkciu, ale: 1. Znižujú produkčné riziko, a tým ovplyvňujú produkčné rozhodnutia poľnohospodárov, ktorí sú väčšinou averzní k riziku. 2. Znižujú rozpočtové obmedzenie fariem, čím im umožňujú investovať priame platby, alebo získať na základe priamych platieb investičné zdroje.

3. Poľnohospodári môžu očakávať zmenu bázičného obdobia alebo zmenu politík, a tak sa prispôsobujú vyššou produkciou²⁴.

Poľnohospodárstvo poskytuje množstvo pozitívnych externalít a verejných statkov, ktoré sú spojené s poľnohospodárskou produkciou ako je napríklad zamestnanosť na vidieku, potravinová bezpečnosť, krajnotvorba alebo ochrana prírodných zdrojov, biodiverzity a klímy. Európska legislatíva preto umožňuje členským štátom aplikovať výnimku z odviazaných priamych platieb a maximálne 15 percent priamych platieb viazať na produkciu, ktorá prináša environmentálne, ekonomické alebo sociálne benefity. Väčšina členských štátov túto výnimku aj aplikuje.

Slovensko používa viazané platby na podporu živočíšnej výroby (dojnice, ovce a kozy), ktorá dlhodobo klesá, je málo rentabilná, ale prináša sociálne a ekonomické benefity vo forme zamestnanosti v prvovýrobe a v celej potravinovej vertikále (produkcia mlieka, spracovanie mlieka, predaj mlieka), ale aj vo forme poskytovania organického hnojiva. Negatívom je tvorba skleníkových plynov. Slovensko má však nízke a klesajúce počty dojníc, oviec a kôz a stabilnú spotrebu mliečnych výrobkov a hovädzieho mäsa. Pokles domácej produkcie by viedol k nárastu dovozu z krajín, ktoré majú vysokú hustotu dobytčích jednotiek na hektár pôdy.

Obrázok 45: Hustota dobytčích jednotiek na hektár poľnohospodárskej pôdy v roku 2016 (DJ/ha)

Zdroj: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_livestock_patterns

Veľký podiel viazaných platieb Slovensko použije na podporu ovocia a zeleniny. V ovocí a zelenine je Slovensko málo sebestačné, hoci má vhodné podmienky na produkciu. Dôvodom je vývoj politiky v 90. rokoch, nastavenie politík po vstupe do EÚ, nevhodná štruktúra fariem a zaostávajúci výskum a poradenstvo²⁵. Dôvodom na viazané platby pre ovocie a zeleninu je okrem potravinovej bezpečnosti aj zamestnanosť na vidieku a podpora domácej spotreby ovocia a zeleniny.

Cukrová repa je podporovaná viazanými platbami z environmentálneho hľadiska na zlepšenie štruktúry komodít, kde je veľká dominancia obilnín a olejnín na Slovensku. Taktiež je dôvodom podpory funkčná vertikála cukrová repa – cukor. Na Slovensku existujú posledné dva cukrovary a cukorná vertikála poskytuje pracovné miesta, zamestnanosť na vidieku a potravinovú bezpečnosť^{26,27}.

²⁴ Rizov et al. 2013

²⁵ Barathova et al. 2022

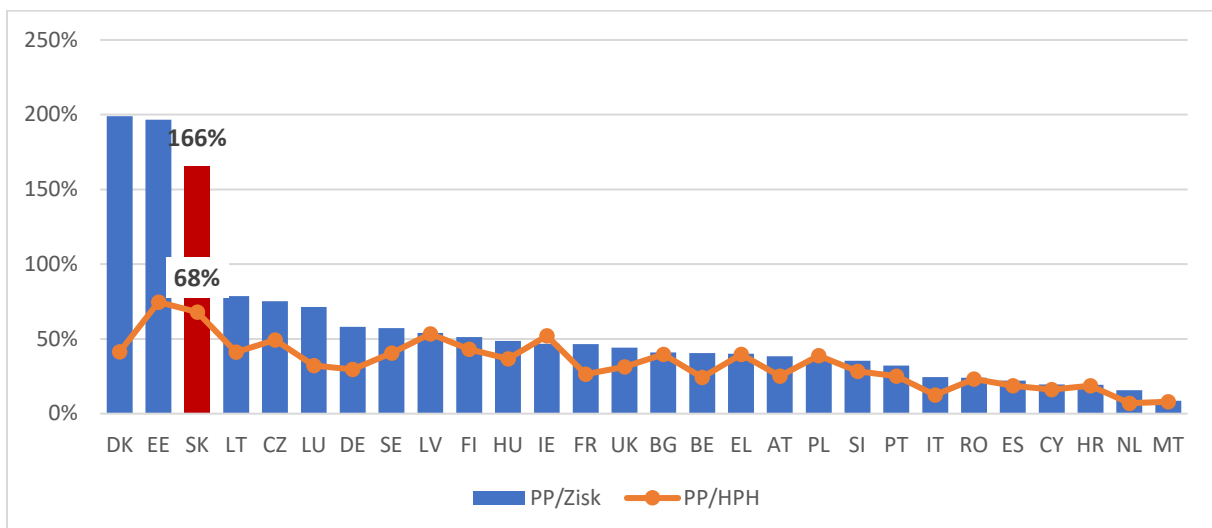
²⁶ Tóth et al. 2022

²⁷ Tóth, M., Pokrivčák, J. 2019

Obilniny a olejiny nie sú podporované viazanými platbami napriek tomu, že obilniny a olejiny dominujú na Slovensku a zabezpečujú podstatnú časť slovenského poľnohospodárskeho exportu. Dôvodom je, že obilniny a olejiny sú dostatočne ziskové a trhové ceny zabezpečujú dostatočnú návratnosť investícií do obilnín a olejín.

Slovensko v tomto období neposkytlo podporu viazanými platbami na kravy bez trhovej produkcie mlieka. Viazané platby sú časťou SPP a hodnotenie podpôr je potrebné robiť komplexne. Kravy bez trhovej produkcie mlieka sú podporované z iných zdrojov a navyše prinášajú v súčasnosti menšie sociálne a ekonomické benefity ako napríklad dojnice.

Viazané platby sú z ekonomického hľadiska škodlivejšie ako odviazané, ale Slovensko ich využíva v plnom rozsahu. Prečo? Okrem pozitívnych externalít a verejných statkov existuje aj iný dôvod. Štruktúra fariem na Slovensku je dominovaná veľkým farmami a podiel priamych platieb na zisku alebo pridanej hodnote na Slovensku je veľký. Veľké farmy nemajú komparatívne výhody v poľnohospodárskej produkcii náročnej na prácu, ale sústredia sa na produkciu náročnú na pôdy a kapitál²⁸. Viazané platby sú teda dočasnou alternatívou k riešeniu neefektívnej štruktúry fariem.

Obrázok 46: Podiel priamych platieb na zisku a hrubej pridanej hodnote v roku 2016 (v %)

Zdroj: Eurostat, Revízia výdavkov na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka

²⁸ Ciaian et al. 2009

5. Zhodnotenie novej SPP

II. pilier SPP na Slovensku v rokoch 2023-2027

Prostriedky II. piliera sú v slovenskom Strategickom pláne SPP na roky 2023 – 2027 rozdelené na 41 podpôr (intervencií), ktoré možno podľa Nariadenia 2115/2021 o Strategických plánoch zoskupiť do ôsmich základných skupín:

- 1) **environmentálne, klimatické a iné záväzky týkajúce sa hospodárenia** (intervencie 70.XX, spolu 11 intervencií)
- 2) **prírodné alebo iné osobitné obmedzenia jednotlivých oblastí** (intervencie 71.XX, jedna intervencia)
- 3) **osobitné znevýhodnenia jednotlivých oblastí vyplývajúce z určitých povinných požiadaviek** (intervencie 72.XX, spolu 2 intervencie)
- 4) **investície vrátane investícií do zavlažovania** (intervencie 73.XX, spolu 21 intervencií)
- 5) **začatie činnosti mladých poľnohospodárov a nových poľnohospodárov a zakladanie podnikov na vidieku** (intervencie 75.XX, jedna intervencia)
- 6) **nástroje na riadenie rizika** (intervencie 76.XX, jedna intervencia)
- 7) **spolupráca** (intervencie 77.XX, spolu 2 intervencie)
- 8) **výmena vedomostí a šírenie informácií** (intervencie 78.XX, spolu 2 intervencie).

Celý objem prostriedkov II. piliera je rozdelený medzi jednotlivé intervencie nasledovne:

Tabuľka 26: Zoznam intervencií II. piliera a ich finančné alokácie

Kód intervencie	Názov intervencie	mil. EUR
70.1	Ochrana a údržba drevín v rámci založeného Agrolesníckeho systému	2,9
70.2	Ochrana a údržba drevín v rámci založeného líniového vegetačného prvku	0,2
70.3	Ochrana a údržba drevín v rámci zalesnenej poľnohospodárskej pôdy	0,7
70.4	Ekologické poľnohospodárstvo	179,8
70.5	Agroenvironmentálno-klimatická intervencia – Precízne hnojenie orných pôd	25,2
70.6	Agroenvironmentálno-klimatická intervencia – Šetrné hospodárenie	63,9
70.7	Agroenvironmentálno-klimatická intervencia – Ochrana a zachovanie biodiverzity	99,8
70.8	Agroenvironmentálno-klimatická intervencia – Zatrávňovanie podmáčanej pôdy	10,5
70.9	Chov a udržanie ohrozených plemien hospodárskych zvierat	6,0
70.10	Lesnícko-environmentálne a klimatické služby a ochrana lesov	20,6
70.11	Podpora dobrých životných podmienok zvierat	232,0
71.1	Platby pre oblasti s prírodnými alebo inými osobitnými obmedzeniami (ANC)	369,7
72.1	Platby v rámci sústavy Natura 2000 na poľnohospodárskej pôde (TTP)	0,8
72.2	Platba v rámci sústavy Natura 2000 na lesných pozemkoch	5,7
73.1	Zakladanie agrolesníckeho systému	3,3
73.2	Zakladanie líniových vegetačných prvkov	0,8
73.3	Zalesňovanie poľnohospodárskej pôdy	0,3
73.4	Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch	280,4
73.5	Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch – mladý poľnohospodár	59,5
73.6	Investície na zlepšenie vertikálnej spolupráce prvovýrobcov a spracovateľov	25,0
73.7	Investície do rozšírenia kapacít v spracovateľských podnikoch	75,0
73.8	Investície v poľn. podnikoch na zníženie emisií skleníkových plynov a amoniaku	30,0
73.9	Produktívne investície do rozširovania a budovania nových závlah na farmách	8,3
73.10	Produktívne investície do rozširovania a budovania novej infraštruktúry závlah mimo fariem	5,0
73.11	Produktívne investície do rekonštrukcie a modernizácie existujúcej infraštruktúry závlah	18,8
73.12	Investície do vodozádržných opatrení mimo fariem	6,0
73.13	Investície do zvyšovania vodozádržnej funkcie lesa	7,0
73.14	Integrované projekty správnej praxe prírode blízkeho hospodárenia v lesoch (časť – neproduktívne investície)	15,0
73.15	Integrované projekty správnej praxe prírode blízkeho hospodárenia v lesoch (časť – produktívne investície)	10,0
73.16	Projekty ozdravných opatrení v lesoch	20,0
73.17	Projekty pozemkových úprav	50,0
73.18	Budovanie spoločných zariadení a opatrení – prvky zelenej a modrej infraštruktúry	40,0
73.19	Investície do biohospodárstva	30,0
73.20	Zlepšenie postupov obhospodarovania lesov s výmerou do 500 ha a podpora podnikania v lesníctve (produktívne investície)	10,0
73.21	Zlepšenie postupov obhospodarovania lesov s výmerou do 500 ha (neproduktívne investície)	10,0
75.1	Získavanie mladých poľnohospodárov	57,0
76.1	Finančné príspevky na komerčné poisťné pre poisťné schémy v poľnohospodárstve	40,0
77.1	Spolupráca - LEADER	166,7
77.2	Operačné skupiny Európskeho inovačného partnerstva	14,0
78.1	Prenos inovácií a poznatkov formou vzdelávania	10,0
78.2	Prenos inovácií a poznatkov formou poradenstva	4,0

Zdroj: Strategický plán SR

Z hľadiska rozpočtu a vplyvu na rozvoj vidieka sú podstatné intervencie:

1. Ekologické poľnohospodárstvo,
2. Podpora dobrých životných podmienok zvierat,
3. Platby pre oblasti s prírodnými alebo inými osobitnými obmedzeniami (ANC),
4. Spolupráca – LEADER a
5. Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch, ktoré bližšie vysvetlíme.

Tieto finančne najpodstatnejšie intervencie sú bližšie opísané. Nasledovný opis jednotlivých intervencií z veľkej časti vychádza zo samotného Strategického plánu na roky 2023 – 2027.

Ekologické poľnohospodárstvo

Ekologické poľnohospodárstvo má za cieľ vyrábať potraviny s použitím prírodných vstupov a procesov. Ekologické poľnohospodárstvo podporuje zodpovedné využívanie energie a prírodných zdrojov, zlepšovanie biodiverzity, zvyšovanie úrodnosti pôdy, ochranu kvality vody, zvyšovanie blahobytu zvierat.

Cieľom tejto intervencie je postupne podporiť cca 270 000 ha pôdy na Slovensku. Podpora bude zameraná na konverziu na ekologické poľnohospodárstvo a na udržanie ekologického poľnohospodárstva. Podpora bude mať charakter špecifickej platby na hektár. Intervencia je v súlade s cieľmi SPP ako i ostatnými prvkami zelenej dohody, predovšetkým so Stratégiou EÚ F2F „Z farmy na stôl“ a Stratégiou v oblasti biodiverzity na obdobie do roku 2030. Stratégia EK Z farmy na stôl si kladie za cieľ dosiahnuť v členských krajinách do roku 2030 podiel poľnohospodárskej pôdy v systéme ekologickej poľnohospodárskej výroby 25 % (v SR je baseline rok 2018 9,9 %). Envirostratégia SR do roku 2030 stanovuje dosiahnuť výmeru poľnohospodárskej pôdy v tomto systéme 13,5 %.

Pred začatím ekologického poľnohospodárstva je poľnohospodár povinný prejsť dvojročným obdobím prechodu od konvenčnej produkcie k ekologickej. Podporovaná je ekologická produkcia na ornej pôde, ekologické pestovanie zeleniny, zemiakov, jahôd, liečivých, aromatických a liečivých rastlín, ovocia, vína ako aj ekologické hospodárenie na trvalých trávnych porastoch (TTP). Podpora kompenzuje poľnohospodárom zvýšené náklady a znížené príjmy oproti konvenčnej výrobe. Výška hektárovej sadzby podpory závisí od plodiny, ktorú poľnohospodár ekologicky pestuje, resp. pôdy, ktorú obhospodaruje.

Tabuľka 27: Sadzby hektárovej podpory Ekologického poľnohospodárstva (EP)

Rok	Sadzba
EP orná pôda (EUR/ha)	170,00
EP zelenina (EUR/ha)	795,00
EP zemiaky (EUR/ha)	735,00
EP jahody (EUR/ha)	1111,00
EP liečivé, aromatické a koreninové rastliny (EUR/ha)	417,00
EP Ovocné sady vyšší počet jedincov rodiace (EUR/ha)	904,00
EP Ovocné sady vyšší počet jedincov mladé (EUR/ha)	554,00
EP Ovocné sady ostatné rodiace (EUR/ha)	814,00
EP Ovocné sady krajinotvorné (EUR/ha)	497,00
EP vinohrady rodiace (EUR/ha)	762,00
EP vinohrady mladé (EUR/ha)	468,00
EP TTP so základným prínosom (zaťaženie od 0,3 a do 0,5 DJ/ha)	96,00
EP TTP so zvýšeným prínosom (zaťaženie ≥ 0,5 DJ/ha)	127,00

Zdroj: Strategický plán SR

Podpora dobrých životných podmienok zvierat

Chov hospodárskych zvierat v dobrých životných podmienkach zvyšuje pohodu a zdravie zvierat, znižuje používanie antimikrobiálnych látok v chovoch, znižuje počet zákrokov veterinárneho lekára a minimalizuje použitie liečiv. Bezpečnosť potravinového reťazca je nepriamo ovplyvnená dobrými životnými podmienkami zvierat v dôsledku úzkeho prepojenia medzi dobrými životnými podmienkami zvierat, zdravím zvierat a chorobami prenášanými potravinami. Stresové faktory a zlé životné podmienky vedú k zvýšeniu náchylnosti na choroby. To môže predstavovať riziko pre spotrebiteľov, napríklad prostredníctvom bežných infekcií prenášaných potravinami, ako sú Salmonella, Campylobacter a E.Coli. Podpora dobrých chovov a kŕmnych režimov, ktoré podporujú zdravie a dobré životné podmienky zvierat, môžu prispieť k zníženiu antimikrobiálnej spotreby.

Podpora kompenzuje zvýšené náklady alebo nižšie výnosy z dôvodu zlepšovania životných podmienok zvierat. Nárok na podporu majú fyzické a právnické osoby podnikajúce v poľnohospodárskej prvovýrobe. Slovensko bude podporovať niekoľko spôsobov zlepšenia životných podmienok vybraných kategórií zvierat:

- 1) Zlepšenie podmienok ustajnenia oviec a kôz
- 2) Vzdanie sa skorého odstavu jahniat a kozliat od bahníc a kôz
- 3) Používanie natívneho mlieka vo výžive teliat
- 4) Zlepšenie podmienok ustajnenia dojníc
- 5) Zlepšenie životných podmienok prasničiek, prasníc a prasiatok
- 6) Zlepšenie ustajňovacej pohody výkrmových ošípaných
- 7) Zvýšenie plochy vo výkrme ošípaných
- 8) Zlepšenie podmienok vo výkrme hydiny

Pre každú kategóriu sú stanovené konkrétne podmienky, ktoré musí chovateľa zabezpečiť, aby podporu získal. Výška podpory je rozdielna a závisí od kategórie zvierat.

Tabuľka 28: Výška podpory dobrých životných podmienok zvierat

	Sadzba
Zlepšenie podmienok ustajnenia oviec a kôz (EUR/DJ)	212,00
Vzdanie sa skorého odstavu jahniat a kozliat od bahníc a kôz (EUR/DJ)	208,00
Používanie natívneho mlieka vo výžive teliat (EUR/DJ)	62,00
Zlepšenie podmienok ustajnenia dojníc (EUR/DJ)	245,00
Zlepšenie životných podmienok prasničiek, prasníc a prasiatok (EUR/DJ)	157,00
Zlepšenie ustajňovacej pohody výkrmových ošípaných (EUR/DJ)	96,00
Zvýšenie plochy vo výkrme ošípaných (EUR/DJ)	128,00
Zlepšenie podmienok vo výkrme hydiny (EUR/DJ)	75,00

Zdroj: Strategický plán SR

Platby pre oblasti s prírodnými alebo inými osobitnými obmedzeniami (ANC)

Poľnohospodári na Slovensku hospodária v rozmanitých prírodných podmienkach. Poľnohospodári hospodáriaci v znevýhodnených (ANC) oblastiach majú nevýhodu

v porovnaní s poľnohospodármi v dobrých prírodných podmienkach. Poľnohospodári v znevýhodnených oblastiach (horské oblasti, oblasti s prírodnými alebo špecifickými obmedzeniami) získajú kompenzáciu vyšších nákladov a nižších výnosov. Viac budú podporované živočíšne farmy ako rastlinné, keďže rozdiel v príjmoch medzi oblasťami ANC a produkčnými oblasťami je väčší pre živočíšne farmy ako pre rastlinné. Živočíšnou farmou je farma, ktorá má aspoň 0,25 DJ/ha poľnohospodárskej pôdy. Cieľom podpory je zachovať poľnohospodárstvo na celom území Slovenska.

Príjmy fariem v oblastiach s prírodnými obmedzeniami (ANC) sú nižšie v porovnaní s farmami v produkčných oblastiach. Farmy v horských oblastiach dosahujú 74 % príjmov fariem, ktoré nie sú v ANC oblastiach a ostatné ANC farmy (nie horské) dosahujú 88 % príjmov fariem, ktoré nie sú v ANC. 62 % poľnohospodárskej pôdy sa nachádza v oblastiach ANC (FADN). 25,4 % poľnohospodárskej pôdy je v horských oblastiach. V programovom období 2014 – 2020 bolo na ANC vyčlenených na Slovensku 482,7 mil. EUR, čo predstavuje 23,2 % celkových prostriedkov PRV. Uvedenou sumou sa do roku 2020 podporovalo udržanie poľnohospodárskej činnosti na približne 1,24 mil. ha znevýhodnených oblastí. Sadzby pre ANC pokrývali 70 % rozdielov medzi produkčnými oblasťami a ANC. Určenie výšky vyrovnávacích príspevkov za hospodárenie v znevýhodnených prírodných podmienkach vychádza z ekonomickej analýzy (NPPC, 2019). Podľa analýzy NPPC majú živočíšne farmy v ANC nižšie príjmy na pracovníka ako rastlinné farmy v ANC. Výška kompenzácie sa stanovuje ako dodatočné náklady a strata príjmu vyplývajúca z obmedzenia poľnohospodárskej výroby v ANC v porovnaní s oblasťami bez obmedzení.

Podpora sa v období 2023 – 2027 vypočíta ako súčin počtu hektárov a podpory v príslušnej ANC oblasti. Na Slovensku je 13 rôznych ANC oblastí rozdelených do troch skupín: horské oblasti, oblasti s prírodnými obmedzeniami a oblasti s osobitnými obmedzeniami:

Horské oblasti

H1 Priemerná nadmorská výška obce väčšia alebo rovná 700 m n. m.

H2 Priemerná nadmorská výška obce väčšia alebo rovná 600 m n. m. a menšia ako 700 m n. m.

H3 Svahovitosť územia obce väčšia alebo rovná 20 % na ploche väčšej ako 50 % územia obce

H4 Priemerná nadmorská výška obce väčšia alebo rovná 500 m n. m. a menšia ako 600 m n. m.

Oblasti s prírodnými obmedzeniami

BK1 Slabá priepustnosť pôdy

BK2 Skeletnatosť

BK3 Nepriaznivá textúra – piesočnaté pôdy

BK4 Plytká hĺbka zakorenenia

BK5 Extrémna svahovitosť

BKA Agregátne kritérium

Oblasti s osobitnými obmedzeniami

OS1 Oblasti flyšového pásma

OS2 Oblasti úpätných svahov a podsvahových depresíí

OS3 Oblasti pôd s nízkou produktivitou

Celková výška podpory je obmedzovaná redukcíou platieb v závislosti od hektárov. ANC platby do výmery 450 ha sú poskytované v plnej výške (100 %) znevýhodnenia, na hektáre v intervale 450-900 bude platba znížená na 63,64 %, na hektáre 900-1 800 na 47,80 % a na hektáre nad 1 800 na 40,54 %. Sadzby závisia od typu obmedzenia, ktoré určuje príslušnú oblasť ANC.

Tabuľka 29: Sadzby ANC a ich redukcia

Výmera	1 – 450 ha		nad 450 – 900 ha		nad 900 – 1800 ha		nad 1800 ha	
Farma	Živočíšna (v EUR/ha)	Rastlinná (v EUR/ha)	Živočíšna (v EUR/ha)	Rastlinná (v EUR/ha)	Živočíšna (v EUR/ha)	Rastlinná (v EUR/ha)	Živočíšna (v EUR/ha)	Rastlinná (v EUR/ha)
H1	226	61	143,83	38,82	108,02	29,15	91,61	24,73
H2	202	55	128,55	35,00	96,55	26,29	81,88	22,29
H3	184	50	117,10	31,82	87,94	23,90	74,58	20,27
H4	156	42	99,28	26,73	74,56	20,07	63,23	17,02
BK1	64	17	40,73	10,82	30,59	8,13	25,94	6,89
BK2	93	25	59,19	15,91	44,45	11,95	37,70	10,13
BK3	60	16	38,18	10,18	28,68	7,65	24,32	6,49
BK4	112	30	71,28	19,09	53,53	14,34	45,40	12,16
BK5	109	29	69,37	18,46	52,10	13,86	44,18	11,76
BKA	75	20	47,73	12,73	35,85	9,56	30,40	8,11
OS1	73	20	46,46	12,73	34,89	9,56	29,59	8,11
OS2	36	10	22,91	6,36	17,21	4,78	14,59	4,05
OS3	65	17	41,37	10,82	31,07	8,60	26,35	7,30

Zdroj: Strategický plán SR

Spolupráca LEADER

Slovenský vidiek zaostáva za mestom. Občania na vidieku majú slabo rozvinutú infraštruktúru, chýbajú im mnohé služby, pracovných miest je nedostatok a na vidieku sú nižšie mzdy ako v mestách. Preto sa aj slovenský vidiek vyludňuje. V urbanizovaných, priemyselných oblastiach stráca poľnohospodárstvo svoj primárny produkčný význam. Na druhej strane, vidiecke oblasti, ktoré sú charakteristické väčšou dispozíciou poľnohospodárskej pôdy, predstavujú nevyužitý potenciál na aspoň čiastočné riešenie problému nezamestnanosti a rozvoj vidieckej sídelnej štruktúry. V SR je dlhodobou najnižšia úroveň HDP na obyvateľa vo vidieckych oblastiach.

Významným problémom na Slovensku sú regionálne rozdiely. Na základe zákona 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov bol vypracovaný zoznam týchto okresov. Sú to okresy v ktorých miera evidovanej nezamestnanosti, vypočítaná z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie bola podľa zákonom stanovených kritérií vyššia ako 1,6 násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v SR za rovnaké obdobie. Situáciu na vidieku v posledných rokoch

významne ovplyvňuje odchod mladých obyvateľov za vzdelaním a prácou do väčších miest, resp. do zahraničia. Zvyšuje sa vek obyvateľov a veľká časť obytných domov zostáva prázdna. Miera zamestnanosti v roku 2019 vo vekovej kategórii 15 – 64 rokov na Slovensku (68,4 %) sa približovala k priemeru EÚ. Vo vidieckych oblastiach dosiahla úroveň 66,8 %, čo je pod úrovňou EÚ o 2,1 %. V rokoch 2012 – 2018 dochádzalo v poľnohospodárstve k úbytku pracujúcich osôb (ŠÚ SR-VZPS). Najvyšší počet obyvateľov ohrozených chudobou alebo exklúziou na Slovensku je vo vidieckych oblastiach.

Cieľom intervencie LEADER je doceliť udržateľný rozvoj vidieckych oblastí, znížiť rozdiely v životnej úrovni medzi vidieckymi a inými oblasťami, rozvíjať kapacity a spoluprácu na miestnej úrovni s cieľom spoločného riešenia miestnych problémov. Podporu môžu získať Miestne akčné skupiny (MAS) na celom území SR vrátane prímestských častí Bratislavy a Košíc do 5 000 obyvateľov. Minimálny počet obcí tvoriacich MAS je 15 obcí, čo predstavuje oblasti dostatočne veľké, aby sa dosiahlo „kritické množstvo“ na plnenie cieľov stratégie miestneho rozvoja. MAS budú zodpovedné za výber projektov, ktoré zvyšujú životaschopnosť a udržateľnosť danej komunity. Skupiny získajú prostriedky na podporu miestnych projektov ako aj na samotnú prevádzku.

Tabuľka 30: Ročná výška alokovaných prostriedkov na Intervenciu LEADER

Rok	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Plánovaná výška podpory (EUR)	16 670 657	20 004 788	33 341 313	38 342 510	41 676 641	16 670 657

Zdroj: Strategický plán SR

Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch

Investície zvyšujú konkurencieschopnosť poľnohospodárov na spoločnom trhu EÚ, pridanú hodnotu na farme, environmentálnu a klimatickú udržateľnosť. Investície chýbajú hlavne v subsektoroch, ktoré majú najväčší potenciál vytvárania (udržať, respektíve zmierniť pokles) zamestnanosti ako aj v subsektoroch, ktoré majú potenciál rásť. Taktiež je na Slovensku nedostatok neproduktívnych investícií, ktoré majú pozitívny vplyv na životné prostredie.

Ex post hodnotenia predchádzajúcich PRV zdôrazňujú, že malé projekty mali pozitívnejší vplyv na hrubú pridanú hodnotu, produktivitu, zamestnanosť a zisky podnikov ako veľké projekty²⁹. Investičné granty majú nevýhodu, že sú administratívne náročné a málo časovo flexibilné. Finančné nástroje predstavujú efektívny spôsob využitia limitovaných finančných prostriedkov na podporu investícií v pôdohospodárstve a potravinárstve (IPP, 2019). Slovensko však nemá skúsenosti s aplikáciou finančných nástrojov z EPFRV, čo si bude vyžadovať investovanie do vzdelávania a poradenstva na úrovni podnikov aj na úrovni verejnej správy.

Slovenské poľnohospodárstvo je kapitálovo poddimenzované a je potrebné investovať do jeho modernizácie a zvyšovania produktivity. Podporia sa hlavne živočíšna výroba a špeciálna rastlinná výroba. Investície sa budú sústrediť na modernizáciu, zavádzanie inovácií a digitálnych technológií. Podporí sa viac malých projektov na úkor malého množstva veľkých projektov. Komplementárne k významným podporám zo zdrojov Plánu obnovy a Partnerskej dohody sa podporí aj využitie obnoviteľných zdrojov energie vo vlastnej poľnohospodárskej výrobe, čím

²⁹ <https://www.mpsr.sk/ex-post-hodnotenie-prv-sr-2007-2013-zaverecna-sprava/318-43-318-12468/>

sa zvýši efektívnosť výroby podnikov v poľnohospodárstve. Slovensko v maximálnej miere zjednoduší vykazovanie nákladov pri intervenciách rozvoja vidieka. Slovensko v rámci týchto intervencií bude v maximálnej miere využívať jednotkové náklady, jednorazové platby alebo paušálne financovanie.

Za účelom zvýšenia transparentnosti, časovej dostupnosti a flexibility bude Slovensko podstatnú časť investičnej podpory alokovať prostredníctvom finančných nástrojov. Iné operačné programy finančné nástroje využívajú. Finančné nástroje budú znižovať úrokové náklady, zvýšia záruky pre komerčné banky a budú sa realizovať aj odpustením malej časti istiny v prípade riadneho splácania úverov. Tým sa aj zníži administratívne zaťaženie Pôdohospodárskej platobnej agentúry. Podpora bude poskytnutá formou výziev (ako doteraz) alebo finančného nástroja (v spolupráci s komerčnými bankami). Zo zdrojov vyčlenených na investície sa bude podstatná časť realizovať prostredníctvom finančných nástrojov vo forme kombinácie záruk a grantov. Granty v podobe bonifikácie úrokov alebo odpustenia časti istiny podporia malých (do 150 ha), mladých poľnohospodárov a ostatných poľnohospodárov sumou Výhodou finančných nástrojov je ich multiplikačný efekt. Suma 150 mil. EUR záruk pri pákovom efekte 1:5 bude postačovať na úvery v odhadovanej výške 750 mil. EUR.

Podpora mladých poľnohospodárov

Len 11 percent fariem v EÚ je riadených mladými poľnohospodármi do veku 40 rokov. Poľnohospodári postupne starnú a je výzvou presvedčiť mladú generáciu, aby sa zapojila do poľnohospodárstva. Farmy mladých poľnohospodárov potrebujú investovať, majú vysokú finančnú medzeru, menej aktív a pôdy ako ostatní poľnohospodári. Preto je zvýšená podpora v prvých rokoch odôvodnená.

Podľa nariadenia EÚ musí každý členský štát vyčleniť minimálne 3% prvého piliera (pre Slovensko 61,4 mil. EUR európskych zdrojov) na podporu mladých farmárov do 40 rokov. Slovensko túto povinnosť plní a na mladých farmárov vyčlení viac ako je povinné minimum. Vyčlenených bude až 67,2 mil. EUR európskych zdrojov + 61,6 mil. EUR národných zdrojov. Podpora sa bude realizovať prostredníctvom troch intervencií:

Komplementárna podpora mladých farmárov podporí farmu mladého farmára dodatočnou podporou 101 EUR v roku 2023 na prvých 100 hektároch. Ide o podporu v rámci I. piliera bližšie opísanú v rámci podpory príjmu, na ktorú je alokovaná suma 12,2 mil. EUR. Ďalšie dve intervencie budú z prostriedkov II. piliera. Pôjde o intervenciu 73.5 Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch – mladý poľnohospodár, na ktorú je alokovaných 59,5 mil. EUR. Druhou intervenciu je intervencia 75.1 Získavanie mladých poľnohospodárov, na ktorú je vyčlenených 57,0 mil. EUR. Spolu tak mladí farmári získajú 128,7 mil. EUR.

Intervencia Produktívne investície v poľnohospodárskych podnikoch – mladý poľnohospodár (73.05) rieši vysoký dopyt mladých po investíciách. Zároveň majú mladí poľnohospodári nedostatočný prístup k úverom. Na začiatku podnikania majú zvýšené náklady a ich výnosy sú nižšie. To znižuje ich podnikania ich ziskovosť a zároveň znižuje ich prístup k úverom. Slovensko podporí konkurencieschopnosť mladých poľnohospodárov investíciami do prvovýroby s dôrazom na pestovanie špeciálnych plodín a iných plodín náročných na prácu a chov hospodárskych zvierat, ale aj do spracovania vlastných produktov a odbytu svojej produkcie. Podpora bude

poskytnutá formou grantu alebo finančného nástroja (v spolupráci s komerčnými bankami).

Intervencie Získavanie a udržanie mladých poľnohospodárov (75.1) rieši nedostatok mladých v poľnohospodárstve na Slovensku. Slovensko potrebuje prilákať mladých ľudí do sektora pôdohospodárstva a stabilizovať mladých poľnohospodárov, ktorí už v sektore začali podnikat'. Mladí poľnohospodári prinášajú do odvetvia nové a inovačné technológie a ich efektivita je nadpriemerná. V porovnaní s ostatnými poľnohospodármi sú zároveň aj lepšie odborne pripravení a častokrát majú menšiu averziu voči riziku. Generačná obnova pomáha riešiť vyľudňovanie vidieka a zvyšuje zamestnanosť. Plánovaná podpora je vo výške 50 000 EUR/podnik, ak je podnikateľský plán zameraný na špeciálnu rastlinnú výrobu a/alebo živočíšnu výrobu a 70 000 EUR/podnik, ak je podnikateľský plán zameraný súčasne na spracovanie vlastnej poľnohospodárskej produkcie.

Referencie

1. Allen, L. H. 2008. To what extent can food-based approaches improve micronutrient status?, *Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition*, 17 (supplement 1), s. 103 – 105. doi: 10.6133/apjcn.2008.17.s1.25.
2. Baráthová, K. – Pokrivčák, J. – Rajčániová, M. 2022. Unfair trading practices: Evidence in the fruit supply chain. In *German Journal of Agricultural Economics*. 71, 2 (2022), s. 59-75. ISSN 0002-1121
3. Boernhorst, C. – Wijnhoven, T. M. A. – Kunešova, M. – Yngve, A. – Rito, A. I. – Lissner, L. – Duleva, V. – Petrauskiene, A. – Breda, J. 2015. WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative: associations between sleep duration, screen time and food consumption frequencies. *BMC Public Health*, vol. 15, článok č. 442, s. 1 – 11. doi: 10.1186/s12889-015-1793-3.
4. von Braun, J. – Tadesse, G. 2012. Global Food Price Volatility and Spikes: An Overview of Costs, Causes, and Solutions. *ZEF-Discussion Papers on Development Policy* č. 161 [Online]. 50 s. Získané z <<https://ssrn.com/abstract=1992470>>
5. Brodová, M. 2022. Zelenina a ovocie. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXIV. 65 s. ISSN 1338-8002. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-ovocie-a-zelenina/2-242-2-18412/>
6. Ciaian, P. – Cupák, A. – Pokrivčák, J. – Rizov, M. 2018. Food consumption and diet quality choices of Roma in Romania: a counterfactual analysis. *Food Security*, vol. 10, č. 2, s. 437 – 456. doi: 10.1007/s12571-018-0781-8.
7. Ciaian, P. – Pokrivčák, J. – Drábik, D. 2009. Transaction costs, product specialisation and farm structure in Central and Eastern Europe. *Post-Communist Economies*, 21:2, p. 191-201, DOI: 10.1080/14631370902778526
8. Chavas, J.-P. 2017. On food security and the economic valuation of food. *Food Policy*, vol. 69, s. 58 – 67. doi: 10.1016/j.foodpol.2017.03.008.
9. Clapp, J. 2017. Food self-sufficiency: Making sense of it, and when it makes sense. *Food Policy*, 66, 88 – 96. doi: 10.1016/j.foodpol.2016.12.001
10. Čopáková, J. 2022. Jatočný hovädzí dobytok a jatočné teľatá. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXX (1). 59 s. ISSN 1338-5143. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-jatocny-hovadzi-dobytok-a-jatocne-telata/2-242-2-17829/>
11. Čopáková, J. 2022a. Jatočné ošípané. Situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXX (1), 53 s. ISSN 1338-5151. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-jatocne-osipane/2-242-2-17830/>
12. Čopáková, J. 2022b. Ovce. Situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXX (1), 60 s. ISSN 1338-516X. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-ovce/2-242-2-17964/>

13. Downs, A. 1957. An economic theory of democracy. New York: Harper and Row. 310 s. ISBN 978-0060417505
14. Európska komisia. 2022. Proposed CAP Strategic Plans and Commission observations. Získané z https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-07/csp-overview-28-plans-overview-june-2022_en.pdf
15. Eurostat. 2022. Detailed breakdowns of main GDP aggregates (by industry and consumption purpose). [Online]. Získané z <https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>
16. Eurostat. 2022a. International trade in goods – detailed data (Comext). [Online]. Získané z <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/database>
17. FAO. 1999. Implications of economic policy for food security: a training manual. [Online]. Získané z <http://www.fao.org/docrep/004/x3936e/x3936e03.htm>
18. FAO – IFAD – WFP. 2013. The State of Food Insecurity in the World 2013. The multiple dimensions of food security. Rome : FAO, 56 s. E-ISBN 978-92-5-107917-1.
19. FAO – IFAD – UNICEF – WFP – WHO. 2017. The state of food security and nutrition in the world 2017. Building resilience for peace and food security. Rome: FAO, 132 s. ISBN 978-92-5-109888-2.
20. FI-COMPASS. 2020. Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Slovakia. Study report, 72 p. Získané z https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Slovakia.pdf
21. IPP. 2018. Dopady stropovania priamych platieb na slovenské poľnohospodárstvo. Získané z <https://www.mpsr.sk/diskusna-studia-ipp-2018-1/1303-184-1303-13124/>
22. IPP. 2019. Záverečná správa revízie na pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka. Získané z <https://www.mpsr.sk/zaverecna-sprava-revizie-vydavkov-na-podohospodarstvo-a-rozvoj-vidieka/1263-184-1263-16615/?year=2021&>
23. IPP. 2020. Starosti mladého poľnohospodára. Získané z <https://www.mpsr.sk/komentar-ipp-2020-1/1359-184-1359-15407/>
24. Laborde, D. – Majeed, F. – Tokgoz, S. – Torero, M. 2016. Long-Term Drivers of Food and Nutrition Security. IFPRI Discussion paper. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute (IFPRI) č. 1531, 44 s. [Online]. Získané z <http://ebrary.ifpri.org/cdm/ref/collection/p15738coll2/id/130336>
25. MPRV SR. Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR, rôzne roky. Získané z <https://www.mpsr.sk/polnohospodarstvo-a-potravinarstvo/122>
26. Mueller, D.C. 1989. Public Choice II: A revised edition of public choice. Cambridge: Cambridge university press, 2. ed. 544 s. ISBN 978-0521379526
27. NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2021/2115 z 2. decembra 2021, ktorým sa stanovujú pravidlá podpory strategických plánov, ktoré majú zostaviť členské štáty v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky (strategické plány SPP), a ktoré sú financované z Európskeho

- poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF) a Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV), a ktorým sa zrušujú nariadenia (EÚ) č. 1305/2013 a (EÚ) č. 1307/2013. Získané z <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj>
28. Návrhy Strategických plánov jednotlivých členských štátov. Získané z https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans_en#:~:text=CAP%20strategic%20plans%20recommendations,-The%20Commission%20provided&text=Based%20on%20an%20analysis%20of,objective%20on%20knowledge%20and%20innovation
29. OECD. Producer and Consumer Support Estimates database. [Online]. Získané z <https://www.oecd.org/unitedstates/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm>
30. Olson, M. 1967. The logic of collective action: Public goods and the theory of groups. USA: Harvard university press. 186 p. ISBN 0-674-53751-3.
31. Pejovich, S. 1998. The coase theorem and transaction costs. New York: Springer science+Business media, llc. ISBN 978-94-010-6030-1.
32. Pokrivčák, J. – Baráthová, K. – Bieleková, E. – Lazorčáková, E. – Ruppel, F. – Štefanides, Z. 2020. Medzinárodná ekonómia a makroekonómia. Nitra: SPU. ISBN 978-80-552-2186-1.
33. Pokrivčák, J. – Tóth, M. 2022. Financing gap of agro-food firms and the role of policies. In AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics. 14, 3 (2022), p. 85-96. ISSN 1804-1930
34. PPA. 2016. Výročná správa za rok 2016. Získané z <https://www.apa.sk/vyrocnespravy-ppa>
35. Repka, M. 2022. Hydina a vajcia. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXVI (1). 42 s. ISSN 1338-7884. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-hydina-a-vajcia/2-242-2-17978/>
36. Repka, M. 2022a. Mlieko. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXVIII (1). 39 s. ISSN 1338-4848. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-mlieko/2-242-2-17827/>
37. Repka, M. 2022b. Obilniny. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.12.2021. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXVIII (1). 55 s. ISSN 1338-483X. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-obilniny/2-242-2-17966/>
38. Repka, M. 2022c. Zemiaky. Komoditná situačná a výhľadová správa k 31.6.2022. Bratislava: MPRV SR, 2022, XXVIII (1). 34 s. ISSN 1338-9246. [Online]. Získané z <https://www.mpsr.sk/situacna-a-vyhľadova-sprava-zemiaky/2-242-2-18489/>
39. Rizov, M. – Pokrivčák, J. – Ciaian, P. 2013. CAP Subsidies and Productivity of the EU Farms. Journal of Agricultural Economics. 64. p. 537-557. 10.1111/1477-9552.12030

-
40. Tóth, M. – Pokrivčák, J. 2019. Economic benefits of sugar beet cultivation in Slovakia. In *Listy cukrovarnické a řepařské*. 135, 9 (2019), p. 318-321. ISSN 1210-3306
41. Tóth, M. – Pokrivčák, J. – Smutka, L. – Dvořák, M. – Pulkrábek, J. 2022. Economic aspects of sugar beet production and biodiversity: effects of ban on neonicotinoids use. In *Listy cukrovarnické a řepařské*. 138, 3 (2022), s. 116-120. ISSN 1210-3306
42. WFS. November 1996. World Food Summit 1996. Rome Declaration on World Food Security. [Online]. Získané z <<http://www.fao.org/docrep/003/w3613e/w3613e00.HTM>>
43. WHO 2014. Obesity and inequities. Guidance for addressing inequities in overweight and obesity. Areagraphica Snc Di Trevisan Giancarlo and Figl: WHO. 48 s. Získané z <http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/247638/obesity-090514.pdf?ua=1>

Hodnotenie Spoločnej poľnohospodárskej politiky
Program rozvoja vidieka a priame platby

Ján Pokrivčák, Marián Tóth, Jozef Gálik

Vydavateľ: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Vydanie: prvé
Rok vydania: 2022
Forma publikovania: online
Počet strán: 88
AH – VH: 6,95 – 7,10

Neprešlo redakčnou úpravou vo Vydavateľstve SPU v Nitre.

ISBN 978-80-552-2562-3

DOI: <https://doi.org/10.15414/2022.9788055225623>